

BARCELONA 1835-1840.

UNA CIUTAT PRE-INDUSTRIAL EN TRANSFORMACIÓ.

Jesus MESTRE CAMPI

Tesi de llicenciatura dirigida

per Josep TERMES ARDEBOL

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Facultat de Geografia i Història

Setembre de 1980.

Llegida el 16 d'octubre de 1980, ha obtingut
la qualificació de Excel.lent per unanimitat.

INDEX

1.- INTRODUCCIO.	1
2.- <u>Corrents d'estudis actuals sobre el tema: buscant un mètode.</u>	3
NOTES.	11
2.- BARCELONA 1835-1840. El medi urbà.	15
2.1.- <u>Una ciutat pre-industrial de la primera meitat del dinou</u>	17
2.1.1.- Anàlisi morgològic: un tomb per la ciutat.	20
2.1.2.- Òrgans de poder i principals institucions públiques.	27
2.1.3.- Educació i nivell cultural	32
2.2.- <u>La població de Barcelona. Comportaments demogràfics.</u>	36
2.3.- <u>El marc econòmic</u>	42
NOTES.	48
3.- LA SOCIETAT BARCELONINA.	53
3.1.- <u>Presentació de les fonts</u>	55
3.2.- <u>De les classes treballadores als menestrals.</u>	65
3.2.1.- Les classes treballadores.	65
3.2.2.- Artesans i menestrals.	67
3.2.3.- Activitats materials i estructura professional dels menestrals	70
3.3.- <u>El sector tèxtil</u>	78
3.3.1.- La evolució de la indústria tèxtil	78
3.3.2.- Estructura professional del sector cotoner	89
3.4.- <u>El comerç.</u>	98
3.4.1.- Estructura professional del comerç	98
3.4.2.- La política a casa els notables.	102
NOTES.	109
CONCLUSIONS.	115
FONTS I BIBLIOGRAFIA	124

INDEX DE MAPES, GRAFIQUES I QUADRES.

Plà de Barcelona al 1840, amb llegenda.

Mapa 1.- Barcelona a la segona meitat segle XVII.

Mapa 2.- Barcelona a la segona meitat segle XVIII.

Mapa 3.- Barcelona, 1820-1840.

Mapa 4.- Localització de convents, casernes i fonts.

Mapa 5.- Distribució parroquial.

Mapa 6.- Distribució civil.

Gràfica 1.- Construccions de edificis a Barcelona, 1830-1845.

Quadre 1.- Milícia nacional al març de 1835.

Quadre 2.- Educació primària i secundària

Quadre 3.- Educació superior

Quadre 4.- Nivell cultural de Barcelona, 1835.

Gràfica 2.- Població de Barcelona, 1515-1848.

Gràfica 3.- Natalitat, mortalitat i matrimonis, 1834-1845.

Mapa 7.- Repartiment dels matrimonis (1835-40).

Mapa 8.- Repartiment dels bateigs (1835--40).

Gràfica 4.- Corbes de preus a Barcelona, 1830-1843.

Quadre 8.- Llista electoral, Barcelona 1836.

Quadre 5.- Contribució de 1838.

Quadre 6.- Classificació professional. Barcelona 1823, 1838 i 1856.

Quadre 7.- Col·legis i Gremis.

Mapa 9.- Fusters.

Mapa 10.- Blanquers

Mapa 11.- Semulers

Mapa 12.- Impresors

Gràfica 5.- Fusters. Piràmide de nivells econòmics.

Gràfica 7.- Importació de cotò en floca i inversió de capitals al tèxtil.

Gràfica 8.- Contraban des de Gibraltar (1815-1850)

Gràfica 6.- Galoners

- Mapa 13.- Fabricants de teixits.
- Mapa 14.- Fabricants de filats.
- Mapa 15.- Fabricants de pintats.
- Mapa 16.- Galoners.
- Mapa 17 .- Fab. de Teixits. Distribució per nivells econòmics.
- Gràfica 9.- Fab, de Teixits. Piràmide de nivells econòmics.
- Gràfica 11.- Fab. de Pintats.
- Mapa 18.- Fab. de Filats. Distribució per nivells econòmics.
- Gràfica 10.- Fab. de Filats. Piràmide de nivells econòmics.
- Mapa 19.- Taverners.
- Mapa 20.- Corredors de Canvis
- Mapa 21.- Comerciants.
- Mapa 22.- Comerciants. Distribució per nivells econòmics.
- Gràfica 12.- Comerciants. Piràmide de nivells econòmics.
- Gràfica 15.- Resultats de les eleccions de 1839.

"observad lo que sucede en todos los ramos. ¿Hay un artesano de disposiciones aventajadas? se traslada a Barcelona: ¿ Hay un fabricante que ha aumentado mucho sus capitales o perfeccionado sus productos? se establece en Barcelona: ¿ Hay un comerciante que ha dado mucha extensión a sus negocios, que ha logrado tener abiertas varias casas, que necesita numerosos corresponsales? Fija su habitación en Barcelona, allí forma sus grandes almacenes, allí coloca el centro de todo su movimiento mercantil."

Jaume BALMES; Obras Completas, Tomo IV
Barcelona, 1867, p. 8

"Mis negocios prosperaban cuanto podian permitirlo la calamidad de los tiempos. Yo no abandoné jamas el mostrador, que era mi castillo y mi hacienda. Mi mujer me reemplazaba cuando tenia de dejarlo y me ayudaba cuando eran muchos los compradores. Arnaldo, mi hijo, llevaba la contabilidad y la correspondencia, ayudandole un mancebo muy listo que era, en una pieza, escribiente, aprendiz y recadero. Barcelona era entonces una ciudad esencialmente laboriosa."

Josep CURCLEU; Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1854), p. 202.

1.- INTRODUCCIO.-

Aquest treball, que presentem com a tesi de Llicenciatura, preten resumir la feina feta durant els darrers dos anys, coincidint amb els cursos acadèmics 1978-79 i 1979-80 de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. L'interès pel tema es va dirigir primer cap a l'estudi de la revolució del 1843, coneguda per la Jemància, però al emprendre el seu exàmen ens adonàrem que era imprescindible un ampli coneixement de l'època abans de poder treure res en clar de l'esmentat moviment revolucionari que presenta aspectes molt anrevessats. Per indicacions de professors de la Facultat, principalment Miquel Izard, Pelai Pagés i Angels Solà, ampliàrem l'estudi a totes les bullangues del període 1835 a 1843 amb l'intenció de poder disposar de una prespectiva global i començar a entrar en les principals qüestions que es plantejen en aquestes bullangues. A final de curs vam presentar un treball que tenia el propòsit de ser un resum bibliogràfic i va servir per mesurar per on es podia seguir l'investigació de uns anys dels que encara no en tenim un coneixement global prou precis.

En el curs 1979-80 i seguint indicacions dels professors Izard, Solà, Josep Termes i Rafael Aracil, ens inclinàrem cap a un estudi de l'estructura social, deixant les bullangues com a objectiu secundari doncs creiem que era preferible fer un treball més de base. Paral·lelament vam interessar-nos en buscar una metodologia que ens servis per enmarcar el tema el millor possible, conectant amb una serie d'estudis que ens orientessin en la manera com calia tractar el tema que perseguïem: l'investigació de una societat urbana de la primera part del dinou. Agraïm als professors Aracil i Joan Jacob les informacions sobre el que es publica en la actualitat sobre el tema, especialment per França i Anglaterra on el nivell de l'història social es molt elevat.

S'ha fet la tasca d'investigació a l'Arxiu d'Història de la Ciutat, iniciant una sistemàtica buidada del Diario de Barcelona des de 1835 a

1840 i altres periòdics de l'època, cosa que permet, d'una manera figurada, entrar en els problemes quotidians de la ciutat que volíem estudiar. Es recollí molt material, destacant una llista electoral que va apareixer com a suplement d'un periòdic. Gràcies a la amabilitat del personal de l'arxiu i de manera casual, vàrem trobar una Contribució d'indústria i comerç del 1838 que restava inèdita i encara estava sense catalogar. Ens va semblar que amb aquestes fonts i alguna altre que hem buscat, ja teníem prou material i vam concentrar els nostres esforços en treballar-les, intentant reunir una base quantitativa per l'anàlisi de l'estructura social de Barcelona, on limitàvem la investigació. De fet cobrien parcialment el nostre objectiu, ja que només es cobria les capes altes de la població, mentre les masses populars en quedaven excloses. El treball, doncs, queda incomplet i tan sols es una part de un plà més ampli que preten cobrir tota la població de la ciutat i aprofundir en els problemes de mentalitat, actituds polítiques, nivells culturals i altres molts temes que aquí tractem molt per sobre.

Vàrem decidir amb en Josep Termes, qui s'havia prestat a ser el director de la tesi de llicenciatura, presentar-la per setembre de 1980 doncs creiem que amb l'anàlisi de la Contribució es tancava un nou cicle i es podia presentar l'estudi de una font inèdita col·locada en una armadura, tota la part 2, que si bé no consegueix la desitjada profunditat de molts temes, sí dona una clara percepció del mètode en que es pot completar l'estudi en el futur. En aquest estiu s'han donat els darrers retocs de la investigació i s'ha fet el redactat de la tesi. Les pretensions no son les d'entregar un cos acabat, sino tan sols de mostrar l'estat de la nostra recerca després de un parell d'anys de treballar en el tema i pensem que aquest es pot finalitzar en la tesi doctoral.

Com ja hem dit, Josep Termes es el director de la tesi, però hem d'agrair a la majoria dels professors del Departament d'Història Contemporànea la seva desinteressada col·laboració i ajuda, i especialment a Angels Solà que ens permet utilitzar informació inèdita de la seva tesi doctoral i a Josep Termes i Rafael Aracil que han seguit el seu avenç

fins el darrer moment. Fòra de la Universitat, hem de regracià l'interès i col.laboració dels meus pares, Jesus i Conxita que sempre m'han animat en la meva tasca, i a l'amic i professor de la Facultat Josep M. Panerada que m'ha fet útils indicacions i a molts altres companys i amics que d'alguna manera han seguit i han confiat amb el que jo feia. Al poble de Brunyola, tant als homes com al lloc, els hi dec una gratitud diferent, però també molt afectuosa.

1.1.- Corrents d'estudis actuals sobre el tema: buscant un mètode.

La nostra principal finalitat es estudiar la ciutat, en aquest cas Barcelona. Es el coneixement d'aquest medi urbà, una observació del que succeix i com viuen els seus habitants, el que ens interessa. De fet Barcelona es un camp d'estudi privilegiat doncs els fets ocorren poden tindre una doble dimensió: a nivell local on es tractarà d'una manera particular però pot afectar a un nivell més universal a fenomens que passen a l'Estat espanyol. Les dades de 1835 a 1840 senyalen els anys on centrem el nostre estudi, encara que es faran incursions a altres periòdes quan el procés històric ho demani.

Barcelona entre 1835 i 1840 tenia tota l'aperiencia de una ciutat pre-industrial, similar a molts altres nuclis urbans de la mateixa època. La majoria dels habitants funcionen més com en una societat tradicional que com en una societat de tipus capitalista pròpia de la segona meitat del dinou. Però les convulsions internes, exterioritzades en les múltiples bullengues i enfrontaments violents, indiquen que es produeixen una serie de transformacions que no tenen un afecte cosmètic, sino que indiquen una colla de canvis socials i polítics profunds. Es important dir que la ciutat d'aquests anys no te cap semblança en l'actual, tant de forma externa com en els nivells administratius, institucionals o socials.

S'han fet interessants estudis sobre ciutats en circumstàncies similars a les que es trobava Barcelona, i en certa manera es pot dir que s'ha creat una mica d'escola sobre el tema. A França L'Histoire des villes o a Anglaterra la Urban History son denominacions molt concretes, que indiquen l'estudi de un nucli urbà com un medi específic.

A França, on la història local té una gran difusió, han surgit darre-
rament importants monografies sobre el tema. Destaca el treball de
Maurice Agulhon sobre la regió del Var i concretament de la ciutat de
Toulon durant la primera meitat del dinou (1). Agulhon, probablement
un dels historiadors actuals més interessants, investiga una petita ciu-
tat del Midi que té una originalitat pròpia: l'Arsenal de la Marina,
que en realitat funciona com una immensa empresa industrial. La ciutat
semblarà impermeable a una serie de transformacions a nivell de treball,
d'estructura social, però la introducció del vapor a l'Arsenal provoca-
rà una colla de canvis estructurals que acabaran tinguent una gran in-
fluència sobre la mateixa dinàmica urbana. La formació de una població
obrera de tipus modern serà una d'elles i certament de les més nota-
bles. L'autor estudia la formació d'aquest proletariat industrial i la
evolució a nivell de mentalitat a partir de contactes i influències fo-
rànies, tals com la repercusió ideològica de Flora Tristan en la curta
estada a la ciutat, la organització de la primera vega important i l'im-
pacte de la revolució del 48 coincidint amb la maduresa de les asso-
ciacions obreres. Però els obrers no son els únics pobladors de la ciu-
tat i en altres sectors també succeixen fenomens interessants, com pot
ser la dissolució dels gremis amb l'emancipació de oficials i aprenents
del mestre artesà, que l'autor analitza en el cas concret dels forners.
La burgesia també pren determinades actituds, destacant nous aspectes
de la política dels notables influïda per corrents saint-simonianes
i republicanes, enmercades dins l'atractiva època romàntica, on les vi-
sites de George Sand i altres coneguts personatjes donen una especial
intensitat a la narració. Com es pot veure per aquesta breu descripció,
l'obra es important doncs a més de tindre tota la validesa de la histò-
ria local, conecta amb una serie de fenomens universals i ens permet

veure la ciutat evolucionant de una manera propia, però dins les transformacions socials del capitalisme de la primera mitat del dinou.

L'estudi d'Agulhon no es l'únic i de fet tampoc es el primer però el ressaltem doncs es similar a él que pretenem fer i la seva construcció es impecable en tots els sentits, resumint en ocasions en llenguatge molt plener unes investigacions de gran profunditat científica. Olivier Zunz, en la seva crítica a Annales, acaba dient que "les concepts de "milieu urbain" et d'"horizon intellectuel" sont encore à bien des égards à l'état d'ébauche, mais un premier pas -très important- est franchi par ce livre" (2).

A França mateix, la obra de Louis Chevalier (3) es un clàssic de com es pot tractar una temàtica social en el context de una ciutat, Paris, durant el mateix període, encara que la obra es troba a mig camí entre un treball sociològic i històric. També dins la problemàtica de les classes populars i en la ciutat de Paris, però en un etapa anterior, finals de segle XVIII, Jeffry Kaplow a fet un interesant estudi (4), intentant una definició teòrica de les masses populars en una societat pre-industrial poc abans de la gran convulsió que significa la Revolució de 1789. L'estudi de Kaplow, que disposa de l'amplia perspectiva de tot el segle divuit, té un tractament original i es fan apreciacions metodològiques de mèrit a més de mostrar perfectament el funcionament intern de una ciutat i donar nous elements per la interpretació de la Revolució francesa.

Hi han molts estudis que tracten temes concrets dins una ciutat, com poden ser els de Adeline Daumard sobre la burgesia de Paris al segle dinou, on l'objectiu es més una classe social que la ciutat en si (5). Però els treballs d'aquesta autora tenen gran interès per el tractament teòric sobre estratificació socio-professional i pel sistema com es pot analitzar una classe social, concretament la burgesia que es el motor de la transformació capitalista. També s'ha de mencionar l'obra de Maurice Garden sobre el Lyon de finals del divuit, on hi ha una important concentració de la industria sedera que permetrà la industrialització en una fase posterior (6). Partin de una amplia base demogràfica,

Garden fa un estudi socio-professional a partir de fonts fiscals tals com contribucions i arxius notariais. L'obra ens ha mostrat aspectes importants, doncs Lyon té una innegable semblança amb la Barcelona de la primera meitat del dinou i l'autor, investigant dins el marc de la història urbana, estudia amb profunditat el funcionament de les masses populars, llur evolució des dels gremis fins a la primera fase de la industrialització i el sorgiment de la lluita de classes.

Recentment, Jeanne Gaillard a publicat la seva tesi sobre el Paris de l'època de Haussmann (7). El període es posterior i s'analitza la adaptació de un medi urbà a una societat que ja s'ha transformat. L'autora tractarà els temes d'urbanisme que canvien el caracter del vell Paris, les condicions del consum popular, les activitats professionals, etc. intentant relacionar-les amb el fet polític. Entre els diversos objectius de la tesi, hi ha el de buscar una explicació a la Comuna de 1871 partint de la recent evolució de la ciutat. L'obra es molt completa i evidencia el manteniment d'aspectes tradicionals en una ciutat moderna de la segona mitat del dinou, i podria ser una guia perfecta per un estudi de la Barcelona mentres es posava a la practica el plà Cerdà.

A Anglaterra també s'ha tractat el tema a on té la denominació de Urban History, siguent H.J. Dyos el principal animador de la escola des de la revista anual Urban History Yearbook. Aquesta revista a tingut darrerament una gran difusió i Dyos, el seu director, a convertit la Universitat de Leicester en un important centre d'aquesta especialitat. La obra col.lectiva sobre la ciutat victoriana editada per el mateix H.J. Dyos i M. Wolff (8), obre la pauta als actuals estudis anglesos sobre ciutats de l'era victoriana, encara que hi ha un important antecedent en la obra de Asa Briggs (9). Briggs fa una anàlisi de varies ciutats victorianes com Manchester, Leeds, Birmingham o Londres en el moment on la industria pesada i la revolució dels transports, al apareixer el ferrocarril, han alterat completament la antiga ciutat pre-industrial. La obra, ja clàssica, es interessant per la manera com l'autor fa una tipologia de la ciutat anglesa a meitats del XIX, diferencian la

ciutat victoriana de altres tipus de nuclis urbans i perseguint una història de les ciutats a l'època contemporània.

Un dels treballs més originals dels darrers anys es el de John Foster i que tracta de la lluita de classes en el temps de la revolució industrial (10). Foster centra la investigació en tres petites ciutats angleses: Oldham, Northampton i South Shields, on la revolució industrial i les transformacions socials afecten de manera similar però amb respostes diferents. Però el principal tema es l'evolució i decadència de una consciència de classe revolucionària en el segon quart del dinou, com ens indica el mateix autor. El llibre a promogut importants debats entre els historiadors britànics, doncs es questiona la mateixa comprensió de l'història contemporània anglesa. L'obra ens interessa doncs a partir de l'anàlisi d'aquestes ciutats, i principalment de Oldham, una ciutat tèxtil del Lancashire, es pot seguir la evolució de tot el país sencer. L'autor utilitzarà una colla de mètodes molt nous i elaborats al fer l'examen de les estructures socials a on es distingeixen els diversos estrats obrers i les rel.lacions amb aspectes laborals, polítics, culturals, religiosos. Es, sense dubta, un llibre indispensable per seguir la evolució obrera a la primera fase de la industrialització i Foster s'endinsa en el que defineix el pas de labour consciousness a classe consciousness en el àmbit de la història del moviment obrer.

Hi han altres interessants estudis d'història urbana a Anglaterra, com son els de Gareth Stedman Jones sobre la població obrera de Londres a l'època victoriana (11), centrant la anàlisi en la tendència a la pauperització de les classes populars i la estratègia política de la burgesia. L'objecte es un estudi de les capes més baixes de la població i la seva relació amb les classes treballadores, els respectable working men, seguint Londres l'escenari d'aquests fets però sense tindrà un protagonisme actiu. F.M.L. Thompson si escolleix Hampstead, un barri residencial de Londres, per mostrar un fenomen de creixement urbà i un procés d'habitatge de caràcter classista: la burgesia es qui poblarà aquesta zona i la moldejarà al seu gust (12). L'investigació es dirigeix al mateix sòl urbà i es farà a partir de fonts fiscals i a arxius

de administració territorial, aprofundint en les qüestions de llogers i altres aspectes de urbanisme. També s'ha de citar el treball de Alan Armstrong sobre York, una ciutat ni petita ni gran de la primera mitat del dinou a on no es produeix la industrialització, com a moltes altres ciutats de l'època, encara que sí es sensible a una serie de innovacions globals del moment (13). La investigació es farà per mitjà de l'aplicació de mètodes quantitativs, destacant l'estudi de la població des de la perspectiva demogràfica, però amb interessants aspectes de història social.

S'ha fet algun intent d'institucionalitzar el que anomenem història urbana o de les ciutats. L'empresa més àmplia es la de Philippe Wolff, un pioner en els estudis d'urbanisme a França, en la seva guia internacional (14). L'obra es un estat de la qüestió a nivell bibliogràfic amb orientacions d'arxius i localització de fonts, però li manquen uns límits precisos. L'article sobre Espanya es fet per els professors José Mª Lacarre amb la col.laboració de Josep Mª Font Rius i hi ha una exhaustiva relació de les obres que tracten el tema de la ciutat a l'Estat espanyol. Hi ha un intent metodologic concret en el recent article de S. Chessagne al centrar el problema en l'evolució de les ciutats entre el segle divuit i primera meitat del dinou, encara que no l'hem pogut consultar doncs es dificil trobar la revista (15). Des de Annales, E.S.C. s'ha procurat igualment donar una direcció unificadora al tema, destacant el nombre extraordinari sobre Histoire et Urbanisation (16) i sobretot per mitjà de les ressenyes de Agulhon, Armengoul, Bedarida o Olivier Zunz que van donant una orientació precisa a la historia de les ciutats (17).

A casa nostra s'han fet molts estudis sobre ciutats, encara que la recent bibliografia no son tan abundants. En la obra anteriorment esmentada de Philippe Wolff es pot trobar una completa relació bibliogràfica (18). El treball que més s'hi aproxima es el de Benet i Marti sobre la Barcelona de meitats del dinou, principalment en la primera part on hi ha una interessantissima descripció del medi urbà (19). Però l'objectiu

principal no es la mateixa ciutat, sino una investigació del moviment obrer en un moment molt especial, doncs els autors situen en el bienni 1854-1856 quan el proletariat català assumeix una consciència de classe definida. Es una obra important dins l'historiografia catalana actual, com es podia esperar del prestigi dels seus autors, i naturalment es un model a seguir en les nostres investigacions.

No ens trobem davant una metodologia precisa i reduïda a uns límits concrets sino que es oberta i permet una àmplia possibilitat d'alternatives. El factor que creiem indispensable es la doble possibilitat particular i universal, que permet un gran dinamisme en les interpretacions. Obres tant importants com les anteriorment comentades de M. Agulhon o J. Foster consegueixen trobar un interès universal a fets particulars que succeïxen a petites ciutats com Toulon o Oldham que, per elles mateixes, no tenen massa pes específic en la història global de França o Anglaterra. A Barcelona, aquest doble factor es molt evident, doncs es en aquell moment la ciutat més poblada de tot l'Estat espanyol i es prou coneguda la seva evolució diferencial d'altres ciutats. També implica que la seva anàlisi serà més complicada doncs les relacions cap a fora de la ciutat seran més nombroses i poden arribar molt lluny.

Però la principal característica es poder endinsar-se a la història per una via precisa, en els límits espacials i temporals; però la diversitat dels fenòmens es sorprenent i es poden analitzar, des de la perspectiva pròpia de la història social, aspectes demogràfics, econòmics o polítics en profunditat. Nosaltres intentarem arribar a la estructura social de la ciutat per mitjà de l'examen de les professions dels seus habitants, intervinguent una colla d'accidents demogràfics i econòmics que ens ampliaran la perspectiva. Dins una certa mesura, es preten una quantificació, que sempre serà tècnicament limitada, per poder obrir camins a un tipus d'interpretació qualitativa de actituds polítiques i socials. Però aquí no es vol aprofundir en aquest segon nivell, principalment perquè no ens trobem prou preparats, i tampoc era

l'objectiu al redactar la tesi. Una àmplia interpretació dels fets socials, polítics i culturals s'ha de fer després de un millor coneixement de la ciutat i els seus habitants i arribar fins als mateixos individus. Avençem en el capítol final la manera com es podria fer aquest nivell d'interpretació global, que deixem per seguir treballant en la tesi doctoral.

NOTES.-

- 1.- El nom de l'obra completa es: Un mouvement populaire au temps de 1848: Histoire des populations du Var dans la première moitié du 19e siècle, que va presentar el 1969 a la Sorbonne com tesi doctoral. El llibre que ens referim, que forma part de l'obra general, es: Maurice AGULHON; Une ville ouvrière au temps du socialisme utopique. Toulon de 1815 à 1851. Paris, 1977 2ª ed.
- 2.- Annales, ESC., 1970, nº 2, pp. 589-595. La cita es de la p. 595.
- 3.- Louis CHEVALIER; Classes laborieuses et classes dangereuses. Paris 1978, edició de butxaca. La primera edició es de 1958.
- 4.- Jeffry KAPLOW; Les noms des rois. Les pauvres de Paris à la veille de la révolution. Paris, 1974
- 5.- Adeline DAUMERD; Les bourgeois de Paris au XIXe siècle. Paris, 1970. Utilitzem l'edició de butxaca.
- 6.- Maurice GARDEN; Lyon et les lyonnais au XVIIIe siècle. Paris, 1975.
- 7.- Jeanne GAILLARD; Paris, la ville (1852-1870). Paris, 1977.
- 8.- DYOS, H.J. and WOLFF, M. eds.; The Victorian City: Image and Realities. 2 vols. London, 1973. Ni ha una obra anterior, editada per el mateix Dyos: The Study of Urban History, London, 1968, a on hi ha un article de John FOSTER; "Nineteenth century towns -a class dimension" que era una avançada del seu llibre posterior.
- 9.- Asa BRIGGS; Victorian Cities. London, 1978 3ª ed. de butxaca. La primera es de 1963.
- 10.- John FOSTER; Class Struggle and the Industrial Revolution. Early industrial capitalism in three English towns. 1977, ed. de butxaca. La primera es de 1974. Hi ha un interesant proleg de E.J. Hobsbawm.
- 11.- Gareth Stedman JONES; Outcast London. A study in the relationship between classes in Victorian society. Oxford, 1971.
- 12.- F.M.L. THOMPSON; Hampstead: Building a borough. 1650-1964. London, 1974.
- 13.- Alan ARMSTRONG; Stability and change in an English country town. A social study of York, 1801-1851. Cambridge, 1974.

14.- Philippe WOLFF, sous la direction...; Guide International d'Histoire urbaine. I.- Europe. Paris, 1977

15.- S. CHASSAGNE; "L'histoire des villes: une opération de rénovation historiographique?", a Demographie urbaine, XV-XX, Lyon, 1977. No tenim notícies de la revista, encara que s'ha buscat a varies biblioteques.

16.- Annales, ESC., juillet-aût (nº 4), 1970. L'article més interesant de cara la nostra metodologia, es el de Olivier Zunz; "Pour une histoire des formes urbaines. Étude du processus d'urbanisation d'un secteur de Paris: le quartier du Gros-Caillon et son environnement", pp. 1023-1065. Tocan més la temàtica del urbanisme, hi ha el de Françoise Choay; "L'histoire et le méthode en urbanisme", pp. 1143-1154.

17.- Per exempla ~~de~~ A. Armengaud a Annales, ESC, nº 3, 1978, pp. 543-4 Bedarida fa un resum d'posta al dia de varies obres angleses: "Ville et société dans l'Angleterre victorienne", pp. 544-553.

18.- Ph. WOLFF; op. cit. supra. pp. 157-186.

19.- Josep BENET i Casimir MARTI; Barcelona a mitjans segle XIX. El Moviment obrer durant el Bienni progressista (1854-1856). 2 Vols. Barcelona, 1976.

Plan de Barcelona en 1840, editat per Oliva

Edificis y carrers quin nom no cabia en lo plan

EDIFICIS PÚBLICHS

- A. Diputació Provincial y Audiencia.
- B. Quetatura politica.
- C. Ajuntament.
- D. Palau, Capitanía general y Sanitat
- E. Palau bisbal y Curia eclesiástica.
- F. Llotja.
- G. Aduana, Intendencia y Oficinas de rendes.
- H. Casa de la Moneda.
- I. Comuns diposits.
- J. Fabrica nacional de cigarros.
- L. Quartel d'invalits.
- M. Nacional casa de caritat.
- N. Casa de correcció.
- O. Misericordia.
- P. Casa d'orians.
- Q. Hospital de la Santa Creu.
- R. Hospital militar.
- S. Casa teatre.
- T. Casa de correus.
- U. Batllia constitucional y Seguretat pública.
- V. Fort de les Drecanes y Maestrança.
- X. Quartel d'artilleria.
- Y. Quartel de Sant Agusti vell.
- Z. Fundició.
- AA. Nacional casa Galera.
- BB. Presó nova.
- CC. Pagaduria militar.

PARROQUIES

- a. Catedral.
- b. Santa Maria del Mar.
- c. Santa Maria del Pi.
- d. Sants Just y Pastor.
- e. Sant Miquel.
- f. Sant Jaume.
- g. Sant Cugat.
- h. Santa Anna.
- i. Sant Pau.
- j. Sant Agusti.
- l. Bethlem.
- m. Sant Francisco de Paula.
- n. Sant Joseph.
- o. Nostra Senyora del Carme.
- p. Sant Pere.

EDIFICIS D'INSTRUCCIÓ

- q. Universitat.
- r. Càtedres dependents de la metexa.
- s. Academia de ciencias naturals y arts.
- t. Academia de Medicina y Cirurgia.
- u. Hospital civil, Colegi de Medicina y Cirurgia.
- v. Colegi de Farmacia.
- x. Jardí Botànich.
- y. Societat econòmica d'amichs del país.
- z. Colegi Tridenti.
- aa. Càtedres dependents de la Llotja.
- bb. Institut barcelones.
- cc. Escola Pia.
- dd. Liceu d'Isabel II.

CARRERS

- 1. C. Trompetes.
- 2. C. Arenas.
- 3. C. Cap del Mòn.
- 4. C. Plegamans.
- 5. C. Sant Crist de la Quer.
- 6. C. Glòria.
- 7. C. Bondeu.
- 8. C. Tres Voltes.
- 9. C. Fivaller.
- 10. C. Aymerich.
- 11. Pl. Argenters.
- 12. C. burges.
- 13. C. Tauerma del Rosari.
- 14. V. Tamburais.
- 15. V. Burrenalla.
- 16. C. Formateria.
- 17. V. Dussay.
- 18. C. Caldes.
- 19. C. Pon de Estany.
- 20. V. de Sant Jaume.
- 21. Pl. de les Coas.
- 22. R. de la Llet.
- 23. Pl. de Sant Francisco.
- 24. Pl. y C. de la Cucarula.
- 25. C. de la Pau.
- 26. C. del Mico.
- 27. C. del Correu Vell.
- 28. C. d'En Groch.
- 29. C. d'En Jover.
- 30. C. de Just.
- 31. C. Volt d'Ibern.
- 32. Pl. de Montcada.
- 33. C. del Tívoli.
- 34. Pl. de Basea.
- 35. Pl. de la Reyna Maria Isabel.
- 36. Pl. de Marcus.
- 37. Pl. del Correu Vell.
- 38. C. Malcognat.
- 39. C. Tiradors.
- 40. C. del Sant Crist.
- 41. C. del Fara de la Fonda.
- 42. C. de Sant Domingo.
- 43. C. Basses de Sant Pere.
- 44. C. de la Cegua.
- 45. C. Rech Comtal.
- 46. C. del Cometa.
- 47. C. de Palau.
- 48. C. de la Carassa.
- 49. C. del Agla.
- 50. C. de Gombau.
- 51. C. de Sant Llorenç.
- 52. Pl. de Santa Catarina.
- 53. C. de Sant E mventura.
- 54. Pl. del bon Succes.
- 55. C. de la Llotja.
- 56. C. dels Escudellers Blancs.
- 57. C. de la Graula.
- 58. C. de la Flor.
- 59. Fossar de les Moreres.
- 60. B. del Hece-Homo.
- 61. C. del Pom d'Or.
- 62. C. del Cassador.
- 63. C. de Sant Ignasi.
- 64. C. de burges.
- 65. C. de les Voltes de Jonqueres.
- 66. Pl. de Sant Miquel.
- 67. Pl. de les Freixures.
- 68. Pl. de Sant Agusti Vell.

2.- BARCELONA 1835-1840. EL MEDI URBÀ.

Ens sembla que una bona manera d'entrar a la ciutat es per mitjà de les descripcions que han fet els viatgers estrangers. Es tracta de visions de tipus fotogràfic que tan sols pretenen donar una imatge de la ciutat, sense aprofundir massa, però tenen valor per la seva espontaneïtat i per provindra de gent de la mateixa època que acostumaven a tindre un àmpli coneixement del món. No era fàcil viatjar en aquell temps i tenim de pensar que la manera més ràpida era amb baixell, mentre que per terra funcionaven serveis regulars de diligències que feien els viatges lents i perillosos. El correu entre Barcelona i Madrid podia tardar entre una setmana i deu dies, per donar un exemple.

Charles Didier, un prestigiós periodista francès, va sojornar uns dies a Barcelona durant la tardor de 1834, coincidint amb l'epidèmia de cólera. Ens descriu la ciutat com una vila burgesa i, malgrat el cólera, es nota les ansies de progrés i la activitat dels seus pobladors: "c'est une ville de commerce et de vanité. On y poursuit ardemment la fortune, et la fortune atteinte, on la dissipe en luxe et en plaisirs" (1), i "...Barcelone est devenue la première ville commerçante de la Péninsule; les capitaux s'y sont accumulés, et elle a bientôt surpassé en civilisation et en richesse la capitale elle-même. L'industrie y a fait plus de progrès que dans aucune partie de l'Espagne, et, quoiqu'elle n'y soit encore qu'au berceau, si on la compare à celle des grands centres industriels de France et d'Angleterre, elle est dans une bonne voie et a de l'avenir" (2). Didier dona dades interessants al indicar que al costat de la ciutat comercial hi ha una indústria en estat embrionari, però prou caracteritzada com per afirmar que pot arribar a ser important. Però al parlar dels seus habitants senyala: "les habitudes du beau monde ne sont pas encore descendues dans les masses, et les mœurs populaires ont peu perdu jusqu'à présent de leur caractère primitif" (3), mostrant que de fet ens trobem davant una població pre-industrial.

El poeta i escritor Teofil Gautier també es va quedar uns dies a la ciutat cap a mitats de 1840. El poeta viatjava per Espanya buscant llocs que satisfessin el seu esperit romàntic, i certament Barcelona l'hi va semblar més una ciutat europea que espanyola, remarcant la semblança amb Marsella. Per Gautier, "l'aspecte de Barcelona es un pèl afectat i rígid, com totes les ciutats que es troben rodejades per fortificacions" (4). Aquest darrer es un altre element a tindre en compte i pendrà significat en determinats moments. El que més diferencia als habitants, segons el poeta, es el seu aspecte extern: "si no fos per els amples pantalons de pana blava i les barretines vermelles que porten els catalans, es podria creure que ens trobem a una ciutat de França" (5). Acabem amb les descripcions dels viatgers recollint la visió de Eugene Bégin que visita la ciutat a principis de la dècada dels anys 50, encara que la seva descripció es influenciada per la del metge P. Menière que estiguè a Barcelona entre agost i setembre de 1846. Ens diu que "sans contredit c'est la ville la plus commerçante, la plus riche, la plus animée et la plus belle de toute l'Espagne" (6), sense fer cap indicació a cap tipus d'activitat industrial. No era un fet tant remarcable com 15 anys abans, quan describia la ciutat Didier?

La majoria dels coetanis destacaran en les seves observacions el caràcter fabril de la ciutat. En totes les guies urbanes de l'època, es col·locarà de bon principi una petita estadística de les fàbriques que hi ha a la ciutat, ensenyant la indústria tèxtil com el fet més destacable en el context del moment. També Jaume Balmes farà esment d'aquest fet en la descripció que ens ha deixat de la ciutat: " al observar el espíritu de trabajo y de adelanto que las domina (fàbriques i tallers), diríase que Barcelona no pertenece a España, sino que es una importación que se nos ha hecho de Bélgica ó de Inglaterra, célebras por las cualidades que acabamos de enumerar. Nada se encuentra en ellos que contraste vivamente con la dejadez, la ociosidad, el desaseo que ofenden en otras poblaciones de la península: todo allí es orden, regularidad, y cuanto indica un pueblo muy adelantado en los ramos industrial y mercantil, y que hace cada dia nuevos esfuerzos para progresar

más y más en su prosperidad" (7).

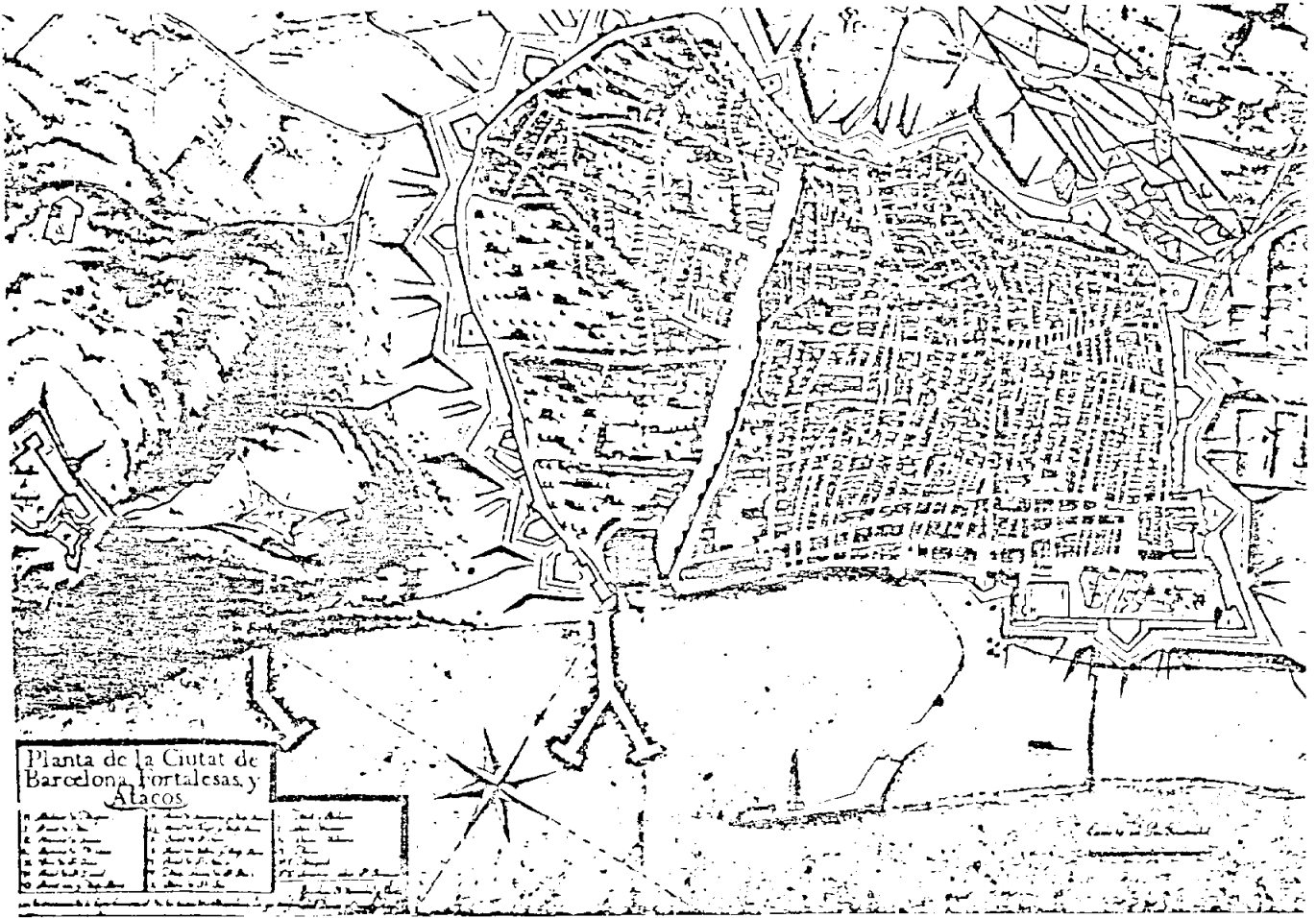
Les descripcions dels coetanis difereixen de les dels viatjants estrangers al donar una excesiva importància al sector industrial, cosa lògica si pensem que aquest aspecte era fins a cert punt nou. En realitat, cal remarcar que la principal activitat ciutadana era el comerç, com ens indiquen els viatjers. Així doncs, ens trobem davant una ciutat no molt gran, equiparable a Marsella en el context europeu del moment, on es sobreposen el neguit mercantil i la gestació de una indústria tèxtil en mig de una població d'aspecte tradicional.

2.1.- Una ciutat pre-industrial de la primera meitat del dinou.

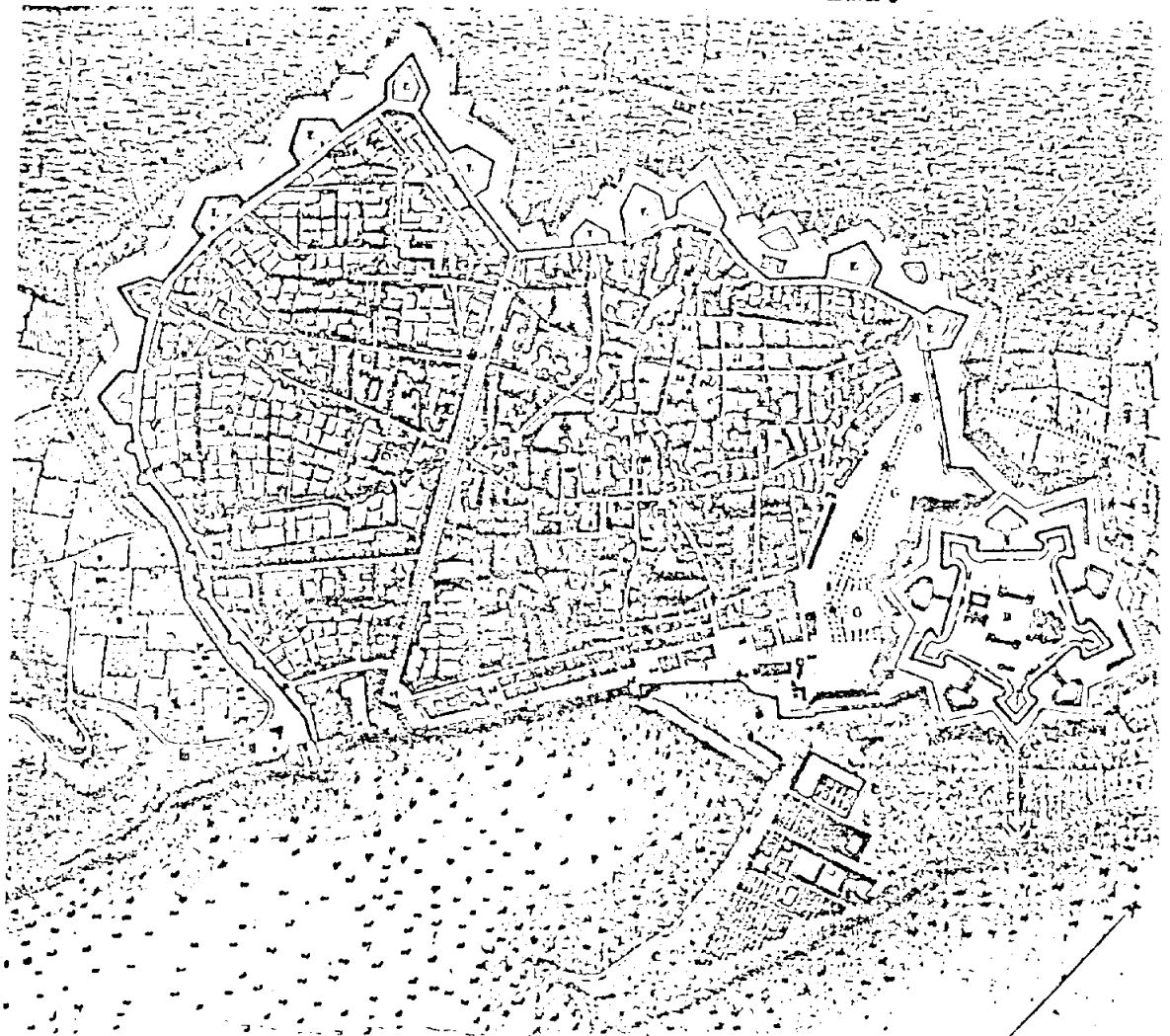
Al llarg dels darrers segles i en la primera meitat del dinou, la ciutat ha fet apreciables variacions morfològiques. Comparant els Mapes 1 i 2 es veu una notable transformació entre meitats del segle disset i finals del divuit, al enderrocar el 1714 una bona part del barri de Ribera, el més popular i el que més resistència havia posat a la entrada dels borbons, en concret el que després serà Felip V. En el mapa del segle divuit, ja es veu la Ciutadela que es va construir en revenja per l'oposició ciutadana a Felip V, i s'han fet importants millores en el port, augmenten la seva profunditat i acondicionen-lo com a gran port comercial. S'ha construït el barri de la Barceloneta on es concentra la activitat marinera de la ciutat amb els tallers dels mestres d'aixa, l'indústria de ancles, veles, cordes i altres relacionades amb el mar (8). S'inicien les obres de la Rambla mentre el Rabal es comença a poblar a partir del nucli del Padró (9).

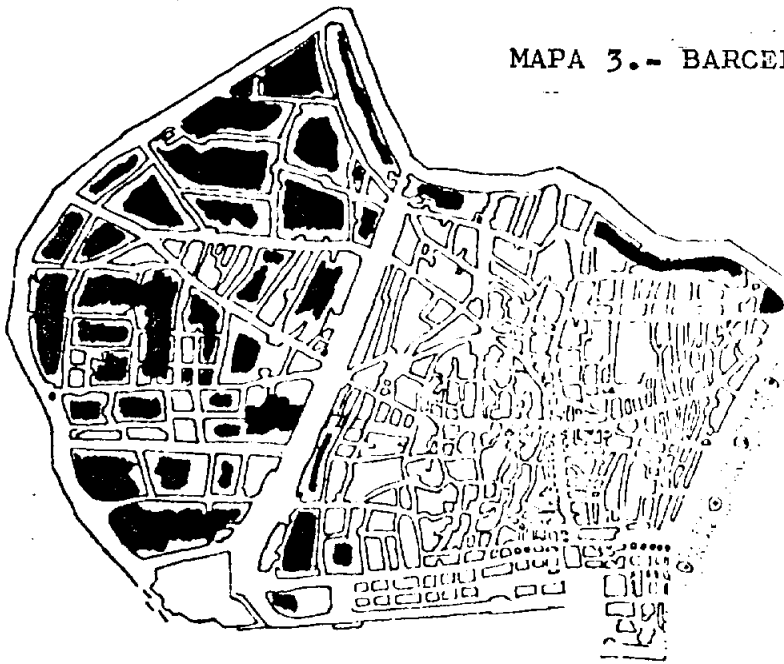
Cap a finals del divuit la ciutat tenia una remarcable activitat mercantil i es mantenia de cara al mar, seguint l'antic nucli de Ribera el barri més poblat i dinàmic, però havia perdut l'aire mariner, que es concentra a la Barceloneta. L'impuls demogràfic es constant i la ciutat tendeix a créixer per l'antic Rabal. Ja hi ha un populós barri al voltant de la plassa del Padró i en els carrers del Carme i Hospital. L'expansió cap aquest sector serà constant en les primeres dècades del dinou,

MAPA 1.- BARCELONA A LA SEGONA MEITAT SEGLE XVII.

MAPA 2.- BARCELONA A LA SEGONA MEITAT SEGLE XVIII.

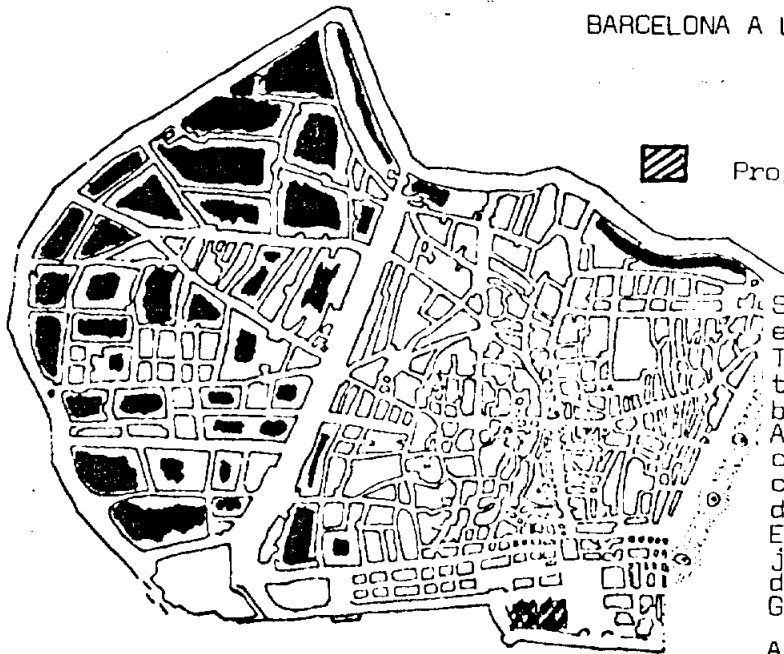

BARCELONA A L'ENTORN 1820

Sense edificar

S'intensifica el poblament del Raval.

BARCELONA A L'ENTORN DEL 1830

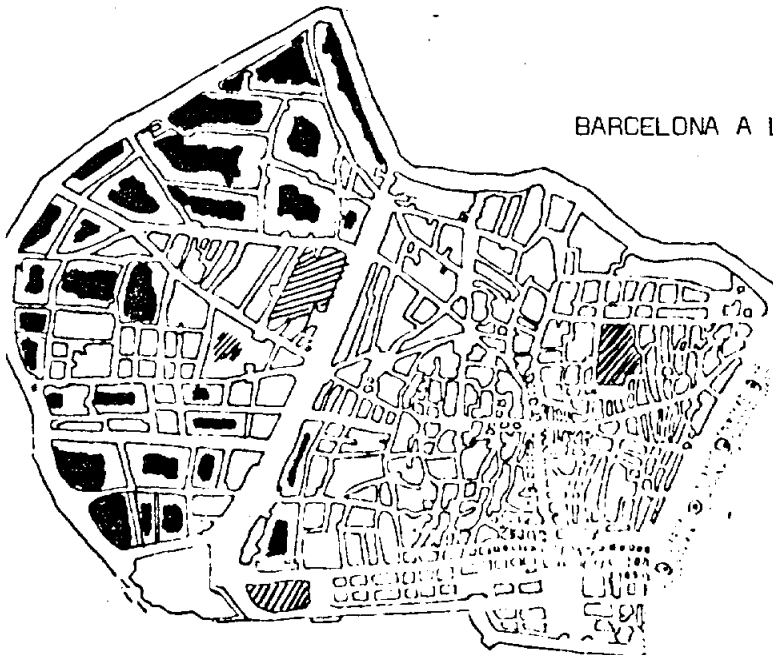
Projecte d'obres d'ampliació de la Plaça Palau

S'obren nous carrers: el de Montserrat entre la Porta de Santa Madrona i el carrer Trenta Claus. El carrer Unió, que continua el carrer Barberé arriba a les Rambles.

Al mig del Raval s'obren nous carrers que configuren un barri. Una via que va des del carrer St. Pau al c. St. Rafael i que agafa dos noms: c. Espalter i c. Sadurní.

Els carrers St. Rafael i Beat Oriol arriben ja fins el carrer Robador. I a l'esquerra del carrer Cadena, sorgeixen els carrers St. Geroni, St. Bartomeu i St. Antoni de Padua.

A l'altre cantó de la Rambla s'obre el carrer Fernando entre la Rambla i el carrer Raurich formant un sol carrer que ja arriba fins el carrer Avinyó.

BARCELONA A L'ENTORN DEL 1840

Apareixen tres carrers nous: dos entre el carrer Trenta Claus i la Porta de Santa Madrona, i l'altre entre els carrers Conde del Asalto i Unió.

Solars dels convents cremats el 1835

com es pot veure en els Mapes 3 a/b/c. El mapa de l'entorn a 1820 mostra com augmenta la zona edificada, principalment cap al carrer Conde del Asalto i Sant Pau. Cap el 1830, ja es nota un altre nucli compacte de població entre els carrers Hospital i Sant Pau. Es per aquesta zona on s'exten l'indústria cotonera i crea petits barris obrers, però el canvi es més apreciable si es mira el mapa de 1840, doncs queden molt poques zones edificables en tota la ciutat. A l'altre extrem i de cara el mar, es feien importants obres en la urbanització de la plassa Paleu, que es converteix en el nucli mercantil més important.

La ciutat havia arribat a uns alts índexs de densitat, i no hi havia possibilitat de edificar més doncs es mantenien les muralles i la ciutat era considerada plaça militar conservant-se uns reglaments que prohibien qualsevol construcció a menys de la distancia de 1500 varas o més enllà de on podia caure una bomba llençada des de Montjuic (10). Aquestes disposicions tenen molta influencia en la configuració de la Barcelona de meitats del dinou doncs provocaran un creixement en altura i l'hi donaran un aspecte de sobrepoblació. Tempoc ajudarà a donar una diferenciació social entre barris, encara que s'entreveu una distinció en el tipus d'activitat i algunes zones, com al Rabal on s'hi anirà concentrar la indústria.

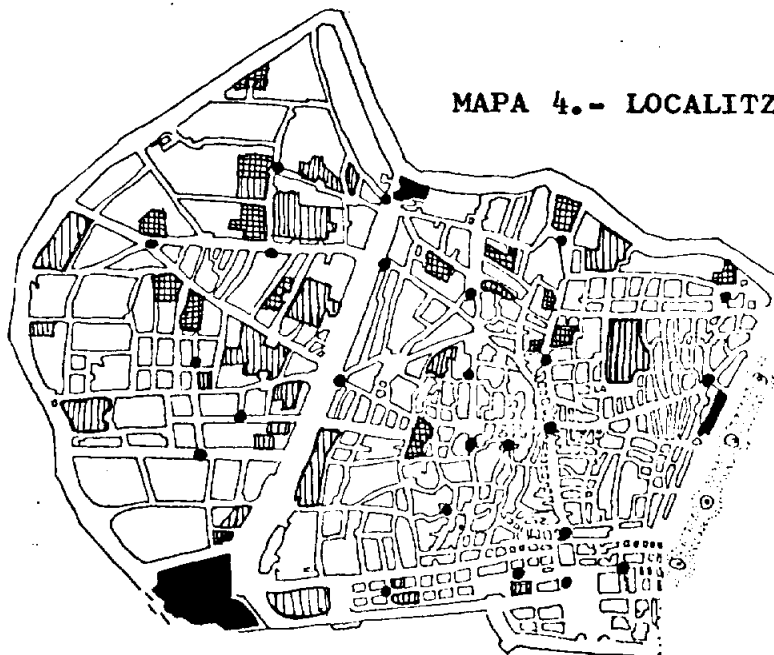
2.1.1.- Anàlisi morfològic: un tomb per la ciutat.

El sòl urbà era molt reduït, Segons càlculs de Laureà Figuerola, aquest era de 204,14 hectàrees dins les muralles, que comparat amb les 775,67 que disposava Madrid, sense el Retiro, per aquella època, ens indiquen l'escassetat de terra disponible (11). Tota la superfície que ocupaven els militars, incluint la Ciutadela, la muralla i les casernes, pujava a 156,69 hectàrees, però el sòl urbà es reduïa més si tenim en compte la gran quantitat de convents que hi ha dins la ciutat, al menys fins el 1835. En el Mapa 4 es pot veure l'espai de sòl urbà dins les muralles que ocupaven els convents i altres propietats de les ordres religioses i la situació de les casernes militars, menys la Ciutadela.

Les relacions de la ciutat de la ciutat amb els militars i religiosos es conflictiva durant aquests anys i, a més dels antagonismes polítics i ideològics, hi ha una presència física d'uns i altres que afectava a la mateixa morfologia urbana. Els convents disfrutaven de extenses propietats dins la ciutat i els militars es mostraven amenaçadors des de la Ciutadella i Montjuic. M.P. Menière va fer aquestes observacions: "le mont Joué, est là, menaçant; il dépasse de toute la tête cette pauvre ville qui s'étend au bord de la mer. Ce grand croquemitaine la regarde d'un oeil sournois, tout prêt à lui envoyer une grêle de boulets, sans l'informer à l'avance si les susdites écraseront les malades, les enfants au berceau, les filles qui rient au soleil et qui chantent en jouant" (12).

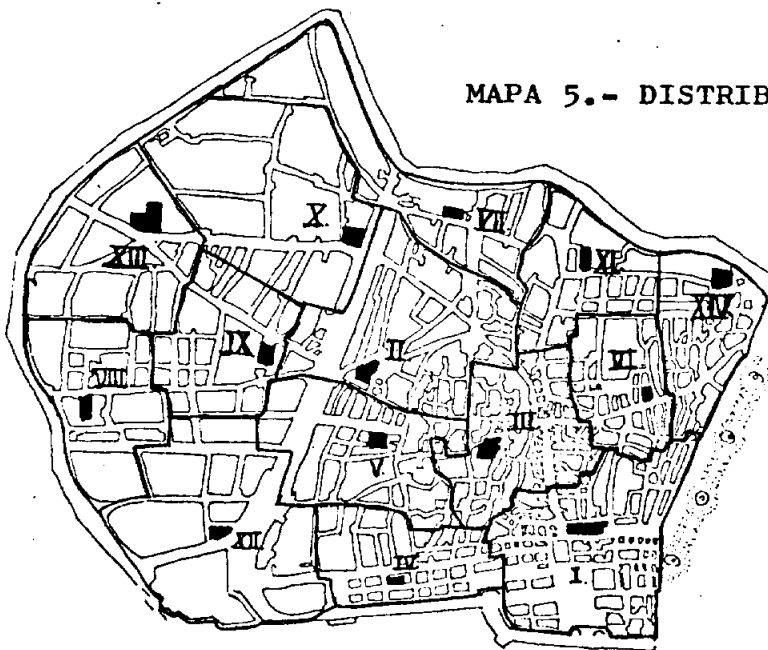
La ciutat tenia dos tipus de distribució territorial, la civil i la parroquial, que estan senyalades en els Mapes 5 i 6. Tot indica que per aquestes dades la distribució parroquial havia perdut bona part de la seva antiga validesa. En una ciutat burgesa de la primera mitat del di-nou es difícil trobar-hi molta influència clerical i menys a Barcelona, en plena guerra carlina i en plena efervecència liberal; les parròquies en prou feines conserven les seves tradicionals atribucions en els bateigs, casaments i defuncions de la gent de la pròpia parròquia. Ja en aquests anys, la Catedral era un important focus d'atracció per les celebracions religioses, especialment en els bateigs. La distribució parroquial no es estàtica i durant el període es fa algun remoldeig, el més important la creació de la parroquia de Sant Agustí el 1838 en la zona més poblada del Rabal, que quedava repartida entre Santa Maria del Pi i la del Carme. La administració civil i llur distribució en "cuarteres" o districtes i barris té més vitalitat, sobretot si es té en compte que el poder municipal era molt representatiu de la ciutat i hi havia una identificació entre els càrrecs municipals i la població dels barris. En el mapa falten els dos barris de la Barceloneta, i cada districte tenia vuit barris que comprenien poc més que algunes illes de cases; els barris de la zona est son més reduïts, indicant major concentració de població.

MAPA 4.- LOCALITZACIÓ DE CONVENTS, CASERNES I FONTS.

- Convents masculins
- Convents femenins
- Casernes militars
- Fonts

MAPA 5.- DISTRIBUCIO PARROQUIAL

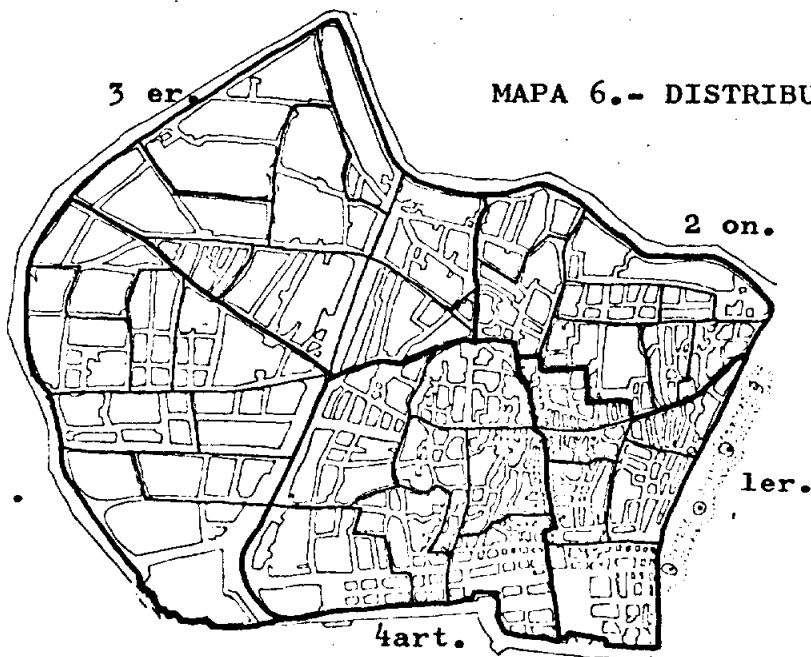

Parroquies:

- I Santa Maria del Mar
- II Santa Maris del Pi
- III Sant Just i Pastor
- IV Sant Miquel
- V Sant Jaume
- VI Sant Cugat
- VII Santa Anna
- VIII Sant Pau
- IX Sant Agusti
- X Betlem
- XI Sant Francesc de Paula
- XII Sant Josep
- XIII Nostra Señora del Carme
- XIV Sant Pere

3 er.

MAPA 6.- DISTRIBUCIO CIVIL

- "Cuarteles" o districtes
- Barris

Els carrers de la ciutat tenien tres tipus d'amplada: de 32, 24 i 16 pams, siguent els més freqüents aquests darrers (13). Fora d'escasses avingudes amplas, la majoria de carrers eran petits i estrets, donant un aspecta emontonat a la topografia urbana. Angelón els descriu en aquests termes: "por lo que hace a nuestras calles tiradas a cordel, bien puede ser que llegen hasta tres. A juzgar por las restantes quien quiera dibujar a poca costa el plano de Barcelona (...) tome una madeja de hilo muy enmarañada, enmaráñela más, mucho más, y el resultado dará por copia el plano de Barcelona, o lo que es lo mismo, un laberinto de líneas, formando ángulos, triangulos, círculos y semicírculos, pero nunca paralelas" (14).

Entre els carrers importants, sobresurt la Rambla que ara ja es una àmplia avinguda similar als bulevards parisins, provocant l'admiració de tots els viatgers. Es el lloc predilecte dels barcelonins per passar els dies de festa i al Pla de la Bòcèria s'instal·len els establiments més elegants, com la taverna de Sagismon Pagés i el teatre del Liceu que cap a 1836 es transladarà al solar del ex-convent de Trinitaris. No obstant, el carrer on es reunien les botigues més luxoses seguia siguent el de Plateria, que ens descriu Teophil Gautier: "ofereix al vianant uns aparaments esplèndits, on brilla tot tipus de joies, sobre tot colossals arrecades com grans de raim, de luxe un poc bàrbar i massís, però de gran valor, que son les que compren els burgesos rics" (15). El carrer Montcada conservava el caràcter antic i mantenia una bona part dels establiments comercials més importants de la ciutat.

Per la Boria, plessa de la Llana i els carrers de Coeders i Carders es conserva la tradició menestral entremig de un laberint de carrers i carrerons. En aquests carrers es freqüent trobar-hi als ferrers, ganiveters, blanquers o sastres treballant davant de les portes de llurs cases, encara agrupats al entorn del nucli dels vells gremis. Però ara no disposaran dels carrers amb tanta llibertat i l'Ajuntament va re-
glamentar el treball en les aceres i llocs públics doncs es molestava

als vianants i al trafec de carros i carruatges, que cada cop era més intens (16). En general, no es permet el treball a les voreres i carrers, encara que hi havia algunes excepcions: "no se entendera prohibido á los cordoneros el retorcer las sedas, ni á los tejedores ro-llar las piezas, segun se ha acostumbrado, con tal que lo verifiquen en parajes que no puedan obstruir el tránsito" (17). Els tintorers acostumaven a anar a la Esplanada per estendre i secar els fils i draps, i al mateix lloc es reunien els barbers i una colla de venedors ambulants quan es feia la fira de Belcaire, on es podia trobar qualsevol maravella: antiguitats, roba vella, llibres... Els diumenges al matí, el passeig s'omplia de gent que feien volaiar els estels, molt de moda, o anaven a donar un volt fins als recentment fets Jardins del General, entre la Ciutadella i la porta del Mar, que era l'únic parc públic dins la ciutat.

L'única reforma urbanística important feta durant els anys trenta, es la ampliació de la plaça Palau, o de la Constitució, doncs el nom depenia de si manaven els moderats o progressista, i alguna altre obra en el passeig marítim. Allà es va edificar el 1836 la casa del indià Josep Xifré, que es coneixerà com la de les set portes, que feia poc temps havia tornat de Cuba. La construcció fou tot un aconteixement, tant per la grandiositat de l'edifici com pel seu alt cost i els molts problemes tècnics en que s'enfrentaren els arquitectes, fent-se popular per aquestes dades el dit "mes ric que Xifré", com es deia a París, "més ric que Rothschild" (18). En aquests nous edificis de la plaça Palau s'instalaren ràpidament una gran quantitat de cases comercials, convertint-se la zona en el centre mercantil de la ciutat.

Una bona part dels carrers estaven empedrats, però en quedaven molts que seguien de terra i en molts l'empedrat era bastant deficient. L'Ajuntament feia setmanalment una rifa i amb els beneficis que en treia es mantenia l'empedrat o es feia de nou en els carrers que n'hi faltava. L'estretor de la majoria de carrers dificultava el tràfic de caballeries, carruatges i diligències, seguint abundant la legislació municipal en aquest aspecte; cal destacar que no es permetia a cap vehicle parar-se

en els carrers fóra del moment de càrrega i descàrrega (19).

Hi havien dos mercats: el del Born, el més important i per on entrava la majoria dels queviures de la ciutat, i el de la Boqueria que s'inicià la construcció el 1836 en el solar del ex-convent de Sant Josep..Es feia amb la pretensió de convertir-se en el principal mercat de la ciutat, encara que només funcionava a mitjes doncs no s'acabà la seva construcció fins a la dècada dels 50. Aprincipis dels anys 40 hi havia un altre mercat en el solar del convent de Santa Catalina, cremat el 1835. A la plaça de Sant Sebastià es feia la fira dels Encants a on es podia trobar qualsevol tipus d'objectes: "aquí las ventas se anuncian pomposa y ruidosamente; de modo que el principal mérito del objeto suele estar en el anuncio; artimaña que hace claudicar los más avaros bolsillos. A la orden del día están los descubrimientos más raros y los inventos más sorprendentes" (20).

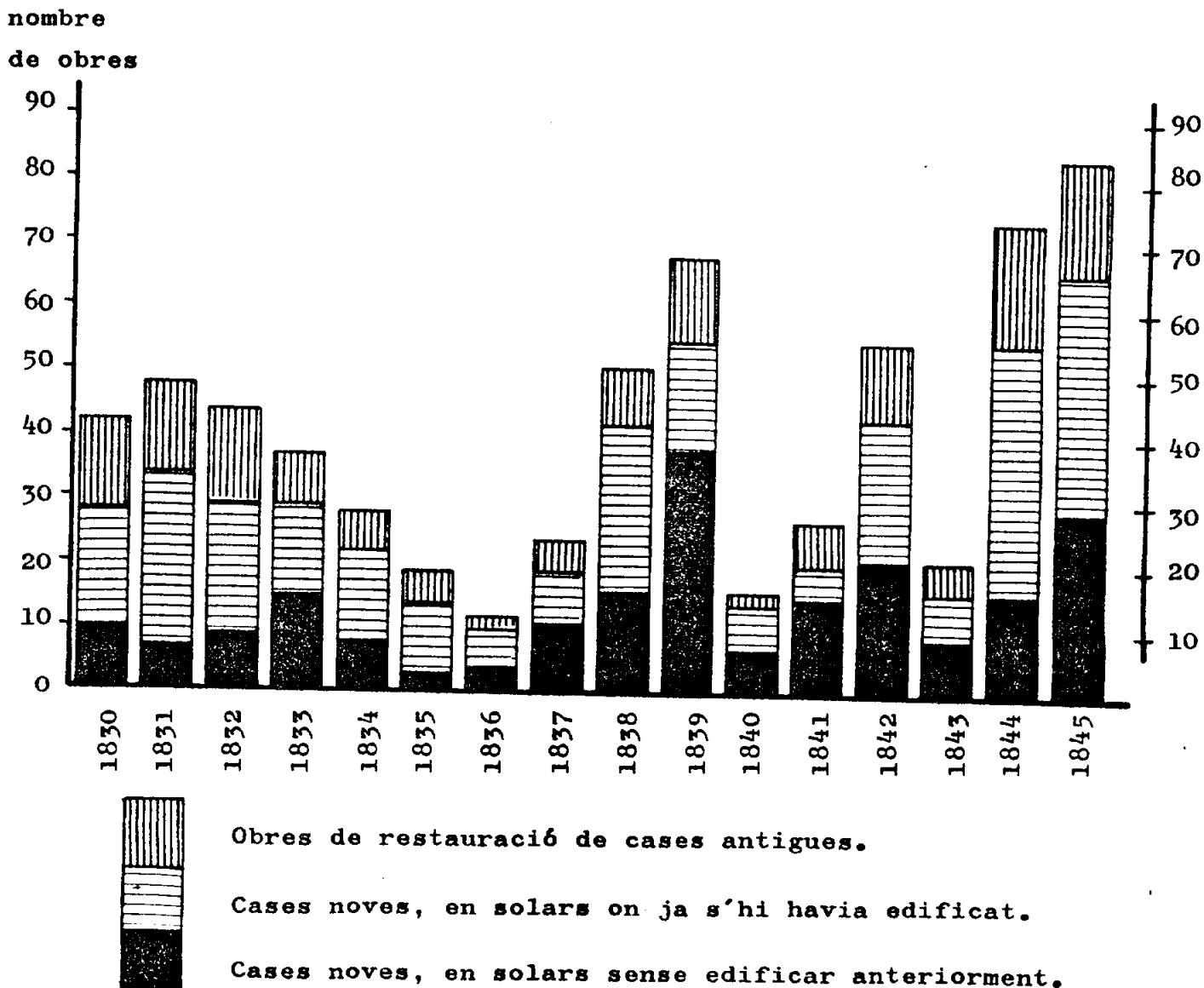
Com en qualsevol ciutat de l'època, no hi havia aigua corrent i la il.luminació es feia amb espelmes, oli o quinqués de petroli, que era una innovació de finals del segle divuit. Les fonts tenien una gran importància doncs era allà on calia anar a buscar aigua, fomentantse les tertulies i era un lloc de reunió de les dones; en el mapa 4 es veu la distribució de les principals fonts de la ciutat, que en total eren poc més de trenta. A la primavera i estiu s'acostumava a instal·lar cafés a l'aire lliure prop d'aquestes fonts i s'oferien begudes refrescants als vianants, com l'aigua amb sucre que era de les més corrents. La il.luminació pública es feia amb fanals d'oli que no donaven gaire llum als carrers i un aspecte trist per les nits; l'oli s'emportava una bona part del pressupost municipal. El 1840 s'inaguren les primeres il.luminacions de gas en els carrers principals, però es trigaria varis anys més abans d'extendre'l per tota la ciutat.

Es una ciutat estàtica o en creixament? Agafan un cicle àmpli de temps veiem que la ciutat té un remarceble creixament cap al Rabal i dins el mateix període 1835-1840 es fan una colla de reformes urbanístiques:

prou ambiciosos. Encara que no hi han transformacions excessivament importants i les esmentades, la urbanització de la plassa Palau o la abilitació de nous mercats, indiquen una pausada evolució. S'ha de pensar que existien una colla d'impediments, però si ens fixem en la Gràfica 1 sobre construccions d'edificis entre 1830 i 1845, el període 1835 a 1840, es pot seguir més detalladament l'aument d'edificis.

La gràfica es interessant, però al contemplar-la s'ha de tenir en compte les condicions econòmiques que probablement provoquen la crisi entre 1834 i 1837. Les remarcables pujades de 1838 i 1839 coincideixen

GRAFICA 1.- CONSTRUCCIONS DE EDIFICIS A BARCELONA, 1830-1845.

Font: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, p. 62

amb una certa estabilitat econòmica i s'han de relacionar amb la legislació municipal de 1838, al permetre l'Ajuntament la construcció de un 5e pis, doncs fins aquell moment no es podia construir més de quatre pisos (21), i al mateix any s'autoritza pujar un 2on pis a la Barceloneta (22). En aquest any es construïren una quantitat important de cases noves, moltes d'elles en solars que ja s'hi havia edificat. No tenim una bona interpretació per la crisi momentània entre 1840 i 1841, mentre que la baixada de 1843 es llògica pensant amb els esdeveniments polítics de finals de 1842 i del mateix any. En general, es nota una tendència a augmentar des del 1838, malgrat les crisis periòdiques, que en el trienni 1846 a 1848 es confirmarà amb importants creixaments de obres i construccions; aquesta tendència està relacionada amb el augment demogràfic constant, probablement des de 1837 a 1838. Cal senyalar que la majoria d'obres es fan en solars ja edificats anteriorment, indicant el poc espai lliure i tan sols després de 1835 hi ha uns anys on es fan més obres en solars sense edificar, principalment el 1839. La ciutat no es estàtica i la tendència es al creixement encara que aquest es caracteritza per freqüents accidents, com mostra perfectament la gràfica, que destaquen després de la uniformitat entre 1830 i 1835.

2.1.2.- Òrgans de poder i principals institucions públiques.

La Barcelona de 1835 a 1840 tenia una organització dels poders molt diferent de l'actual. El poder municipal tenia en aquell moment bastanta més força que en la actualitat i era un reflexa dels sentiments ciutadans. Junt al poder local, només el poder militar podia tenir una veritable influència en els afers de la ciutat, doncs tan la Diputació provincial com el Governador civil i la Policia secreta eren uns tímids representants de un poder central que quedava molt allunyat; les comunicacions entre Barcelona i Madrid quedaven al mínim de una setmana de distància, fent impossible prendre les resolucions més urgents. La mateixa inestabilitat política del període va afavorir la

polarització del poder entorn de l'Ajuntament o el govern militar.

L'Ajuntament era elegit anualment per les Juntes parroquials, que tenien un nombre determinat de electors qui escollien l'alcalde principal, els alcaldes de cada districte i els regidors i síndics de l'Alcaldia. Les parròquies més poblades -Santa Maria del Pi, Santa Maria del Mar, Sant Just i Pastor, Sant Cucufat i Nostra Senyora del Carme - tenien tres electors mentre les restans parròquies tan sols en tenien dos. Els alcaldes de barri eren elegits directament pels mateixos veïns del barri, duran el temps del servei un any; a la nit eren substituïts pels serenos. Els alcaldes de barri tenien força influència en la vida ciutadana i en general eren molt apreciats per els barcelonins; el mateix fet de ser alcalde de barri implicava tenir un cert prestigi. Les seves atribucions eren vetllar per que no es produís cap enrenou pel barri i ajudar a la gent quan fos oportú; de dia passejaven pel barri amb un bastó de vara i mitja de llargada que tenia una bola de marfil a dalt. Aquesta institució desapareixerà el 1845, substituïda parcialment per la guardia municipal.

L'Ajuntament s'encarregava del reclutament de la Milícia Nacional o urbana que era una organització militar al seu servei i al del Capità General si fos necessària, reunint-se quan els aconteixements ho exigien. Podia ser milicià "todo español desde la edad de veinte años hasta la de cuarenta y cinco cumplidos, que esté avecinado y tenga propiedad, rentas, industria ú otro modo conocido de subsistir, á juicio del Ayuntamiento, ó sea hijo del que tenga alguna de estas circunstancias, está obligado al servicio..." (23); com es pot veure, era una institució propia dels notables de la ciutat. Els seus reglaments interns eren de caràcter democràtic, destacant el sistema d'elecció: "los Oficiales, Sargentos y Cabos se nombrarán en cada compañía por todos los individuos de ella, debiendo reunir el elegido la mitad y uno de los votos de los concurrentes" (24), i el seu principal objectiu era el de "sostener la Constitución política de la Monarquía promulgada en Cadiz el diez y nueve de Marzo de mil ochocientos doce, y restaurada en las Cabezas de San Juan en primero de enero de ochocientos

veinte" (25). La Milícia era sovint la força armada més important de la ciutat i servia com a plataforma política a molts ciutadans; s'ha de considerar també com a privilegi que s'havia autoconcedit la burgesia al arribar al poder. Hem confeccionat el Quadre 1 on es pot veure la influència de algunes professions en la oficialitat de la Milícia nacional el març de 1835, pocs mesos abans de la crema de convents, on van destacar per la seva inactivitat.

QUADRE 1.- MILICIA NACIONAL AL MARÇ DE 1835.

Mostra d'activitats entre els oficials.

Font: Diario de Barcelona, 23 de març de 1835.

PLANA MAJOR

Comendant	Epifanio de Fortuny	noble
Ajudant 1er.	Bartolomé Vilaró	militar retirat
Ajudant 2on.	Ignasi Petit	advocat
Abanderat	Jaume Ricart	faricant

COMPENYIES

professions	capitans	tinents	subtinents 1a	subtinents 2a	totals
comerciants	3	5		2	10
mercaders		1	1	2	4
fabricants		1	2	1	4
hisendats	1		2		3
botiguers	1		2		3
agroguers	1			1	2
teixidors de vels		1		1	2
noble	1				1
agent de negocis			1		1
advocat	1				1
impresor				1	1

Es remarcable l'influència dels comerciants i altres professions relacionades amb el comerç, com mercaders, agents de negocis o botiguers. El quadre creiem que mostre la repercussió de alguns sectors professionals dins la política de la ciutat, destacant la participació de nobles i hisendats, -Pere Carles de Setmanat i Pere Joan Puig i Roig, respectivament- en una institució burgesa.

L'Ajuntament tenia sota la seva responsabilitat a una colla de institucions, entre elles la Casa de Caritat, l'Hospital i la Presó. Aquestes institucions encara tenien un funcionament molt tradicional i la seva utilitat pública difereix molt de la actual. Tant la Casa de Caritat com l'hospital eren la residència momentànea de una bona colla de gent, siguent la situació plenament acceptada per la societat, que carregava amb el manteniment de una bona colla de pobres. Durant el quinqueni 1830-1834 residien a la Casa de Caritat un promig de 1.178 pobres i mendicants, xifra que el 1835 s'eleva a 1.562 i el 1839 fins a més de 2.500 (26). Aquest increment s'enten en part doncs fins 1835 els convents repartien la coneguda sopa "boba", ajudant en part al manteniment dels pobres, cosa que no exclou una major abundància de pobres des de 1835. Aquesta ajuda dels religiosos no serà coberta per cap altre institució, trobant-se a principis de 1836 la Casa de Caritat amb un dèficit que doblava el seu pressupost municipal, que es recollia per mitjà de rifes, balls setmanals i el que es recaudava a les letrines, banys públics, als braus i altres ajudes. Hi havia una Junta de govern formada per notables de la ciutat que s'encarregava dels comptes i del bon funcionament de la fàbrica de terrissa i els diversos telers i filadores que tenien. A l'hospital era freqüent que la gent s'hi quedessin varies setmanes i fins i tot anys, i de fet tenia més atribucions caritatives que medicinals; en aquests anys també es mantenia a molta gent i els problemes d'espai es multiplicaven amb la plaga de sarna que afectava a la ciutat, com ens demcstra el part mèdic del 2on trimestre de 1839 (27).

La presó i el mateix sistema carcelari eren de les institucions que més van canviar en aquest període. Es va anomenar una Junta de notables perquè estudiessin el problema i van tirar endavant l'establiment de la

Presó nova, que es col·locarà al final del carrer de la Lleialtat en el extrem oest de la ciutat. El tema es interessant doncs mostra la intenció de adequar les organitzacions socials al nou esperit liberal. La reforma pretenia acabar amb el funcionament comunitari de les presons tradicionals i basar la nova teoria penitenciària en aquests elements: silenci, reclusió i treball (28). El tema va tindre un fort reséó popular i el Diario de Barcelona va publicar una serie de suplementes amb la correspondència entre Ramón de la Sagra i Mr. Moreau Christophe, a més d'altres escrits relacionats amb el tema.

Els poders municipals/locals no es mostraven estàtics i al llarg del període hi ha una forta lluita pel seu control. En lineas generals, es pot dir que fins el maig de 1837 l'Ajuntament i la Milícia tenien una inspiració netament progressista i gran influencia en els aconteixements polítics de la ciutat. Després dels fets de maig de 1837, la burgesia, una mica cansada de jugar al liberalisme i de la llarga guerra civil, va fer dimitir a l'Ajuntament i va expurgar a la Milícia deixant el poder en mans del Capità General, el Baró de Meer, que fins a 1839 mantindrà a la ciutat sota una petita dictadura personal, molt del gust de les classes dominants.

El poder central te la seva maxima representació en els caps militars, doncs tan la Diputació com el Governador civil o Jefe polític acostumen a fer un paper molt discret. Els militars sofririen un continuat desprestigi durant tot el període al ser incapaços de resoldre favorablement el conflicte carlí i es feren molt impopulars quan des del 1837 es dedicaren més a reprimir la inestabilitat social dins la ciutat que a perseguir partides carlines pel principat. El Baró de Meer, Capità General del Principat entre 1837 i 1839, es va preocupar per mantindra l'ordre, al menys, dins la ciutat però no destaca per les seves campanyes militars.

Els barcelonins tenien unes ancestrals antipaties cap els militars, i durant aquests anys es feren evidents en algunes bullagues, com la del 5 d'agost en el linxament del general Bassa o el gener de 1836

que s'assaltaren la Ciutadela per agafar uns presos carlins enfrontant-se a la resistència militar (29). També es promourà una campanya per l'enderrocament de la Ciutadela i de les muralles sota el crit de "Abajo las murallas !!" entre 1840 i 1841, participant significatives personalitats polítiques de la època com J.A. de Llinés o el metge Pera Felip Monlau (30).

2.1.3.- Educació i nivell cultural.

Per completar el quadre urbà que s'ha iniciat en aquesta part, cal que donem alguna notícia del estat cultural de la ciutat. Hem elaborat els Quadres 2, 3 i 4 a partir de les dades més significatives que s'han trobat sobre el tema. En el quadre 2, sobre educació primària i secundària i el repartiment entre les escoles públiques -les Escoles Pies per els nens i la de La Ensenyança per les nenes-, i les privades, cal destacar la forta reducció que hi ha al passar a la escola secundària o de més de 10 anys, reducció que es de més de un 60% pels nens. Com es pot veure en el quadre 4, assistien a les escoles poc més de un 4% de la població i no arribava a un 20% de les famílies de la ciutat que hi portaven els nens, calculant que cada família en portes només un. Certament el percentatge es poc elevat i s'ha de pensar que l'ensenyament primari i secundari era un privilegi exclusiu de les classes altes. Es notable la diferència entre nens i nenes i que aquestes anessin en la seva majoria a l'escola pública, mentre la major part dels nens anaven a la privada.

En el ensenyament superior, el 1836 només es podia anar al Seminari o a les escoles de la Junta de Comerç, doncs la Universitat no començarà a funcionar fins un parell d'anys més tard, un cop s'aconsegueixi retornar-la del seu llarg exili a Cervera (31). Les escoles de la Junta eren més freqüentades i es donaven les classes a la Llotja; es disposaven unes assignatures més d'acord amb el temps que les del Seminari. Entre aquestes assignatures de la Càtedra gratuïta de la Junta, hi ha una part

QUADRE 2.- EDUCACIO PRIMARIA i SECUNDARIA (1835).

	escoles			alumnes						TOTALS
	mas	fem	total	nens		nenas		total		
				3-10	+ 10	total	3-10	+ 10	total	
publiques	1	1	2	425	275	700	511	348	859	1.559
privades	58	6	64	2.327	803	3.130	195	92	287	3.417
TOTALS	59	7	66	2.752	1078	3.830	706	440	1.146	4.976

QUADRE 3.- EDUCACIO SUPERIOR (1835).

Seminari Conciliar i Episcopal		Escoles de la Junta de Comerç catedras gratuites Nobles Arts		
assignatures	alumnes	assignatures	alumnes	
gramàtica llatina	227	aritmètica/geometria	86	
retòrica i poesia	66	idiomes	237	
filosofia	251	taquigrafia	51	
instit. canòniques	20	calcul	65	
instit. teològiques	73	matemàtiques	101	
catecisme	3	nàutica	45	
alocució pastoral	0	arquitectura naval	0	
		física esperimental	173	
		maquinaria	15	
		química aplicada	31	
		agricultura/botànica	143	
		economia política	108	
total	640	total	1.055	750
		TOTAL		1.805
TOTAL alumnes de Educació Superior				2.445

QUADRE 4.- NIVELL CULTURAL DE BARCELONA (1835).

	homes	dones	total	A	%	B
A.- Veïns			25.829			
B.- Habitants			118.280			
Alumnes de 3 a 10 anys	2.752	706	3.458	13,39		2,90
Alumnes de més 10 anys	1.078	440	1.518	5,88		1,28
Ensenyament superior			2.445	9,47		2,06
Població escolar			7.421	28,73		6,27
Saben llegir	18.649	11.463	30.112			25,46
Saben escriure	12.917	6.306	19.223			16,25

Font: GUIA ESTADISTICA de Barcelona...para 1836, pp. 148-164

relacionades amb les matemàtiques, com son l'Aritmètica i geometria pràctica, la Taquigrafia, Calcul i escriptura doble o les mateixes Matemàtiques, que reunien a un grupat important d'alumnes. La Nàutica i la Arquitectura naval estaven molt poc concorregudes mentra a idiomes, principalment el francès amb 180 deixebles i siguent el catedràtic Antoni Bergnes, semblaven més atractives. De fet, aquestes assignatures estaven molt lligades amb el comerç, on era imprescindible sapiguer molta aritmètica i idiomes. L'escola de Nàutica era la més antiga, instaurada el 1769, i es llògic pensar que estigues de baixa dons el sector naval es revolucionava amb el vapor. La Física experimental, la Maquinaria i la Química aplicada a les arts eren assignatures que poden indicar un interès cap a la indústria, principalment la Maquinaria que sorpren pels pocs alumnes que té; a la Física, que n'era professor Pere Vieta, es troba molt concorreguda amb 173. La càtedra de Agricultura i botànica i la de Economia Política tenien molt prestigi pels seus professors Joan Francesc de Bahi i Eluard Jaumendreu. Les classes d'Agricultura interessaven a una bona part de hisendats i propietaris rurals de tota Catalunya (32). A Economia Política, Jaumendreu va introduir les corrents de pensament europeu més importants, encara que per aquests anys no es trobava en els seus millors moments (33).

Sobre el total de deixebles que presenta el Quadre 3, s'ha d'anar amb compte doncs la font dona el total de totes les assignatures, que es el que recollim, encara que es molt fàcil que els alumnes es matriculessin a vèries assignatures, cosa que faria baixar sensiblement els totals, i en part explicaria l'estrany augment que es nota en el Quadre 4 entre alumnes de secundari i ensenyament superior. Al no trobar cap aclariment a les dades de la font, ens limitem a senyalar la possible deficiència. Es igualment interessant comentar les dades sobre el total de població que sabia llegir i escriure. Tan sols el 25,46% dels habitants de la ciutat saben llegir cosa que implica que 3/4 parts de la població era analfabeta, mentre que llegir i escriure només en sabia un 16,25%, una petita porció dels ciutadans. Aquestes dades senyalen el

baix nivell cultural i es segur que la gran majoria de les classes treballadores no tenien accés a la cultura i en prou feines sabien llegir. Cal reafirmar la idea de que la cultura era privilegi exclusiu de la burgesia i classes dominants, com podien ser-ho institucions com la Milícia nacional, a diferent nivell.

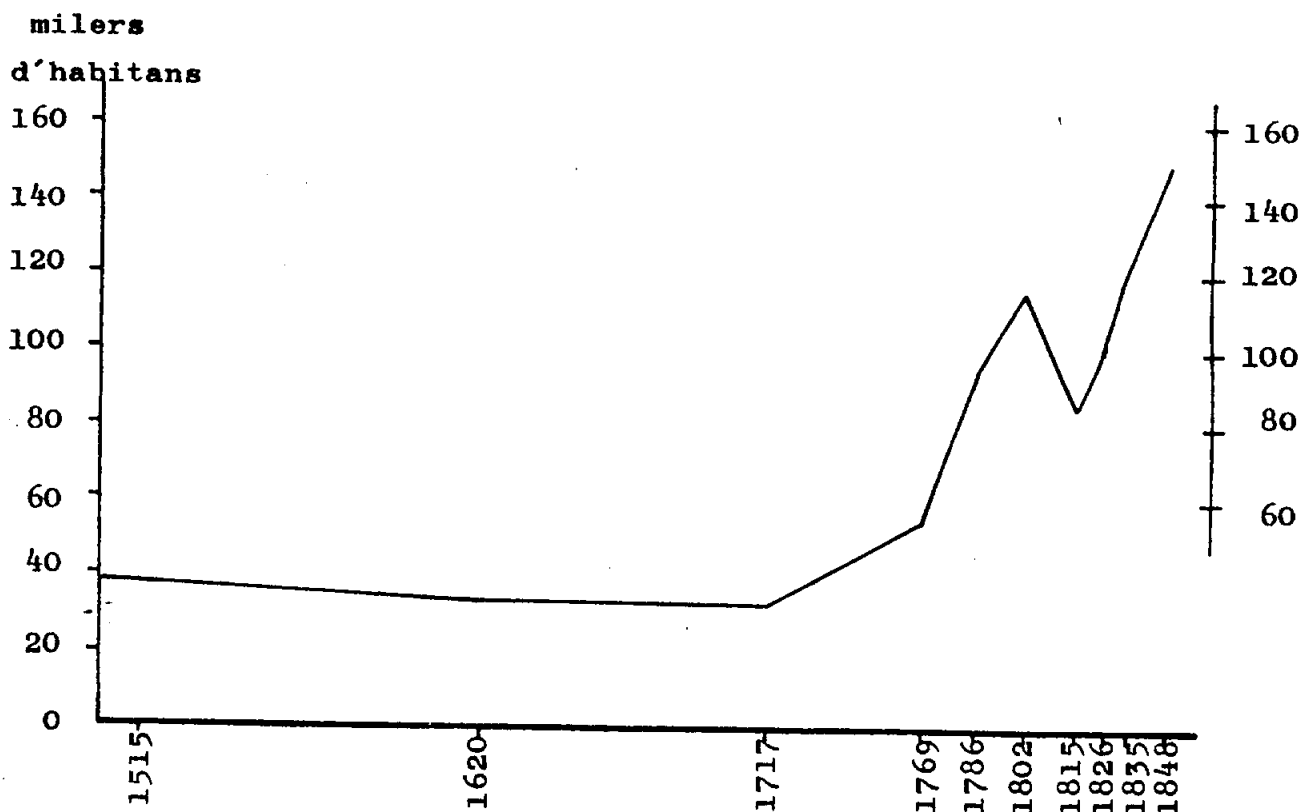
El domini cultural burgès es fa evident donant una mirada als diaris de la època, tots dirigits a aquesta classe social encara que hi han diferències de contingut, principalment a nivell polític, en la premsa. El Diario de Barcelona era el periòdic indispensable per tot comerciant i la seva principal missió era la de recollir tot tipus d'avisos, els moviments del port i dels preus; era un bon reflexe del batec econòmic de la ciutat, encara que a nivell de contingut polític no hi havia gran cosa més que els bans i avisos oficials. Cal comentar els articles del cronista Aben-Abulema a partir de 1839, on es feien interessants descripcions ciutadanes. Hi havien altres diaris on era més important la proporció d'opinió, destacant El Vapor que es publicà entre març del 1833 i març del 1838. El dirigia A. de Covert-Spring i el periòdic té una tendència saint simoniana a més de ser un destacat portaveu del progressisme; el 1836 va publicar una colla d'articles firmats per "El proletario" tractant de temes socials i la qüestió de la crema de la fàbrica Bonaplata (34). Entre 1835 i fins gener de 1836, Ramón Xaudaró publica El Catalán, periòdic de certa tendència republicana i que ha deixat varis articles importants, entre altres la descripció dels fets de 1835 on el mateix Xaudaró va tindre una important participació. Després de la desaparició del Vapor, El Constitucional va omplir el buit de periòdics progressistes, començant la seva publicació regular a partir del juny de 1839. El seu principal antagonista era El Guardia Nacional que es venia publicant des de 1835 i que era de tendència clarament moderada. Els dos periòdics acostumaven a mantenir llargues polèmiques polítiques, principalment en períodes electorals, especialment en les eleccions de 1839 i 1840, convertint-se en veritables portaveus dels partits moderat i progressista.

2.2.- La població de Barcelona. Comportaments demogràfics.

Es difícil obtenir una aproximació demogràfica precisa a causa de la manca d'estudis moderns i de les poques fonts quantitatives (35). La font d'informació més important que utilitzem es la estadística de Laureà Figuerola del 1848, confiant de la validesa de les dades que ell dóna.

En la Gràfica 2 es pot seguir la evolució de la població en els darrers segles. Entre 1516 i 1717 es nota un llarg estancament de la població, que segurament no es tan uniforme, però sabem de cert que el 1717 tan sols hi havien 33.010 habitants, dada que 200 anys avans era molt similar (36). A partir de 1717 la població inicia un continuat augment, més fluix fins a mitjats del divuit, però triplicant-se a principis del segle dinou. Sembla que la ciutat havia despertat del

GRAFICA 2.- POBLACIO DE BARCELONA, 1515-1848.

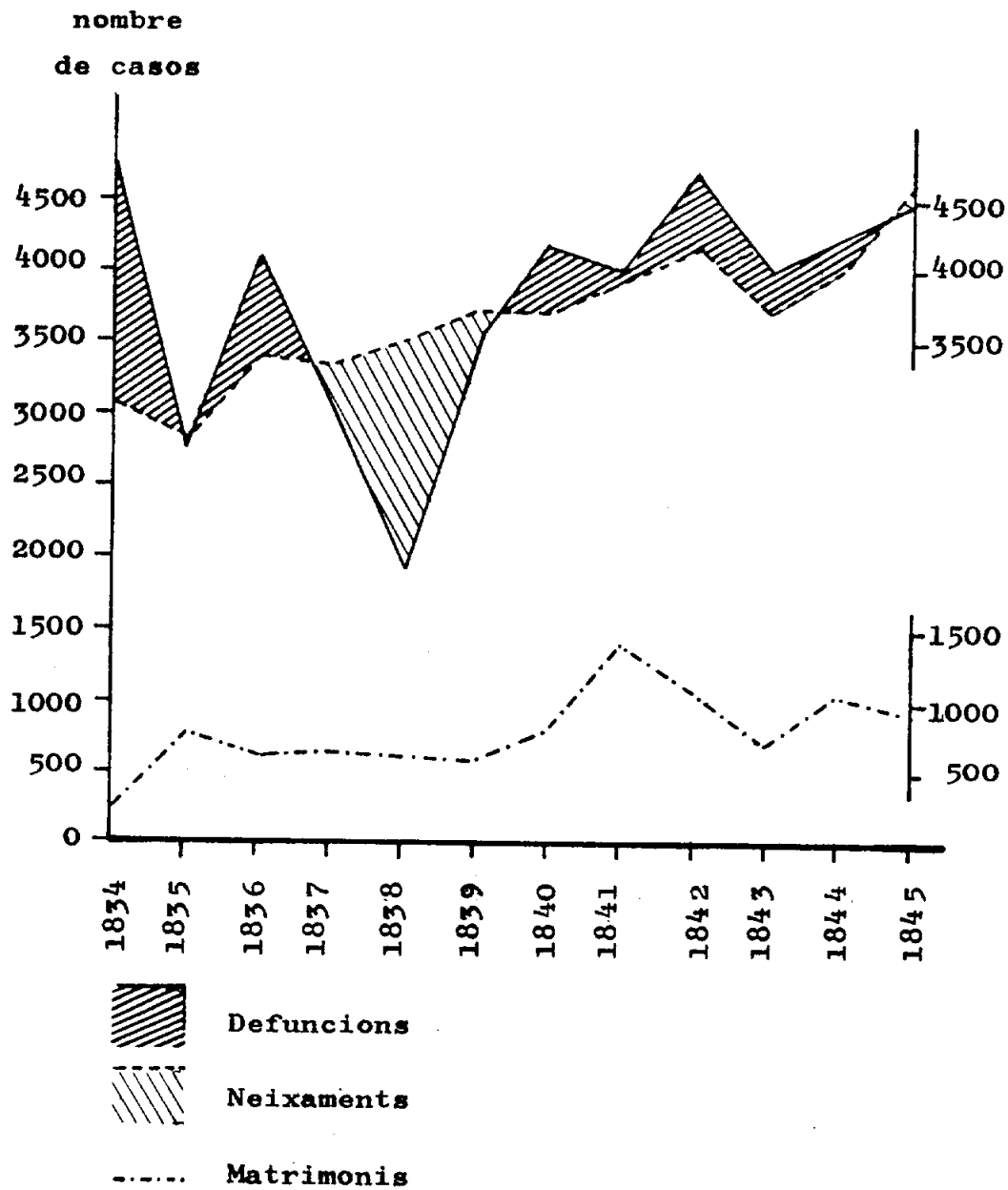

Font: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, pp. 35-37.

del llarg estancament que patia des de l'expansió medieval. L'accident de la primera part del dinou -1802 a 1818-, s'ha de relacionar amb el desafortunat període de la Guerra del francès, encara que probablement la corba es exagerada doncs presenta un descens de prop de 30.000 habitants. A partir dels anys 20 s'inicia una constant recuperació i es forma la base del posterior creixement de la ciutat. Nadal ha indicat que a principis dels anys 30 la població s'havia renovat després de la generació truncada de la guerra del francès i presenta una aparença jove i activa (37).

Així, doncs, el període 1835-1840 es situà dins un cicle de fort creixement demogràfic, que en aquests moments tan sols s'inicia: el 1856 es calcula que hi ha prop de 180.000 habitants, doblant-se la xifra de principis de segle (38). Les dades que tenim per el període estudiat ens indiquen que la població era de uns 120.000 habitants, encara que resulta difícil fixar una xifra exacta. Primer, per la diversitat de les notícies: la Guia de 1836 ens diu que hi ha 118.046 ànimes el 1835 (39); la Guia de Josep Solà el 1840 ens parla de 113.780 persones per aquest any (40), dada normalment acceptada per l'any 1829 i la Guia de 1841 senyala en aquest any 160.000 ànimes (41). Si seguim les deduccions de Figuerola, que fixa la població de 1848 en 150.619 habitants més una població flotant de 36.000 persones, tenim de suposar que entre 1835 i 1840 es superen les 120.000 ànimes. L'altre problema és el de la població flotant de viatgers, estrangers, rodamons, ordres religioses, militars, etc. que acostumaven a ser una proporció important en les ciutats de vida activa. A Barcelona podien representar perfectament el 20% del total de habitants; amb la guerra carlina i la inseguritat econòmica es molt fàcil que augmentés el nombre de rodamons i pobres, com ja indicaven les dades de la Casa de Caritat i com ens confirma aquest escrit de la Junta Provincial de Barcelona a l'octubre de 1836: "la multitud de mendigos que de nuevo han aparecido, las gentes estrangeras y forasteras que se observan, sin más ocupación que el transitar por las calles y provocar ocurrencias " (43) També augmentava la inestabilitat social.

GRAFICA 3.- NATALITAT, MORTALITAT i MATRIMONIS, 1834-1845.

Font: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849.
Per les defuncions, p. 97, els neixaments, p. 65 i els
matrimonis, p. 85.

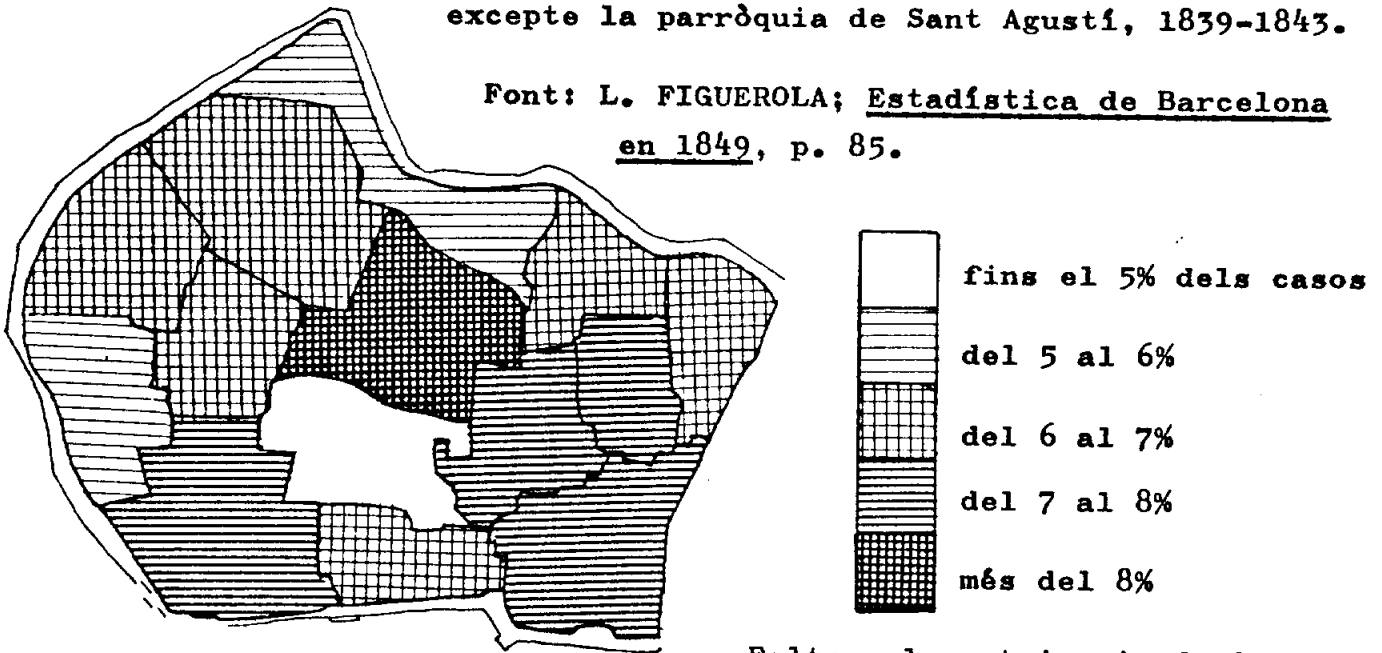
En la Gràfica 3 es veu el comportament de la població en els naixaments, defuncions i matrimonis. Cal dir que hi ha un creixement vegetatiu reduït, tan sols 501 naixements més que defuncions segons les dades de Fihuerola per tot el període 1835-1840 (44). La taxa mitja de natalitat per el període es de 32,36 xl.CCC i la de mortalitat es de 31,67, confirmant que practicamente no hi ha creixement vegetatiu. De fet, la població de la ciutat no creix per ella mateixa sinó a partir de impulsos exteriors, principalment la immigració que té de ser molt important si tenim en compte les dades que hem donat. La Gràfica presenta unes corbes de naixaments i matrimonis bastant uniformes, destaquen l'augment dels matrimonis entre 1834 i 1835 i, sobretot, entre 1840 i 1841, que tenen correspondència en la corbe de naixaments. La de defuncions es més inestable, encara que el període esta ple d'accidents demogràfics com pot ser l'epidemia de còlera de 1834, que es reflexa perfectament. A la forta baixada de 1838 no l'hi em trobat cap explicació, i Figuerola no la comenta, encara que es podria deure a una compensació natural després de les fortes mortaldats de 1834 i 1836, aquesta segona coincidint amb la forta crisi econòmica i la major virulència de la guerra carlina. El sensible augment de 1843 es pot lligar amb els aconteixaments polítics que patia la ciutat en aquestes dades.

Es pot fer una aproximació a la distribució de la població dins el sòl urbà a partir de la celebració de matrimonis i bateigs a les parròquies, com s'ha intentat en els mapes 7 i 8, però ens trobem en un altre problema: la gent no segueix tan fidelment com en una societat tradicional anen a llur parròquia, com ens demostra el que prop del 20% de dels bateigs es contesin a la Catedral. D'aquesta manera, els Mapes 7 i 8 perden part de la seva validesa, principalment el de bateigs, doncs en el de matrimonis tan sols hi ha nombre molt reduït de dispersió: un 0,93%. Els mapes, interpretats amb reserves, ens poden donar notícies sobre el repartiment d'habitans sobre el sòl urbà. S'ha de fer una reducció en la xifra de la parròquia de Santa Maria del Pi doncs la parròquia de Sant Agustí no tenia matrimonis fins el 1839, però ens confirmaria les dades de entorn el 8% en els anys posteriors. La parròquia

DISTRIBUCIO DE LA POBLACIO DE BARCELONA PER PARROQUIES I SEGONS ELS MATRIMONIS I BATEIGS (1835-1840).

MAPA 7.- REPARTIMENT DELS MATRIMONIS. Mitja dels anys 1835-1840, excepte la parròquia de Sant Agustí, 1839-1843.

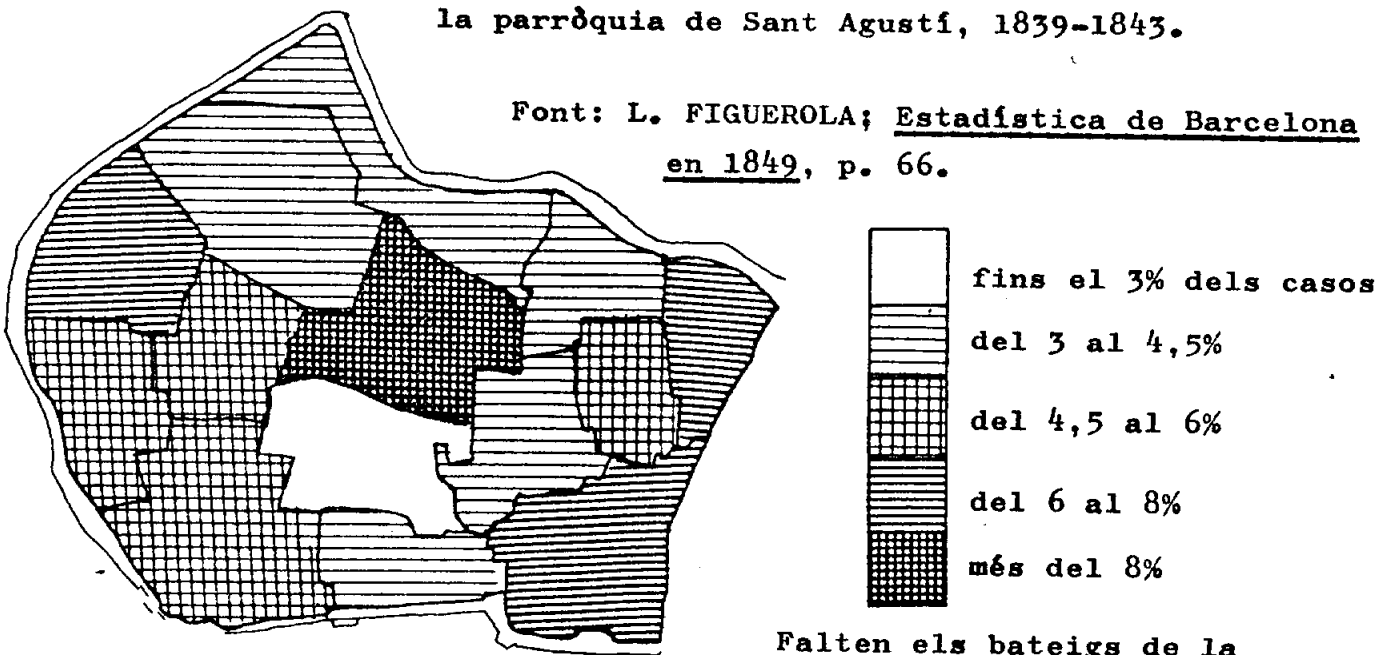
Font: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, p. 85.

Falten els matrimonis de la Catedral, que son el 0,93% del total.

MAPA 8.- REPARTIMENT DELS BATEIGS. Mitja dels anys 1835-1840, excepte la parròquia de Sant Agustí, 1839-1843.

Font: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, p. 66.

Falten els bateigs de la Catedral, que son el 19,60% del total.

de Sant Josep acullia els casaments de molts militars i en aquest sentit també podia ser fictícia, per massa alta. Amb aquestes consideracions, es pot dir que les parroquies més poblades eren les de Santa Maria del Pi, Santa Maria del Mar, Sant Just i Sant Cugat; totes elles en la part de la ciutat antiga. En el Rabal, les parròquies ens mostren menys població, encara que les diferències no són molt importants. La parròquia de Sant Jaume es la que té un percentatge més baix, bastant llògic si pensem que aquesta es la part de la ciutat on vivia la gent més rica i hi havia menys densitat de població. En els anys posteriors s'anirà confirmant el fenomen que ja s'observava en aquests anys: un important creixement a la zona del Rabal mentre que els barris del est, més poblats, es mantindran estatics, com es pot veure a partir de les dades que dona Figuerola pel període 1840-1848 (45).

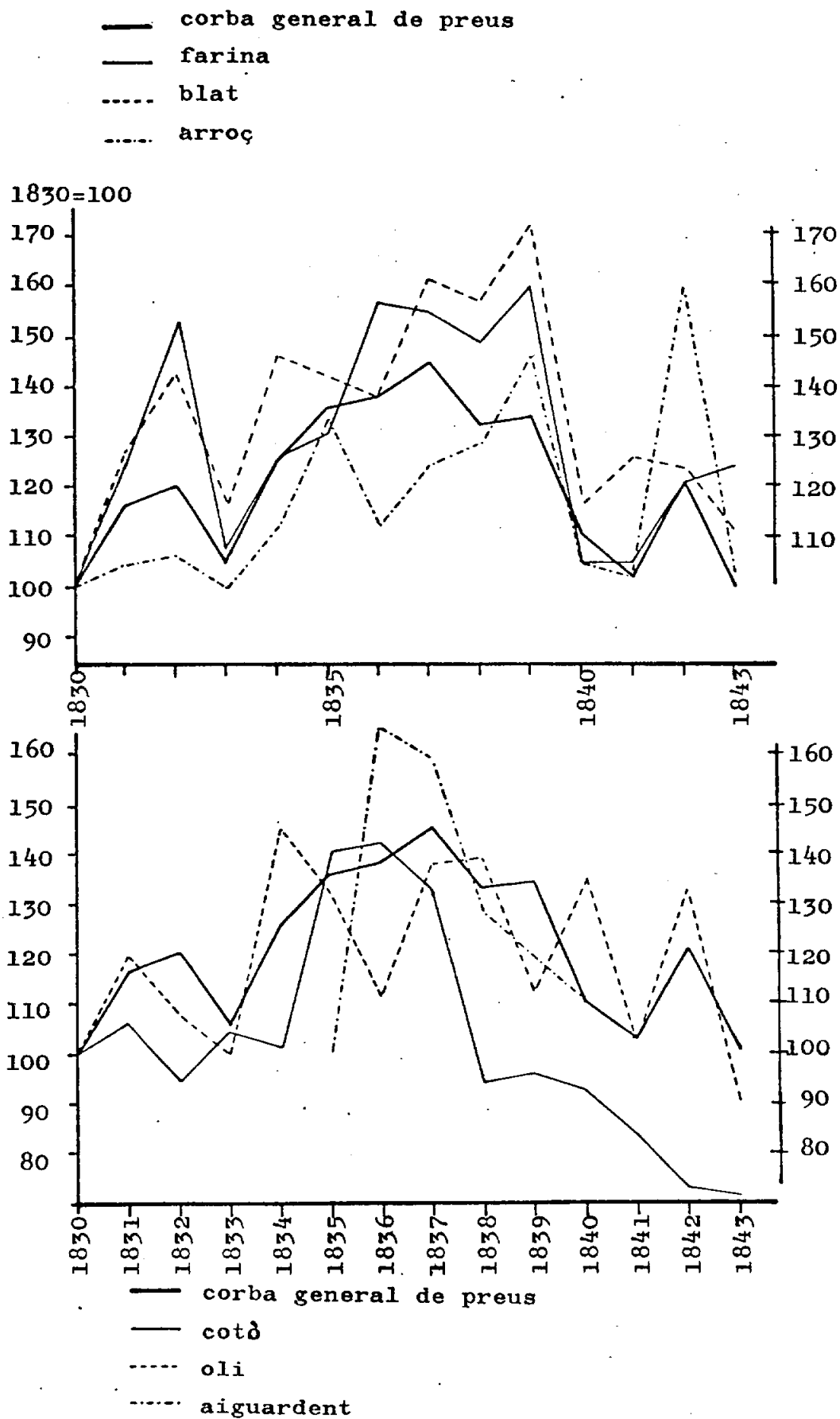
Malgrat la falta de material estadístic més complert, creiem que s'han donat suficient informació sobre el comportament demogràfic de la ciutat. Seria interessant àmpliar la informació sobre la població flotant, una part important de la gent de la ciutat, i més coneixements de les corrents migratòries que són, sens dubte, els fenòmens demogràfics més destacables, encara que el material que disposem no ens permet aprofundir més. Seria representatiu trobar fonts que indiquessin la procedència dels emigrats, que tenen un paper remarcable tan en el creixement demogràfic com en la configuració de la ciutat industrial en els anys posteriors.

2.3.- El marc econòmic.

La Barcelona d'aquest període era, primer de tot, una ciutat comercial i un mercat per on passaven la major part de mercaderies negociables del Principat. La ciutat aspirava a ser el principal mercat de l'Estat espanyol, sobretot en els teixits i en el comerç marítim. Desconeixem la major part dels factors relacionats amb el comerç, la amplada i qualitat del mercat, el moviment d'importacions i exportacions dels principals productes i la mateixa estructura de les empreses mercantils de la ciutat, cosa que es una important deficiència. El moment històric era important per el comerç, donc després de la perduda del mercat colonial durant les dos primeres dècades del segle i davant la impossibilitat de exportar cap al estranger fòra de varis productes agraris, era necessari llençar-se a la consolidació del mercat interior.

Al moment de voler esbrinar el pols econòmic de la ciutat, s'ha de tindre present aquest caracter mercantil, predominant sobre altres activitats, tal com es pot veure en el Quadre 5, on resumim la Contribució de 1838. També s'ha de pensar en el marc econòmic propi de una ciutat pre-industrial on una mala collita de blat, per exemple, pot tenir molta influencia i que, de fet, la ciutat es mou dins una dinàmica tradicional.

S'ha fet la Gràfica 4 amb els preus dels principals productes de consum i s'utilitzarà com a indicador de la situació econòmica entre 1833/35 a 1840. Es mirarà de copsar l'influencia dels preus sobre el consum popular i utilitzant tot tipus d'informació que s'ha trobat en fonts de l'època per poder arribar a la maxima aproximació econòmica. En la elaboració de les gràfiques, hem escollit un marc més àmpli de temps, 1830-1843, per poder seguir millor un cicle d'alça i baixa o estabilització dels preus, situant el punt de partida en el any 1830 per tenir els preus uns indexs similars (46). El període queda dins una fase de baixa en els cicles de Kondratieff i segons una interpretació convencional, els anys d'alça podrien indicar un creixement econòmic

Fonts: J. SARDA; La Política monetaria y las fluctuaciones de la economía española en el siglo XIX, pp. 132-133 excepte la corba de l'aiguardent, elaboració propia a partir dels quadres de preus mensuals del Diario de Barcelona, entre 1835 i 1840.

econòmic (47); la guerra carlina modifica aquesta possible interpretació, existint una relació causal entre ella i l'alça de preus que de fet ens mostra uns anys de crisi. Contràriament, els anys de baixa senyalen una estabilització dels preus.

El moviment de la corba indica una alça que s'inicia tímidament el 1830 per fer la seva gran pujada entre 1833 i 1835, quan els preus augmenten un 30% en dos anys; el 1833 s'inicia la guerra carlina i 1834 es un any de pèssimes collites i patint la ciutat una epidemia de còlera entre setembre i octubre. Els mateixos costanis en donen una visió de la situació: "la miseria producida por las malas cosechas del año anterior y del presente (1835), por el cólera y la inseguridad de las comunicaciones tan necesarias para la industria" (48), que es completa amb la descripció de la situació del sector manufacturer; on es culpa de la crisi industrial al "escandaloso y funesto tráfico del contabando que á la par de las devastadoras hordas de la más frenética facción, está cruelmente aniquilando el país (...). Ha llegado el tiempo en que desaparezca tan funesta plaga que no solo tiene desiertos los talleres y acabaría con las más opulentas fábricas, sino que es el seguro canal por donde se han introducido por el comun las desastrosas calamidades de los contagios que han cubierto a la Nación, y que ha producido en estos días la aparición del cólera-morbo en algunos puntos de la costa de levante" (49). En aquesta pintoresca proclama es relacionen tots els mals amb els carlins, i certament la guerra té una influència directa en la situació econòmica, segons la nostra interpretació de la corba de preus. La indústria tèxtil va notar la crisi des de un bon principi; després de mantenir-se els preus del cotó estables entre 1830 i 1834, el 1835 s'inicia una forta pujada de més del 40%. El genr de 1836, en un ofici de la Comissió de Fàbriques al Capità General de la província, s'advertia la desconfiança dels capitals cap al sector: "¡Que desgracia sería para esta ciudad, si separandose de ella los capitalistas, quedarán sin salario mas de cuarenta mil brazos que la industria mantiene en sus varias ramas, sin contar con los auxilios que aquella necesita !" (50). L'ofici es feia després de la bullanga del mateix més i

la inestabilitat social era quelcom que preocupava a la burgesia com també l'afectava la guerra civil.

El trieni 1835-1837, coincidint amb la pujada i manteniment de preus alts del cotò en floca, són els de màxima crisi del tèxtil que s'ha d'enfrontar al contraban, al atur i a la inseguretat de les comunicacions. Cap a la segona meitat de 1836, la crisi arriba al punt més greu: "La paralización que aquellas (les fàbriques tèxtils) experimentan por causa del excesivo contrabando que cada dia crece y amenaza la total destrucción de provincias tan laboriosas" (51), i es queixava la Comissió de Fàbriques de l'interrupció del creixement iniciat uns anys abans: "las circunstancias espinosas de los tiempos, el decaimiento de todos los ramos de la riqueza pública, no permite por cierto la realización de aquellas mejoras y la ejecución de aquellos pensamientos felices susceptibles de elevar la industria a aquel grado de prosperidad tan deseado de los buenos amantes de su patria" (52).

A partir de 1837 es nota més activitat en els sectors productius, encara que la situació segueix dolenta fins 1839, principalment per els consums populars. El 1839 es quan els preus de la farina, blat i arros arriben al índex més alt del període, i es quan es comencen a notar conseqüències indirectes de la llarga guerra civil: "bien convencido que uno de los efectos más inmediatos de la clase de guerras en que por desgracia se halla empeñada la Nación, es que muchos individuos del ejercito abandonando sus filas y refugiandose unos donde la Autoridad no puede ejercer todo su imperio, y tolerados otros en sus mismos pueblos, se dedican a la vagancia y van aumentando las partidas de ladrones facciosos con gran daño del pais que saquean y aniquilan" (53), com ens descriu el Baró de Meer en un Ben de principis de 1838. Aquest estat de coses dificultava les comunicacions i l'activitat comercial per dins el país, creant-se grans multituds de pobres i rodaments. En les cròniques de Aben-Abulema al Diario de Barcelona d'aquest any, hi han moltes descripcions sobre l'abundància de mendicitat, prostitució i dificultats de trobar treball, comentant l'empitjorament de la situació dels pobres: "la primera bullanga fué un ataque

terrible á los pobres, hablo de la quema de conventos, porque con ella desaparecieron las sopas, y esta falta se hizo sentir mucho" (54).

Certament els més afectats per la pujada de preus i la crisi general foren els consums populars que patiren entre 1833 i 1839 un constant encariment dels principals productes de subsistència: el blat augmenta un 55% el seu preu entre aquestes dades, i la farina i l'arroç al entorn de un 50%, patin la ciutat un dels preus del pa més alts de tot Europa (55). No obstant, per la burgesia moderada de El Guardia Nacional la cosa no era massa greu, com ens diu en un article sobre les masses populars: "nada debe temerse de ellas mientras la protección de un gobierno libre y paternal mida á los buenos deseos de los gefes de los establecimientos fabriles, procure á aquellas masas pan y trabajo", contestant El Constitucional, l'organ dels progressistes en aquesta termes: "...mira satisfechas las necesidades de la clase mas numerosa de la sociedad con mero Pan y Trabajo, es como si hubiera dicho con lo que se da á la caballeria de su noria, y al esclavo de las colonias" (56).

Al començament de la segona meitat del 1839 sembla que la situació fa un canvi de tendència: la majoria de índexs de preus tenen importants baixades, situanse a nivells similars de principis de la dècada i els comentaris dels coetanis indiquen una tornada als bons temps: "este año hay una buena cosecha. Todo va viento en popa, y anuncia una paz muy cercana" (57), tal i com ens pregona Aben-Abulema pel maig i el mateix cronista ens ha deixat visions de una Barcelona que recupera la activitat i el negit que li es característic, però que entre 1834 i 1838 s'havia perdut parcialment (58). Altres indicadors, com pot ser la corba de matrimonis de la Gràfica 3, on s'aprecia un creixament entre 1839 i 1840, o el de les construccions de edificis de la Gràfica 1, on també es nota un remarcable augment el 1838 i 1839, confirmen el canvi de tendència que es produeix en aquestes dades. Per poguer copsar l'influència d'aquesta pujada de preus en els consums, necessiteriem algun indicador de salaris, però ens manca una informació prou continuada. Una seria de salaris de un jornaler agrícola de Girona presenten una absoluta estabilitat durant el període, com altres informacions fregmentàries que hem

trobat (59).

Quin significat té aquest canvi de tendència? L'inflació dels preus entre 1833 i 1839 ha tingut de repercutir en el nivell de vida de les classes treballadores, mentres que la activitat industrial es recupera aviat i, a la llarga, el comerç s'heaurà beneficiat de la pujada de preus; s'inicia la dècada dels 40 amb una indústria en expansió, que es beneficia de un problema residual de la guerra civil: "el licenciamiento de las fuerzas rebeldes, y las sumisiones que habrá en Aragón, Valencia y Cataluña van a dejar muchos miles de brazos sin trabajo y de por consiguiente sin pan" (60). Dins aquest marc, el període 1840-1843 veurà neixer una associació obrera que s'organitza molt ràpidament i es capaç de enfrontarse als fàbricans. Les reivindicacions son de caire econòmic, i de fet es demana una recuperació de la perdua de nivell adquisitiu dels anys de la guerra civil, obrint-se un cicle on surgeixen els primers conflictes socials importants entre obrers i patrons.

NOTAS.-

- 1.- Charles DIDIER; Une année en Espagne. Paris, 1837. Vol. I, p.32.
- 2.- Ib. id., Vol I, pp. 37-38.
- 3.- Ib. id., Vol I, p. 33
- 4.- Teophile GAUTIER; Viaje por España. Madrid, 1944, p. 271. La traducció del castellà es nostra. A menys que s'indiqui el conteri, totes les cites les transcribim com les trobem en el text original, sense fer correccions gramaticals, etc.
- 5.- Ib.id., p. 270
- 6.- Emile BEGIN; Voyage pittoresque en Espagne et en Portugal. Paris, 1852. p. 158.
- 7.- Jaime BALMES; "Barcelona, artículo 3º. Se desvanece un error sobre las causas de sus revueltas", pp. 85-86 a La Sociedad. Revista religiosa filosófica, política y literaria. Tomo IV, pp. 85-94. Barcelona, 1867.
- 8.- La Barceloneta pràcticament no la tractarem, i quan ho fem, serà molt per sobre. De fet té una dinàmica diferent a la ciutat i es similar als altres pobles del Pla, com Gràcia, Sarrià o Sant Andreu. Es poden trobar notícies de la Barceloneta als següents llocs: Sebastià COLL; Breve noticis de la fàbrica y construcción del nuevo barrio en la playa de Barcelona, llamado vulgarmente Barceloneta. Barcelona, 1755 i, en un estudi més recent, Mercedes TATJER MIR; "El impacto de la industrialización en la morfología de un barrio del siglo XVIII: la evolución de la Barceloneta", a Revista de Geografía, Vol VI, nº 1, 1972, pp. 55-104, resum de la tesi de licenciatura de la autora.
- 9.- En el comentari de l'evolució de Barcelona entre el segle XVII i principis del XIX seguim a Pau VILA i Lluís CASASSAS; Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps, p. 211 i següents.
- 10.- Laureano FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849. Madrid, 1968, re-éd. en facsimil, p. 5.
- 11.- Ib. id., pp. 8-9. La conversió de varas a hectareas, es nostra.
- 12.- Emile BEGIN; Op. cit. supra, p. 159. L'autor cita a P. Menière sense donar referència de l'obra; aquest va fer la descripció poc després de les bullangues de 1842 i 1843, quan Espartero va bombardejar la ciutat des de Montjuic.

- 13.- Don José SOLA; Guia de forasteros en Barcelona... en 1840. Barcelona 1840, p. 16.
- 14.- Manuel ANGELON; Gufa satírica de Barcelona. Barcelona 1854, re-éd. facsimil el 1946, p. 19
- 15.- Teofilo GAUTIER; Op. cit., p. 272.
- 16.- Veure, per exemple, l'article 77 de la legislació municipal de 1839 recollida per Fernando PATXOT; Manual del viajero en Barcelona, Barcelona 1840, p. 87.
- 17.- Ib. id., article 129, del mateix reglament municipal. PATXOT; op. cit., p. 99.
- 18.- José COROLEU; Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1854). Barcelona, 1916, p. 161. Hi ha una ampla informació sobre les obres a Plaza de Palacio. Años 1833-1846. AHCB, Obreria caixes 159 i 160; es dificil la utilització del material, encara que es interessant per un estudi d'urbanisme.
- 19.- Per exemple, els articles 138 a 150 del Reglament municipal de 1839. PATXOT; op. cit., pp. 102-105.
- 20.- Manuel ANGELON; Op. cit. supra, p. 45.
- 21.- Diario de Barcelona, 9 de març de 1838. Ban de l'Ajuntament regulant la construcció de edificis.
- 22.- Laureano FIGUEROLA; op. cit., p. 63.
- 23.- Suplemento del Diario de Barcelona, 15 de setembre de 1836. "Ordenanzas para el régimen, constitución y servicio de la Milicia Nacional local de la Peninsula é islas adyacentes, que se cita en el anterior decreto...", 16 planes; Article 1er.
- 24.- Ib. id., article 36.
- 25.- Ib. id., article 61.
- 26.- Per les dades de 1830 a 1835, GUIA ESTADISTICA de Barcelona... para el año de 1836. Barcelona, 1836, pp. 215-216, i per la de 1839, Diario de Barcelona, 17 de juny de 1839.
- 27.- Diario de Barcelona, 4 de setembre de 1839.
- 28.- Suplemento del Diario de Barcelona, 15 de gener de 1840. En els dies 16, 19, 21 i 22 del mateix mes es van publicar més suplementes amb informació sobre el tema.

29.- Hi ha una bona descripció dels fets del 5 de agost de 1835 a Francisco RAULL; Historia de la conmoción de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio... Barcelona, (1835), pp. 49-55, i dels fets del gener de 1836 a J(oaquín) C(ASTILLO) y M(AYANE); Las bullengas de Barcelona o sacudimiento de un pueblo oprimido por el despotismo ilustrado. Barcelona, 1837, pp. 47 i següents.

30.- Pere Felip MONLAU ens ha deixat un interessant follet sobre el tema: Abajo las murallas!!! Memoria sobre las ventajas que reportaria a Barcelona y especialmente su industria... Barcelona, 1841

31.- Sobre la Universitat de aquella época, hi ha l'interessant estudi de Josep TERMES, Alexandre CIRICI i Santiago ALCOLEA; La Universidad de Barcelona. Estudio histórico-artístico. Barcelona, 1971 i el de Jaime CARRERA PUJAL; La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX. Barcelona, 1957.

32.- En el any 1835, el 34% dels alumnes procedien de Barcelona-ciutat, i el mateix percentatge el tenia la província de Barcelona, excepte la ciutat; de Girona en provenien el 11% i de Lleida i Tarragona un 6% cada una. El restant 9% era de altres zones de l'Estat espanyol. Entre les ciutats rurals del Principat, trobem alumnes de Vilanova i la Geltrú, el Vendrell, Gerri, Cervera, Mora d'Ebre, Roses, Sant Boi, Vilafranca del Penadés, Vic, Tremp, Bacarises, Basalú, Perelada, etc. Arxiu de la Junta de Comerç-Biblioteca de Catalunya, lligall VIII, (1847).

33.- Veure especialment a Ernest LLUCH; El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Barcelona, 1973, especialment pp. 268-279.

34.- S'han recollit aquests articles a Antonio ELORZA, selecció de; Socialismo utópico español, Madrid, 1970, pp. 26-43. Jordi MALUQUER DE MOTES; El socialismo en España, 1833-1868. Barcelona, 1977 diu que "El proletario" no era altre que Joaquim Abreu, en el capítol que dedica a aquest autor.

35.- Sabem que hi ha un treball de Jordi NADAL; "Les grandes mortalités des années 1793-1812: effets à long terme sur la démographie catalane" a Problèmes de mortalité. Méthodes, sources et bibliographie en démographie historique, Lieja, 1965, pp. 409-421, però no l'hem trobat en les biblioteques més corrents.

36.- Jordi NADAL i Emili GIRALT; Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad pre-industrial. Madrid, 1963, p. 5. S'indique el nombre exacte de focs i veïns: el 1516 era de 6.388 focs i el 1717 de 7.716 veïns, en la p. 10.

- 37.- Jordi NADAL; El fracaso de la Revololución industrial..., p. 195
- 38.- J. BENET i C. MARTI; Barcelona a mitjens segle XIX (1854-1856). Vol. I, p. 53.
- 39.- GUIA ESTADISTICA de Barcelona ...para 1836, 2ª numeració, p. 64
- 40.- Josep SOLA; Guia de forasteros de Barcelona..., Barcelona, 1840, p. 16.
- 41.- GUIA DE FORASTEROS de Barcelona...para 1841, p. X
- 42.- L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona para 1849, p. 43
- 43.- MANIFIESTO de las operaciones principales de la Junta de Barcelona, creada en 10 de Agosto y disuelta en 22 de octubre de 1835, Apendice, p. 106.
- 44.- L. FIGUEROLA, op. cit supra, p. 65 per els neixaments, en els que s'inclouen els aborts, i p. 97 per les defuncions. En les dues relacions s'hi inclouen les parròquies de la Barceloneta i Gracia. En els neixaments, exculin els aborts.
- 45.- Ib. id., p. 85.
- 46.- La gràfica 4 s'ha fet amb dades de J. Sardé; La politica monetaria y las fluctuaciones..., pp. 132-133, excepte els aiguardents que s'ha fet a partir de les dades del Diario de Barcelona entre 1835 i 1840 a partir de informes econòmics mensuals. Serdà ha elaborat els índexs de la mateixa manera.
- 47.- C. CARDOSO i H. FÉREZ BRIGNOLI; Los métodos de la historia, Barcelona, 1976, pp. 219-229, fan una àmplia exposició de la temàtica.
- 48.- MANIFIESTO de las operaciones..., op. cit, supra , p. 19
- 49.- Ib. id., Apendix documental, pp. 87-86.
- 50.- Diario de Barcelona, 14 de gener de 1836.
- 51.- Diario de Barcelona, 1 de gener de 1837. Es tracta de un escrit del Ministra d'Hisenda a la Direcció General d'Aduanes de Barcelona, contestant la exposició de la Comissió de Fàbriques dels dies 27 i 31 d'agost de 1836.
- 52.- Arxiu de la Junta de Comerç-Bib. Catalunya, (AJC-BC), lligall 78. Reunió de la Comissió de Fàbriques del 18 de desembre de 1837, en un escrit al Governador civil.

- 53.- Diario de Barcelona, 8 de mars de 1838.
- 54.- Diario de Barcelona, 19 de desembre de 1838. Hi ha un altre article sobre el tema el dia 2 i el dia 12 de desembre del mateix any.
- 55.- Ib. id., 22 d'abril de 1839 hi ha una relació de preus de les principals ciutats europeas, tinguent Barcelona un dels preus més alts.
- 56.- Els dos articles son transcrits al Diario de Barcelona els dies 21 i 22 d'octubre, respectivament.
- 57.- Ib.id., 26 de maig de 1839.
- 58.- Ib. id., 21 de juny de 1839
- 59.- Aquests salaris s'han tret de les relacions setmanals que donava el Diario de Barcelona entre 1835 i 1839, mantenint-se sempre un jornal de 6 rals. En general, les referencies als salaris indiquen estabilitat, encara que son referencies dificils de quantificar.
- 60.- Diario de Barcelona, 23 de setembre de 1839.

3.- LA SOCIETAT BARCELONINA.

En aquesta part iniciarem un estudi de l'estructura social dels barcelonins durant el període 1835-1840. Aquest anàlisi queda mediatitzat per el tipus de font que utilitzarem, i de fet tan sols podem tractar en una certa profunditat a les capes altes de la població i apoiant-nos en llur estructura professional, que és el que ens permet fer la Contribució extraordinària de guerra de 1838 (1).

Val la pena fer una breu introducció metodològica a la qüestió. Ernest Labrousse, amb la seva ponència al X Congrés Internacional de les Ciències Històriques a Roma (2), va iniciar la utilització del mètode quantitatiu en la història social i va definir les principals línies on es tindrien de portar aquests estudis:

- recompte i classificació per professions
- estudi de les jerarquies a l'interior de la professió
- comparació entre professions per establir la jerarquia entre elles
- jerarquies fora del quadre professional (3)

A Labrousse l'hi interessava principalment estudiar la burgesia més que a tota una població, encara que era possible arribar a una classificació socio-professional si es disposaven de fonts suficientment amples. Les fonts més adequades son:

- les llistes electorals, que per tot el segle XIX son un verdader catàleg de notables.
- les fonts fiscals, com llistes de contribució directe que acostumen a donar una informació bastant àmplia de la ocupació professional de una part de la població, i permet fer una distribució professional dins les ciutats, una reagrupació de les classes socials, entre altres possibilitats.
- les fonts demogràfiques son les que poden donar informació de un percentatge més gran de la població. Junt amb aquestes, poden ser molt útils altres fonts com censos militars, expedients professionals

i altres fonts similars.

Els seus deixebles, Adeline Daumard i François Furet, seguiren treballant sobre estructures socials als segles XVIII i XIX, i a ells devem una colla de interessants codis socio-professionals que tenen l'objectiu de mostrar el repartiment de poblacions en un sentit àmpli i al llarg de varis anys o períodes. Els treballs de A. Daumard sobre la burgesia perisina son prou coneguts (4), utilitzant principalment fonts notarials com contractes de matrimonis, testaments, inventaris post-mortem, etc. També han utilitzat les mateixes fonts Maurice Garden i François Bédarida en els seus respectius estudis sobre Lyon al segle XVIII i el Londres de mitjans del dinou (5). Garden utilitza fonts fiscals i notarials, proposant un quadre de categories socio-professional molt complert; en el seu estudi hi ha interès en diferenciar els conceptes artesà i obrer, en el moment en que la industria sadera a Lyon pren una gran volada. El seu exemple es molt interessant doncs es tracta de una ciutat molt similar a Barcelona i, malgrat els 30/40 anys de diferència, en unes fases d'expansió industrial similars. Bédarida pot disposar de una informació estadística molt àmplia doncs els estudis socials sobre Londres -una ciutat de més de 2.300.000 persones-, es multipliquen poc abans de la Gran Exposició del 1851. L'interès del seu treball radica en la classificació socio-professional que proposa i la multitud de variants que es poden fer en aquest tipus d'estudi, en el cas de disposar de una informació tan àmplia. No obstant, el Londres de 1851 si bé era prop de 20 vegades més gran que la Barcelona de 1838, no era una ciutat industrial, malgrat de tenir cap a 17.000 establiments industrials, doncs la majoria d'ells son petits tallers, i la principal activitat es el comerç i les finances, que teixien una xarxa a nivell mundial (6).

A casa nostra s'han fet varis treballs en aquest sentit, destacant els de Angels Solà i el de Josep Benet i Casimir Martí, doncs han investigat sobre la Barcelona del dinou. Angels Solà ha treballat amb la Contribució extraordinària de guerra de 1823 i en arxius notarials,

encara que la dificultat d'utilització de la documentació no l'hi ha permès profunditzar prou en les estretificacions socials; tot i així, ens ha deixat interessants dades sobre els contribuents de 1823 que s'utilitzaran en moments determinats com a punt de referència per els de 1838 (7). Benet i Martí han pogut profunditzar bastant més al treballar les valuoses dades que va deixar Idelfons Cerdà al fer els seus estudis d'urbanisme (8). La classificació professional que estableixen, la ferem servir per intentar una relació entre aquets estudis i el que estem fent sobre la Contribució de 1838, de cara a tenir una referència del repartiment professional de la ciutat al llarg de la primera meitat del dinou.

3.1.- Presentació de les fonts.

En la nostra anàlisi de la societat barcelonina, disposem únicament de una font electoral i de una font fiscal, que es poden parcialment completar amb altres informacions, com poden ser una mostra estadística de varies professions dels Col·legis i Gremis i informació sobre la Comissió de Fàbriques i la Junta de Comerç. Falta un cens demogràfic prou àmpli que mostri una estructuració social de tota la població, i no s'ha treballat en fons notariais i parroquials que podrien ampliar l'informació que disposem actualment.

La llista electoral la vam trobar en un suplement del Diario de Barcelona de 1836 (9). Aquesta llista es la primera que funcionava en el període de govern liberals, des de que Mendizabal va pujar al govern a la tardor de 1835, doncs durant els anys del Estatuto Real el sufragi es molt restringit (10). El cens electoral pel juliol de 1836 era encara bastant limitat, doncs només votaven 1.410 persones, el 5,46% del total de veïns, i estava dividida en dos parts: els majors contribuents, que accedien per el seu nivell econòmic, eren un total de 698, i "las capacidades", inclosos per el caracter de la seva activitat -advocats, metges, militars-, sumaven 712 electors, com es pot veure en la Gràfica 8.

QUADRE 8.- LLISTA ELECTORAL, BARCELONA 1836.

	Districtes electorals				TOTAL	%	
	1	2	3	4			
MAJORS CONTRIBUENTS:							
Comerciants	23	45	5	24	97	13,90	
Botiguers	6	9		4	19	2,72	
Fab. de teixits	2	2	7	5	16	2,29	
Adroguers/confiters	2	4	1	1	8	1,15	
Prestamistes	1	4	1	2	8	1,15	
Corredors de Canvis	2	3		1	6	0,86	
Forners	1		3	2	6	0,86	
Taverners	2		2	2	6	0,86	
Fab. de Pintats			2	3	5	0,72	
Semolers		1	3	1	5	0,72	
Argenters		3		1	4	0,57	
Fab. de Filats			2	2	4	0,57	
Mestres d'aixa		4			4	0,57	
Revenedors		4			4	0,57	
Cafeters	1		1	1	3	0,43	
Fab. de sabó	1	1		1	3	0,43	
Fusters	3				3	0,43	
Sastres	2		1		3	0,43	
Xocolaters		2	1		3	0,43	
Asentistes		1		1	2	0,29	
Blanquers				2	2	0,29	
Impresors	1			1	2	0,29	
Corredors de Pelfa		1			1	0,14	
Escrivans		1			1	0,14	
Hostalers		1			1	0,14	
Mercaders de Paper		1			1	0,14	
Mitjaires				1	1	0,14	
Tractans de Blondes				1	1	0,14	
Hisendats-nobles	7	4	5	8	24	3,44	
Desconeguts	139	123	98	90	434	60,70	
TOTAL Majors contribuents	193	214	132	154	698	100,00	49,50
CAPACITATS:							
Advocats	51	10	77	35	173	24,30	
Metges/cirujans	20	9	13	16	58	8,15	
Farmacèutics	9	6	19	15	49	6,88	
Magistrats/jutges	11		5	3	19	2,67	
Catedratics	18	6	19	4	47	6,60	
Catedratics religiosos	14	2	11	2	29	4,07	
Militars en actiu	82	9	10	6	107	15,03	
Militars retirats	3	18	122	18	161	22,61	
Oficials Milícia nacio.	26	13	18	12	69	9,69	
TOTAL Capacitats	234	73	294	111	712	100,00	50,50
TOTAL LLISTA ELECTORAL	430	286	431	264	1.410		100,00

Font: SUPLEMENTO DIARIO DE BARCELONA, 29 de juliol de 1836.

El principal inconvenient de la llista electoral es que no indica la professió o activitat dels majors contribuents, cosa que l'hi resta informació encara que es pot suplir parcialment amb altres llistes de majors contribuents. Hem fet una prospecció entre els noms dels majors contribuents de la Contribució de 1838 i s'ha pogut relacionar fins el 40% dels noms, cosa que dona una idea de la gent que podia votar per la seva professió. Entre els desconeguts, hi ha una important part d'hisendats o nobles, a més d'els que hem pogut localitzar, doncs s'ha de pensar que a Barcelona podien viure per aquella època molta gent de la renda de llurs propietats, sense necessitat d'exercir una activitat econòmica concreta, i que naturalment no entren en una contribució industrial i comercial. Calculem que per poder ser elector pel nivell econòmic es tenia de pagar un mínim que oscilava entre els 800 i 400 rals de contribució en relació a 1838, cosa que ens donaria un màxim de 572 individus, sense contar a les professions que accedien a la llista com a "capacidades" on entraven varies professions liberals i un important nombre de militars.

Malgrat no conèixer les activitats d'aquests majors contribuents, o tan sols d'una manera parcial, la font es important doncs recull els noms dels notables de la ciutat, la verdadera élit. Junt amb la llista electoral de 1836, disposem de una complerta relació de majors contribuents de 1836 (11), on hi ha el nom de 72 conegudes personalitats barcelonines. La llista inclou tan a contribuents per subsidi comercial o industrial com per propietats rústiques, ampliant el nombre de majors contribuents de 1838.

El cens electoral va variar bastant en el període 1835-1840 i en les eleccions de l'agost de 1836 hi havien un total de 1.427 electors, que es la font que disposem, mentre que en les eleccions de 1839 ven votar 2.700 electors, indicant que aquests podien ser bastant més de 3.000 en aquesta darrera data, ampliant-se notablament el cens (12). Les llistes electorals seran frecuentment punt de discussió política, com poden ser les baralles entre l'Ajuntament i la Diputació entre 1839 i 1840, al denunciar el primer varies deficiències en la llista

proposada per la Diputació provincial, com podien ser el manteniment de molts difunts i es demana la inclusió de una colla de noms que els pertocava pel nivell econòmic, que per aquestes dades havia baixat bastant, situant-se al voltant de un mínim de 200 rals de contribució (12).

Amb la Contribució extraordinària de guerra de 1838 -el seu nom complet es Industria y Comercio. Deficit de guerra de un diez por ciento sobre la anualidad del año 1838 exigido en Mayo del año 1838 en adelante-, es possible conèixer una part més àmplia de la població. Les fonts anteriorment comentades són importants per conèixer la èlita barcelonina, encara que no diuen res sobre la resta de la població, mentre la font fiscal reuneix a un nombre més ampli de ciutadans. Aceptant la xifra de 120.000 habitants i de 26.667 veïns o caps de família, en una proporció de 4,5 habitants per veïns, els 6.359 contribuents representen el 23,85% de veïns, que és una part prou important dels ciutadans. De fet cobreix la majoria de propietaris, restant exclusos propietaris molt petits, obrers, oficials i capes més baixes de les classes treballadores. Igualment queden exclosos els hisendats, nobles i propietaris sense activitat productiva concreta.

La font està estructurada a partir de professions, indicant el nom, l'adreça i la quantitat que cada contribuent paga anualment. De fet és una còpia d'alguna contribució més antiga o la del mateix any 1838, amb nombroses correccions i anotacions que arriben fins el 1844, indicant, en part, la poca efectivitat immediata en el cobrament. La font ens dona una completa informació quantitativa sobre les empreses dels tres sectors productius més importants de la Barcelona d'aquells anys: el sector menestral o de manufactura tradicional, el grup tèxtil, i el comerç, en totes les seves variants; i és significativament important pel moment en que es recull la informació: desintegració del sistema tradicional, industrialització del sector tèxtil i expansió del món comercial. S'ha fet la traducció al català dels oficis, tasca bastant complicada i perillosa doncs alguns oficis s'han perdut en la actualitat i molts noms no són de normal circulació

QUADRE 5.- CONTRIBUTIO DE 1838.

MANUFACTURA	meses de 3000										Total contribucio en rals	% sobre total contribucio en rals	Mitja en rals per contribuents				
	0-24	25-49	50-99	100-199	200-299	300-399	400-599	600-799	800-1099	1100-1499				1500-1999	2000-3000		
TEIXIT																	
Fab. de filats	6	19	15	15	11	18	1	1	4				90	1,41	18,745	1,75	208,27
Fab. de teixits	6	72	33	26	18	11	12	7	6				193	3,05	34,788	3,25	130,24
Fab. de pintats	1	5	9	6	5	8	5	2		1			46	0,72	18,945	1,76	411,83
Fab. de blondes			1	1	1	3	1	2					9	0,14	3,500	0,31	366,66
Teixidors de vels	1	7	23	14	8	5	4						62	0,97	9,252	0,86	149,22
Cordoners	7	6	7	4	4	1	1						30	0,47	3,184	0,30	106,47
Galoners	1	15	11	10	6	2	1						46	0,72	5,219	0,48	115,46
Mitjaires	3	7	5	5	4	2		1					27	0,42	3,472	0,32	128,59
Estamers		2	1	2									5	0,08	432	0,04	86,40
Tintorers	1	1	8	8	1	1							20	0,31	2,509	0,25	125,45
TOTAL TEXTIL	26	134	113	91	58	51	25	13	10	3	1	3	528	8,30	99,856	9,26	189,12
PELL																	
Curtidors	1	6	24	23	9	1	1						66	1,04	8,941	0,83	135,47
Guanters	2	5	9	6	6	2							30	0,47	3,750	0,35	124,53
Sabaters	48	44	47	12	6					1			158	2,48	9,801	0,91	62,05
Guarnicioners	8	1	1	6	5								21	0,33	2,095	0,19	99,76
Fab. de cinturons		1	5	3	1	1							11	0,17	1,432	0,13	132,00
Basters-albarders	1	7											8	0,13	276	0,05	34,50
TOTAL PELL	60	64	86	50	27	4	1	2					294	4,62	26,295	2,44	89,44
CONFECICIO																	
Sastres	48	53	38	19	11	8	4	2					183	2,88	17,091	1,59	95,40
Modistes	7	7	6	2	2	2	1						25	0,40	2,591	0,20	95,64
Sombrerers	7	8	8	9	4	2							38	0,60	3,759	0,35	98,92
Natalassers	9	10	3	3	2								27	0,42	1,644	0,15	60,89
Espardenyers	6	17	3	6	7	2							41	0,64	4,189	0,39	102,17
Esparters	1	2	12	6	5	3							29	0,46	3,942	0,37	135,95
Cistellers	3	5	3										11	0,17	459	0,04	59,91
Bordadors	2	3	3										8	0,13	353	0,05	41,62
TOTAL CONFECICIO	83	105	76	45	29	17	5	2					362	5,69	33,788	3,15	93,34
METALL																	
Argenters	4	6	14	5	6	9	5	2					51	0,80	10,201	0,95	200,02
Fonadors	1	2		3									6	0,09	936	0,09	136,00
Fonadors ferro colat			3	1				1					5	0,08	990	0,09	198,00
Serrallers	18	28	24	18	8	1		1					98	1,54	8,565	0,79	87,40
Ferrers		17	12	5									34	0,53	2,226	0,21	65,47
Ganiveters	2	8	8										18	0,28	927	0,09	51,50
Fab. d'armes		4	4										8	0,13	434	0,04	54,25
Agullers	1	7											8	0,13	576	0,05	72,00
Llauners	8	13	9	14	2	1							47	0,74	4,028	0,37	85,70
Fab. de llautó	3	9	7	5	3								27	0,42	2,442	0,23	90,44
Calderers	3	3	11	1									18	0,28	1,104	0,10	61,33
Claveters	5	4	3	2									14	0,20	741	0,07	32,90
Fab. cardes i pues	1	4	2										7	0,10	321	0,05	45,90
Fab. de gables			3										3	0,05	204	0,02	68,00
Espaders			2	2									4	0,06	590	0,04	97,50
Estiradors d'or		2	2	2	1								7	0,10	746	0,07	106,57
Batidors d'or		1	1	2									4	0,06	366	0,03	91,50
Dauradors	5	1	1										7	0,10	248	0,02	35,45
Fab. instruments	2	2	4	2		2							12	0,18	1,422	0,13	118,50
Rellogers	1	3	7	2	5	1							19	0,30	2,502	0,23	131,68
Pentiners i mercers	4	3	1	9	2								19	0,30	1,965	0,18	105,42
TOTAL METALL	57	109	127	70	30	14	5	4					416	6,54	41,533	3,83	99,56
FUSTA																	
Fusters	46	52	55	25	13	9	6	1					205	3,22	20,155	1,87	98,31
Boters	11	13	12	4									40	0,62	2,170	0,20	54,23
Torners	9	9	11	3									32	0,50	1,868	0,17	58,37
Caixers	2	3	5		2								12	0,18	980	0,09	81,67
Tallistes	15	1	1										17	0,27	475	0,05	27,94
Cadiraies	5	3	13		2	5							28	0,44	2,586	0,24	92,36
Constructors baixells				1	2	3	3	1					10	0,14	3,780	0,35	378,00
TOTAL FUSTA	88	81	95	33	22	12	9	2					344	5,41	32,014	2,97	93,06
ARTS GRAFIQUES																	
Impresors	6	6	13	3	4	1		3		1			37	0,58	6,254	0,58	169,05
Fab. paper pintat	3	1	5	5		1	1						16	0,25	2,040	0,20	127,50
Fab. caixes cartró		1	4										5	0,08	367	0,05	73,40
altres		1	5	1	2								9	0,14	955	0,09	106,11
TOTAL ARTS GRAFIQUES	9	9	27	9	6	2	1	3		1			67	1,05	9,616	0,89	133,32
CONSTRUCCIO																	
Paletas	1	11	6	9									27	0,42	2,259	0,21	82,92
Calciners	8	3	3	2									16	0,25	847	0,08	32,94
Vidriers	3	9	6	1	2	2							23	0,36	2,123	0,20	92,30
Mestres d'obres		2											2	0,02	86	0,01	43,00
Pintors	23	19	2										44	0,69	1,377	0,13	31,29
TOTAL CONSTRUCCIO	35	44	17	12	2	2							112	1,76	6,672	0,62	59,37
QUIMICA-CERAMICA																	
Fab. de sabó					2	5	5						12	0,18	4,560	0,42	380,00
Ceraires				4	4								8	0,13	1,470	0,13	185,75
Fab. d'espelmes	1	3	5	2									11	0,16	878	0,08	79,82
Fab. llumins	4	1	2										7	0,10	264	0,02	37,71
Fab. de pisa			1	3									4	0,06	430	0,04	112,50
Terrissaires		1	2	4	1	4							12	0,18	2,333	0,22	196,08
altres		3	3	1	1								11	0,16	1,094	0,10	99,45
TOTAL QUIMICA-CERAMICA	5	8	13	17	8	9	5						65	1,02	11,069	1,03	170,29
TOTAL MANUFACTURA	363	534	534	529	182	111	51	26	10	4	1	3	2.188	34,40	251.686	23,35	115,03

	0-24	25-49	50-99	100-199	200-299	300-399	400-599	600-799	800-1099	1100-1499	1500-1999	2000-3000	més de 3000	Total contribucions	% sobre tot. contribucions	Total contribucions en Pals	% sobre tot. contribucions	Mitja en Pals per contrib.	
SERVEIS																			
HOSTELERIA																			
Taverners	8	23	47	58	24	16	6	1	2					165	2,59	26.282	2,44	159,28	
Hostelers	3	2	8	12	1	3	5	2	1					37	0,58	8.715	0,81	237,42	
Cases d'hostes	44	16												60	0,94	1.716	0,16	28,60	
Xocolaters	34	35	35	3	4	2	1	3	1					116	1,82	10.274	0,95	88,57	
Magat. vins i aiguar.				4	2	8								14	0,20	3.810	0,36	274,22	
TOTAL HOSTELERIA	89	76	88	57	31	29	12	6	4					392	6,16	50.825	4,71	129,65	
ALIMENTACIO																			
Tallers-carnissers	53	20	38	32	6	1								130	2,04	10.485	0,97	90,37	
Forners	3	12	16	15	16	17	5	4	2					90	1,41	20.878	1,94	231,92	
Semolers	1	5	10	15	7	6	11							55	0,86	12.177	1,15	221,40	
Cafeters	1	9	18	14	5	7	4	1	1					60	0,94	10.272	0,95	171,20	
TOTAL ALIMENTACIO	38	46	82	76	34	31	20	5	3					335	5,27	55.810	4,99	160,65	
TRANSPORT I ALTRES																			
Llogaters de mules	12	11	8	8	2									41	0,64	2.900	0,27	70,75	
Fab. cotxes i carros	4	3	6	8										21	0,33	2.072	0,19	98,67	
Rentadors	9	11	12	3	3									38	0,60	2.595	0,24	68,24	
altres	8	5	2	1	1									17	0,27	1.122	0,10	66,00	
TOTAL TRANSPORT	33	30	28	19	6	1								117	1,84	8.687	0,80	74,25	
TOTAL SERVEIS	160	152	198	152	71	61	32	11	7					844	13,27	115.322	10,51	134,27	
PROFESSIONS LIBERALS																			
LIBERALS																			
Advocats	2	106	63	38	27	1								237	3,73	20.556	1,90	86,65	
Procuradors	19	2	17	11	6	4								59	0,93	5.757	0,55	97,24	
Agents de negocis	1		4	11	6	2								24	0,38	4.042	0,37	168,42	
Metges i cirujans	65	52	19	14	10	9	3							172	2,70	12.014	1,17	75,54	
Cirurgians dentistes				4										4	0,06	570	0,05	142,50	
Farmaceutics		41	7	11	1									60	0,94	3.751	0,35	62,57	
Comadrones	3	12	10	11										36	0,57	2.689	0,25	74,69	
Arquitectes		9	16	5	4		1							35	0,52	3.251	0,30	97,91	
Adminis. de finques	1	5	13	8	4	7	3							41	0,64	7.545	0,70	185,97	
TOTAL LIBERALS	91	227	149	111	59	23	7							666	10,47	60.716	5,65	91,16	
FUNCIONARIS I ALTRES																			
Relators				6										6	0,09	1.440	0,13	240,00	
Escrivans de cambra				6	1									7	0,10	1.654	0,15	255,45	
Escrivans	4	21	6	21	27	4	1	1						85	1,34	12.784	1,18	150,40	
Carters		2	7											9	0,14	612	0,06	68,00	
Barbers	5	5	7	4	2	1	2							24	0,38	2.996	0,28	124,83	
Nestres d'equitació	1		6											7	0,10	450	0,04	64,28	
TOTAL FUNCIONARIS	10	26	26	25	41	6	3	1						138	2,17	19.916	1,85	144,32	
TOTAL PROF. LIBERALS	101	253	175	136	100	29	10	1						804	12,64	80.632	7,48	100,29	
COMERÇ																			
COMERÇ A L'ENGROS																			
Comerciants	2	18	42	53	61	53	77	43	42	29	19	22	7	468	7,36	306.786	28,46	655,52	
Asentistes i arrend.	20	9	6	16	6	2	6	2	1	1	2	2	1	74	1,16	25.220	2,34	340,81	
Corredors de canvis				5	6	20	6	9	4	2				52	0,82	24.990	2,32	480,38	
Prestamistes	20	160	182	151	53	20	18	9	3	2	2	1		621	9,76	87.510	8,12	140,92	
TOTAL COMERÇ ENGROS	42	187	230	225	126	95	107	63	50	34	23	25	8	1215	19,11	444.506	41,24	365,85	
COMERÇ AL DETALL																			
Botiguers	19	10	55	47	55	30	30	26	7	1	1			216	3,40	75.814	6,85	341,75	
Adroguers-confiters	2	10	24	17	27	15	8	9						114	1,80	28.722	2,66	251,95	
Herbolaris	4	8	3											15	0,22	623	0,06	41,55	
Revenedors	94	156	262	89	37	18	7	4	2					669	10,52	62.725	5,82	95,76	
Mercaders de paper	1	2	8	7	1	4	5	1						29	0,46	6.468	0,60	225,05	
Comerciants de pianos	1	2	4	1										8	0,13	652	0,06	79,00	
Tractans de bestia	6	3	2											11	0,16	591	0,04	55,54	
Corredors de pelfa		1	4			1		1						7	0,10	1.596	0,15	238,00	
Drapaires	52	53	16	8	1	1	1							112	1,76	5.667	0,52	50,60	
Revenedors de pisa	3	1	8	4		2	1							19	0,29	2.445	0,23	128,58	
Revenedors de pa	8	23	7	1										59	0,91	1.706	0,16	45,74	
Traficants de vi			11	8	5									24	0,38	3.012	0,28	125,50	
TOTAL COMERÇ DETALL	190	249	404	181	107	71	52	41	9	3	1			1.508	20,57	187.797	17,42	145,57	
TOTAL COMERÇ	232	436	634	406	233	166	159	104	59	37	24	25	8	2523	39,68	632.303	58,66	250,61	
RFSCM GLOBAL																			
MANUFACTURA	363	554	554	529	182	111	51	26	10	4	1	3		2188	34,50	251.686	23,25	115,05	
SERVEIS	160	152	198	152	71	61	32	11	7					844	13,27	115.322	10,51	134,27	
PROFESSIONS LIBERALS	101	253	175	136	100	29	10	1						804	12,64	80.632	7,48	100,29	
COMERÇ	232	436	634	406	233	166	159	104	59	37	24	25	8	2523	39,68	632.303	58,66	250,61	
TOTAL	856	1395	1561	1025	586	367	252	142	76	41	25	28	8	6559	100	1077.945	100	169,51	

encara que creiem imprescindible fer-ho. No obstant els esforços, hi han varis errors que no tenen un efecte notable en el conjunt.

La principal qüestió amb la font es la manera de treballar-la. El més complert seria intentar establir una classificació socio-professional, cosa molt difícil al no disposar de material estadístic pel reste de la població, quedant limitat la seva anàlisi a intentar fer una classificació de categories professionals i estructurar aquestes a nivell de jerarquies. Al enfocar l'anàlisi cap a estructures professionals i grups productius, la classificació que hem escollit es la que ens ha semblat més adequada per fer ressaltar les diverses formes de producció. S'ha dividit primer en quatre grans grups: manufactura, serveis, professions liberals, i comerç. En el primer grup, el més àmpli en el nombre d'oficis, hi han subdivisions on es reuneixen els oficis del tèxtil i altres grups d'oficis de taller, com poden els de la fusta, el metall o la confecció, entre altres. En la segona divisió, es diferencien a professions dels serveis com hosteleris, alimentació i transport, on els oficis tenen un altre tipus d'activitat, mig relacionats en activitats relacionades amb la manufactura, com poden ser formers, semolers o cafeters, però que tenen molts lligams amb el comerç al detall. En la tercera divisió, hi han les professions propiament liberals: advocats, metges, funcionaris, etc. que tenen una activitat prou diferent i funcionen de una altre manera que els demás grups productius. Finalment, en el comerç s'ha distinguit dos nivells: el comerç a l'engrós, assentistes, prestamistes, que es on s'hi reuneix la majoria de grans capitals, representant a les firmes i grans empreses comercials, les finances, etc. Per l'altre costat, hi ha el comerç al detall amb un important nombre de botiguers i revenedors entre altres oficis que indiquen uns tràfecs comercials més restringits, i una certa diferenciació social amb el grup dels grans capitals.

La calssificació te vèries deficiències i no s'ha de considerar definitiva ni immòbil, però ajuda a separar a grups de professions per llur activitat i està relacionada amb els diferents nivells econòmics

dins cada professió. S'ha subdividit als contribuents pel que pagaven de contribució, que oscila entre els 24 rals fins els 4.800 rals que pagen varies cases comercials molt grans, fent fins a un total de 13 divisions que ens permet fer la estructuració per jerarquies dins cada ofici, i en el total de contribuents.

Amb aquesta classificació com a pertença, es pot veure el Quadre 6, on s'ha fet un resum en el rengló de categories professionals, seguint la proposta de J. Leuret (14), que també utilitzen Benet i Martí en treballar les dades de Cerdà pel 1856. Probablement no es una classificació pròpia per professions de la primera meitat del dinou, però ens permet la comparació amb les dades de 1856 i les de 1823, després de unes variacions en la classificació proposada per A. Solà (15). El quadre 6 s'ha fet, doncs, d'aquesta manera, en un intent de comparar dades de categories professionals durant la primera meitat del dinou, encara que s'ha d'anar molt en compte de treure'n cap interpretació precipitada doncs la comparació de les tres columnes porta varis problemes.

Les dades de 1823 i 1838 serien perfectament comparables, doncs les fonts son molt similars; la principal divergencia es la inclusió de oficis del sector primari i del culta i ensenyament en la de 1823, que no hi son presents en la de 1838. La de 1823 també es més àmplia en el nombre de contribuents, doncs hi havia menys població que quinze anys més tard, i hi han diferències en els noms de algunes activitats, encara que el problema es podria resoldre en un estudi profund de les fonts. El principal problema es a nivell de criteris al treballar les fonts, siguent diferents les classificacions fetes per A. Solà i la nostra, cosa que creiem que afecti massa a la generalitat del quadre al comparar-les (16). La comparació d'aquestes contribucions amb les dades de Cerdà es més difícil, doncs aquest darrer es tracte de una estadística del total de la població activa i, de fet, Barcelona ja havia canviat bastant més el 1856 que entre 1823 i 1838. No obstant, creiem que val la pena col·locar-les i s'utilitzaran en el moment precís.

QUADRE 6.- CLASSIFICACIO PROFESSIONAL. BARCELONA EL 1823, 1838 i 1856.

GRUPS PROFESSIONALS	CONTRIBUENTS 1832			CONTRIBUENTS 1838			POBLACIO ACTIVA 1856		
	nombre	%	ordre import.	nombre	%	ordre import.	nombre	%	ordre importancia
1.- Agricultura, remade- ria, pesca, caça, salines	285	4,41	7				42	0,07	13
2.- Ind. extractives, pro- ducció i distrib. d'energia							214	0,39	11
3.- Industria i comerç alimentació	1.628	25,24	1	1.625	25,55	1	3.706	6,82	3
4.- Construcció	95	1,47	10	112	1,76	9	2.052	3,78	7
5.- Teixit, cuiros, confecció	1.594	24,73	2	1.184	18,62	2	26.877	49,52	1
6.- Productes químics, ceràmica, cristelleria	37	0,57	12	62	0,97	11	194	0,35	12
7.- Fusta, ebanisteria papareria	553	8,58	4	411	6,46	6	2.409	4,43	5
8.- Siderurgia, mecànica i altres fàbriques	351	5,44	6	419	6,59	5	3.636	6,69	4
9.- Altres comerços, bancs assegurances	631	9,79	3	1.181	18,57	3	1.002	1,84	9
10.- Transport i trafic	90	1,39	11	117	1,84	8	2.182	4,02	6
11.- Serveis personals i diverses professions liberals	427	6,62	5	749	11,78	4	1.533	2,82	8
12.- Administracions polítiques i d'interés general				107	1,68	10	222	0,40	10
13.- Culte, ensenyament, defensa nacional	182	2,82	9						
14.- Sanitat, diversions, hosteleria servei domestic	194	3,01	8	392	6,13	7	10.203	18,79	2
No especificats	378	5,86							
TOTALS	6.445	100		6.359	100		54.272	100	

Fonts: (20).

Es pot disposar de una altre referencia del repartiment professional en un període molta anterior, en el treball de J. Nadal i E. Giralt sobre la Barcelona de 1717. El treball es molt complert i mostra una ciutat tipicament pre-industrial, en on la distribució de les activitats en una classificació professional destaca la poca importancia dels teixits, que junt amb la confecció, el 1717 tan sols reunia a 949 caps de familia, mentre la fusta i construcció emplea a 542 i el metall 361, per donar algunes referencies.(17).

En els propers punts, es farà la anàlisi a nivell de professions i grups d'aquestes. Treballarem amb tres sectors que ens semblen fonamentals: els oficis menestrals, el grup tèxtil i el comerç. Prescindim de les professions liberals doncs a nivell d'activitat productives tenen poc interés, encara que el seu protagonisme polític es important. El grup serveis quedarà repartit entre els oficis menestrals i el comerç. S'han escollit una colla d'oficis fins a un total de 11, representatius de cada sector, que es treballaran de la següent manera:

- 1.- distribució en el sòl urbà i comparació entre ells, per sectors productius
- 2.- distribució pel sòl urbà a partir de nivells econòmics: fins a 200 rals de contribució o empreses petites; de 200 a 800 rals o empreses mitjanes, i més de 800 rals o grans empreses. Aquest treball s'ha fet en algunes professions del tèxtil i en els comerciants.
- 3.- piràmides de nivells econòmics de alguns oficis, comparada amb la de 1823, segons les dades de la contribució treballada per A. Solà. Advertim que s'ha adeptat les estructures de 1823 a la estratificació professional de 1838, i en aquest sentit les primeres no son absolutament perfectes i de fet serveixen com a punt de referencia; al faltar equivalencia entre el treball fet en les dues contribucions, no es possible arribar a més exactitut.

Es tindrà en compte les institucions representatives de cada sector i es procurarà, dins les limitacions que suposen el poc coneixement del període, una situació en el moment històric concret, cercant una interpretació parcial a les principals dicotomies del moment: gremis-fàbriques, treballartesanal-industrialització, relacions entre comerç-indústria, etc.

3.2.- De las classes treballadores als menestrals.

Davant la impossibilitat de presentar una estructura social completa, doncs les fonts no permeten tindre la suficient informació quantitativa de les classes treballadores, aquest punt serà tractat molt breument.

3.2.1.- Les classes treballadores.

Son sens dubte la capa més àmplia de la població i es important fer una anàlisi en profunditat, aspecte que serà el nostre objectiu en treballs futurs. Hi ha una serie de qüestions metodològiques que s'han de tenir presents abans d'iniciar un estudi de les masses populars en un període pre-industrial. Rudé, Hobsbawm, Kaplow, Agulhon, Chevalier, Garden, entre altres, han investigat i han fet importants aportacions metodològiques sobre el tema, siguent especialment atractius les anàlisis de Kaplow i Agulhon (18).

El terme classes treballadores compren totes les capes socials de treballadors assalariats no propietaris fins a serveis domèstics, pobres i rodamonts, estructurats en la següent classificació: (19)

-obrers qualificats. Es el grup que es mereix una atenció més especial doncs seran els més afectats per les noves condicions de treball i la mecanització del tèxtil. Fins que es produeix aquestes transformacions, son un grup privilegiat dins les classes

treballadores, amb possibilitats d'ascens en la escala social. -obrers no qualificats o "murrís". Eren els treballadors en activitats on no es necessitava un aprenentatge previ i per aquest temps ja eren una part important. Aquests obrers van augmentant i seran el principal motor de la forta emigració que rep la ciutat. Seran les masses més fàcilment adaptables al procés proletaritzador imposat per la mecanització.

-pobres, rodamonts i servei domèstic. Son les capes més baixes, més inestables i amb menys identificació social. Els criats son una part apreciable de la població -cap a un 5%-, i el total de la massa flotant pot representar prop de un 25% de la població fixa de Barcelona, segons les dades de Figuerola pel 1849 (21).

S'han fet interessants estudis sobre el obrerisme i el moviment obrer català en el període 1835 a 1843 (22), encara que la majoria d'ells s'han centrat en les lluites obreres del període sense profunditzar en un major coneixement de la estructura del grup. Creiem que es necessari fer un estudi similar al de M. Agulhon sobre Toulon, on es possible diferenciar els sectors tradicionals dels que inicien la proletarització i les mutacions a nivell de mentalitat i professional (23); es tractaria, doncs, d'estudiar les transformacions socials que impliquen les innovacions mecàniques com la introducció del vapor i el procés industrial, per extensió. Treballs com el de Olle Romeu, malgrat el gran esforç de recopilació de materials, no aclareixen qüestions com si ens trobem davant un sindicat obrer modern o una associació de socorrs mutus, al parlar de la Societat de Teixidors; o si es parla de un moviment obrer o un simple "moviment" de obrers qualificats que es troben afectats per una serie de condicions econòmiques i procuren defensar el seu "status" social.

3.2.2.- Artesans i menestrals.

Els sectors tradicionals son una part quantitativament important en el conjunt productiu de la Barcelona de 1835 a 1840, tal com es pot veure en el quadre de la Contribució de 1838. Els menestrals son els amos o empresaris representatius dels sectors tradicionals, utilitzen un terme que ens permeti la distinció del modus de producció a l'industria tèxtil; iniciem la anàlisi intentant una definició del menestral.

Manuel Arranz ha estudiat àmpliament la condició menestral a Barcelona cap a finals del segle XVIII i creiem que la seva definició es vàlida durant bona part del dinou (24); ser menestral no significa tan sols exercir un ofici manual i fruir d'un determinat "status" social, sino que hi compte la mentalitat, el codi de conducta i un concepte especial de entendre la vida. Menestralia no es sinonim d'artesanat, doncs el menestral es l'artesà-empresari que treballa pel seu compte, ajudat de vegades per familiars i/o assalariats. Cal relacionar el menestral amb el mestre-artesà, tinguent clar que dins la menestralia s'inclouen els petits i mitjans comerciants, com botiguers, adroguers o revenedors, i els sectors de l'alimentació com forners, carnisers, escudillers o xocolaters. La principal diferencia entre menestral i artesà, es que aquest darrer es un treballador assalariat i aspirant a menestral, encara que el terme artesà i artesania estan més relacionats en una forma de treball que en un status social (25).

Dins la jerarquia social, els menestrals es troben en un lloc mitjà; a sota hi han les diferents capes de les classes treballadores; per sobre hi trobem els comerciants, les professions liberals i els empresaris de fàbriques, als que ja cal definir com burgesia. Aquestes jerarquies social no eren tancades dins la societat pre-industrial i era possible el pas des de les classes treballadores a la menestralia i d'aquí cap a la burgesia. Durant la primera meitat del dinou, el que

preocupava més als menestrals es el manteniment del seu propi nivell social, en el moment on el creixement de la indústria podia suposar tan una paulatina proletarització com una total desaparició de la menestralia, fenomen freqüent en moltes societats de l'època. Hi han indicis de que existia aquest fenomen, com en aquesta cita, un poc confosa i dramàtica: "...muchos de los artesanos de esta ciudad (...), tristes y abatidos por pasiones deprimentes hijas de causas poderosas (...), pasan sobre todo en el día una vida digna de mejor suerte y se ven desde sus casas, por lo comun muy reducidas aunque situadas a veces en las plazas y calles más públicas, la imagen de la muerte"(26).

Arranz diu que la menestralia va assumir un codi de conducta propi, iniciant llur gestació durant la segona meitat del divuit, per no agafar una forma definitiva fins bastant avançat el dinou; la finalitat d'aquest codi era el de donar una resposta a la creixent influència de la manufactura tèxtil i la indústria, i fou inspirat per Antoni de Capmany i publicistes dels decennis 20 i 30 del dinou, tals com Antoni B. Gassó o Joan de Balle, però principalment Guillem Oliver (27). Part fonamental d'aquest codi de conducta era el manteniment dels gremis i altres associacions tals com cofradies i societats de socors mutus que responien al esperit societatari que caracteriza als menestrals (28).

La qüestió dels gremis es un punt fonamental en la problemàtica del menestral a la primera meitat del dinou. Les fàbriques de indianes del divuit havien, de fet, desbordat les normes de contractació del treball, encara que es mantenia el caràcter de solidaritat horitzontal o igualtat entre els que exerceixen un mateix ofici; però s'imposava el seu canvi per subsistir cara al reformisme burgès dels anys 30. Oliver aconsellava que els gremis "deben...corresponder cooperando gustosos y simultaneamente a las reformas gremiales para su propia utilidad que seria muy precaria si no se consolidase con la reforma de sus artes" (29), i certament els gremis no desapareixen, no obstant els decrets dels governs liberals sobre la supressió dels mateixos, i la lliure contractació del treball (30).

Entre 1835 i 1840 els Col·legis i Gremis son una institució viva i perfectament reconeguda a la ciutat a molts nivells: es demanarà una representació del gremi per la formació de la Junta Provisional a l'agost i, durant la visita de la regenta Maria Cristina a la ciutat en el juny de 1840, hi ha una nombrosa delegació dels gremis al costat dels notables de la ciutat (31). En la Comissió permanent dels Col·legis i Gremis trobem a gent tan destacada i influent com Pau Piferrer, Ignasi Vieta o Agustí Vila, cosa que ens fa creure que s'ha obtingut una certa adaptació de la menestralia i dels gremis en les noves condicions socio-econòmiques. El tema dels gremis segueix de actualitat fins anys més tard, com es veu en el decret del governador civil del 7 d'agost de 1846: "convencido de la urgente necesidad de reorganizar a los antiguos gremios que han sido en todos los tiempos uno de los mejores ornamentos de esta capital, pero que acomodados al espíritu del siglo y a los buenos principios de economía pública, no solo correspondan al verdadero objeto de la corporación industrial, que consiste en la mutua protección e ilustración de los artesanos, sino también contribuya a aunder y estrechar los vinculos sociales desgraciadamente relajados por las vicisitudes políticas" (32).

Hi han varies professions gremials que s'introdueixen parcialment dins la burgesia, com poden ser els impresors o els mestres d'aixa, i de fet no es produeix una ruptura total amb el sector industrial del tèxtil, que s'apoya en molts oficis de estructures clarament gremials. Es produeix una evolució dels gremis a l'indústria? De fet no hi ha cap indicatiu que ens contradigui aquesta possibilitat, encara que el tema es suficientment ampli com per mereixer un estudi més detallat, i es seguirà tractant al parlar del sector tèxtil.

3.2.3.- Activitats materials i estructures professionals dels menestrals.

Les principals activitats econòmiques dels menestrals eren la dedicació al seu ofici i el comerç al detall, realitzant-se en un treball on coincideix la habilitat manual i la intel·ligència; els tallers són petits, existint una forta relació familiar entre el taller, el petit negoci i la mateixa vida familiar. Segons el temany del negoci i les seves característiques, el menestral disposarà de un oficial i/o aprenent, encara que, tal com es pot veure en el Quadre 7, per cada mestre, en prou feines l'hi pertoca a un oficial o aprenent.

En aquest quadre hi ha la composició de uns quants oficis integrats dins els 86 Col·legis i Gremis que funcionaven durant aquells anys a Barcelona (33); el quadre es completa amb la columna de la Contribució de 1838, on es senyala els individus de la mateixa professió que pagaven contribució. Centrant-nos en els mestres, destaca la analogia entre els que, a més de taller, tenen botiga i el nombre de contribuents; aquests darrers tan sols són el 65% del total de mestres del mateix ofici gremial i és un indicati molt clar de fins on arriba la Contribució del 1838 dins la estratificació social. Un altre punt interessant del quadre, és el total de individus que pertanyen a aquestes professions gremials, dels quals tan sols un 25% es reflexarien en la Contribució, i que ens pot permetre tindre una lleugera idea de la seva importància en el conjunt de la població activa de la ciutat. Donant un valor estadístic a aquesta mostra dels Col·legis i Gremis i comparant els gremis de 1836 -excoent wls tres gremis de teixidors i els set de llauradors i d'oficis mariners que no estan representats entre els contribuents-, amb les professions de la Contribució de 1838, de la mateixa manera que s'ha fet amb la mostra del quadre 7, s'arriba a una dada de 12.905 individus entre mestres, oficials i aprenents; aquesta dada significa probablement entre un 25 i un 30% de la població activa de la ciutat. Són pures conjectures, doncs no posem material estadístic més àmpli, però s'acosten a la realitat.

QUADRE 7.- COL.LEGIS I GREMIS.

Mostra dels individus de algunes professions dels Col.legis i Gremis de Barcelona el 1836, comparat amb els contribuents de 1838 dels mateixos oficis.

	mestres			B oficials	C aprenents	B+C:A	TOTAL (A+B+C)
	A total	amb botiga	Contribu- ció 1838				
Paletas i canters	-27-		-27-	140	26	6,1	193
Batidors d'or/bordadors	12	8	12	12	6	1,5	30
Caixers	18	12	12	7	2	0,5	27
Fusters			-205-	286			286
Xocolaters	131	93	116	10	18	0,2	159
Blanquers	70	52	66	30	10	0,6	110
Dauradors	44	28	7	46	4	1,1	94
Espaders i llancers	6	4	4	2	1	0,5	9
Fabricants d'espelmes	26	13	11	3		0,1	29
Fagins de capsana							96
Llauradors Porta Nova	-38-						38
Pantinaires i mercers	38	24	19	45	12	1,5	95
Semolers	78	53	55	32	48	1,0	158
Sombrerers	53	41	38				53
Torners	40	40	32	8	15	0,6	63
Traginers de mar							70
TOTALS MESTRES (excepte -27-....)	574	368	372				1.042
TOTAL	639	368		621	142	1,2	1.510

Font: GUIA ESTADISTICA de Barcelona...para 1836. pp.

excepte columna de Contribució de 1838, que prové d'aquesta font.

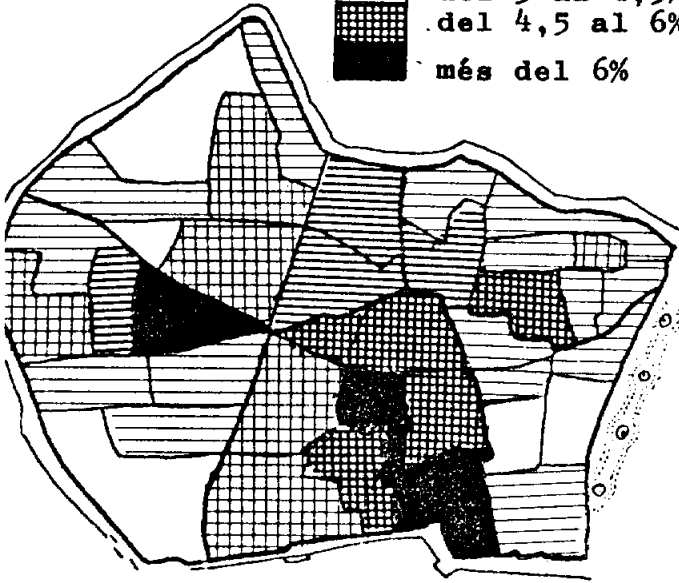
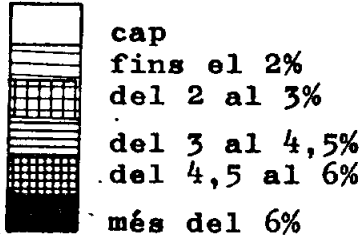
Durant el període 1835-1840, cal situar als menestrals al punt mig entre la burgesia i les classes treballadores, però amb una forta tendència a acostarse més a aquestes darreres. Probablement la part de mestres que no entren dins la contribució de 1838, havia iniciat un descens dins l'estructuració social. Els oficis menestrals, molt nombrosos i ocupant a una part important de la població activa de la ciutat, tenen els nivells econòmics més baixos, presentant llurs estructures professionals un notable anquilosament respecte a altres sectors professionals. Considerant a cada contribuent un empresari, es poden fer tres grups d'empreses: petites o familiars, mitjanes on es necessaria la col.laboració d'alguns assalariats, i les empreses grans; les primeres arribarien fins a 200 rals, les mitjanes de 200 a 800 rals i les altres a partir de 800 rals. S'ha de tindre present la xifra de 400 rals, que d'alguna manera significa la introducció entre els notables de la ciutat.

La gran majoria de oficis menestrals tenen les empreses molt petites, situant-se per sota els 200 rals i es rar trobar contribuents que passin dels 400 rals. Agafem els fusters i els blanquers com oficis representatius entre els menestrals; la piràmide dels fusters -Gràfica 5- ens mostra una extensa base de petits tallers dels que destaquen molt pocs; com es pot veure amb la comparació de la Contribució de 1823, no hi han importants variacions en la estructura i tan sols alguna empresa aconseguix l'ascens social pels punts alts de la piràmide, però el conjunt de la professió no varia. En el mapa de distribució dels fusters per la ciutat, es senyalen les zones de més concentració, que són els barris senyalats en negre. Tenen tendència a situar-se per les zones del centre de la ciutat, com la majoria de oficis menestrals, encara que tenen un important punt en el Rebal, entre els carrers de Sant Pau, Hospital i Cadena que es per on ha crescut la ciutat. Però el punt més significatiu es el de la plaça del Beat Oriol i carrers de la Palla i dels Banyes, on hi ha la majoria dels empresaris importants de la professió. Allà hi tenen el taller Eulogi Soler, Joan Dorda, Josep Sauret i altres contribuents que es

DISTRIBUCIO PROFESSIONAL A BARCELONA. OFICIS MENESTRALS.
Elaboració a partir de la Contribució de 1838.

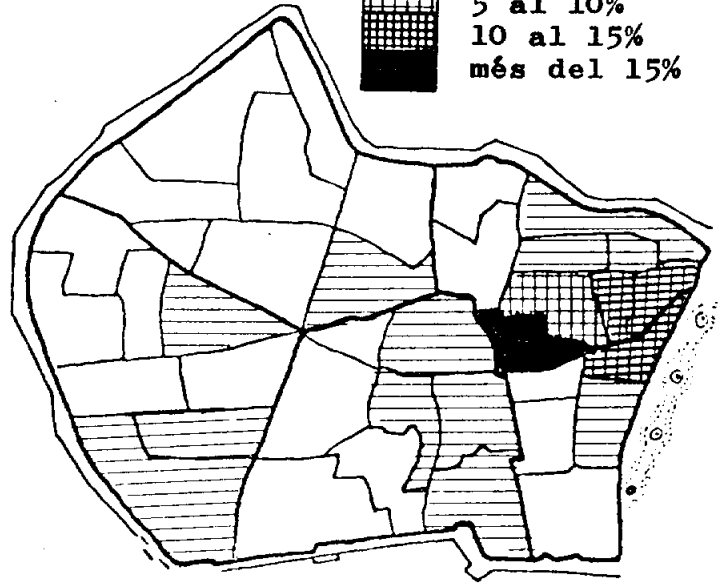
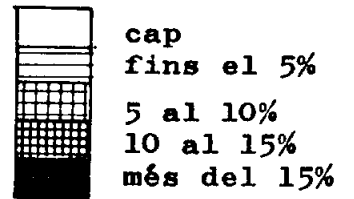
MAPA 9.- FUSTERS.

casos: 167

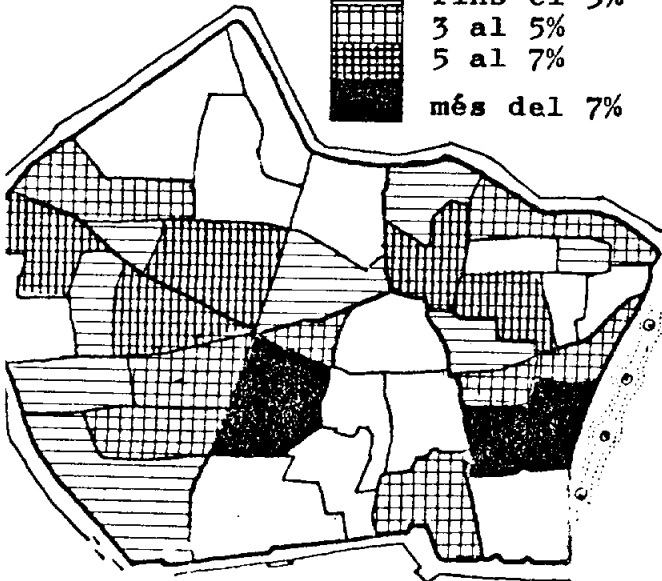
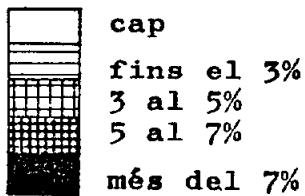
MAPA 10.- BLANQUERS.

casos: 49

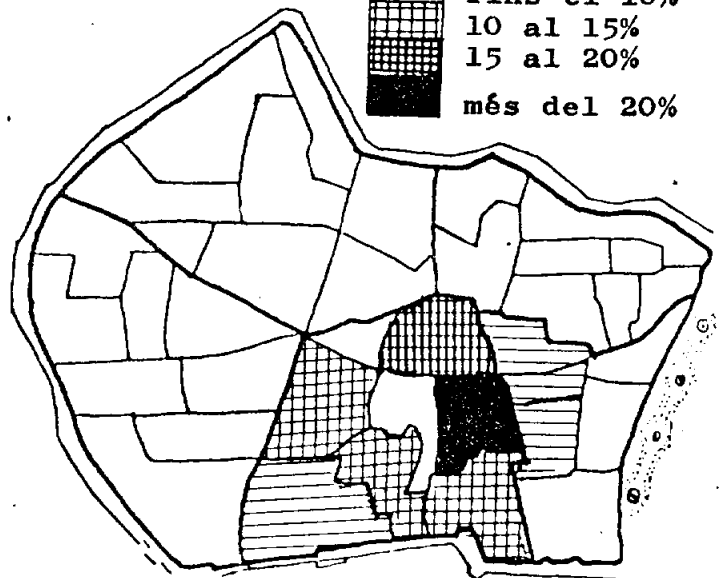
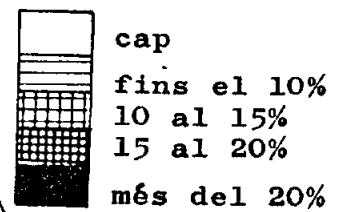
MAPA 11.- SEMULERS.

casos: 52

MAPA 12.- IMPRESORS.

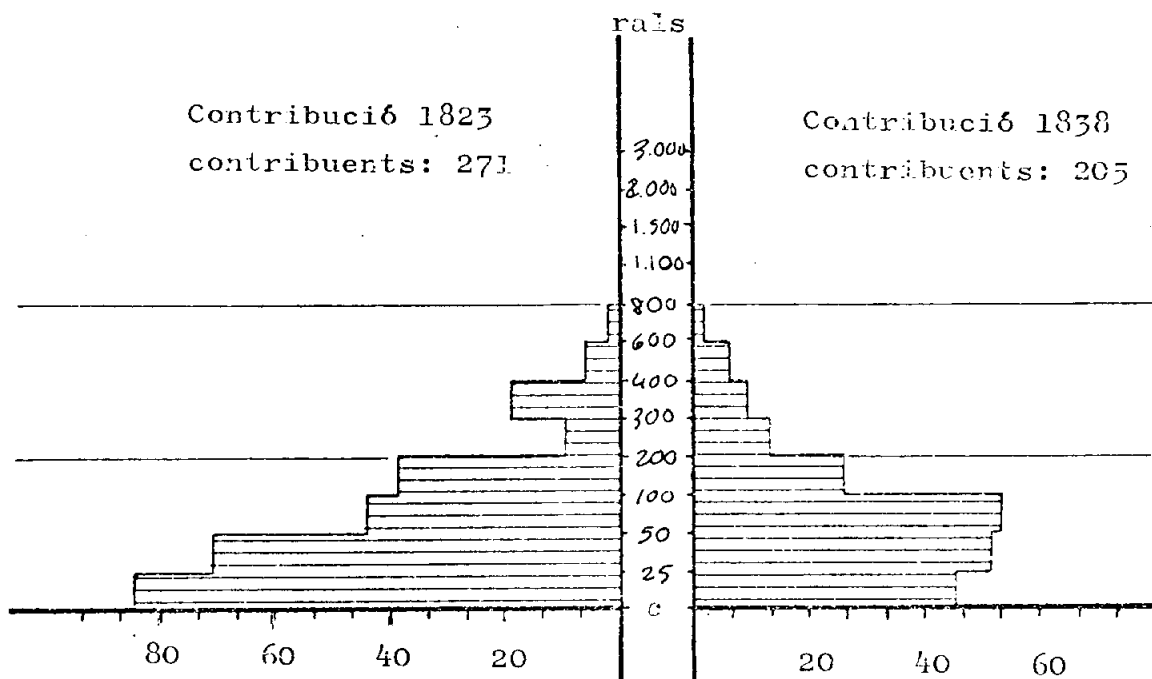
casos: 34

troben per sobre els 400 rals, i aquesta concentració ens confirmaria la perduració de estructures gremials, encara que per "status" social s'els pot considerar dintre la burgesia.

Quelcom similar succeeix entre els blanquers; en el mapa de distribució, es marca un alt percentatge de concentració al entorn de la Bòria i tirant Corders i Carders fins a la Porta Nova. Llur concentra-

GRAFICA 5.- FUSTERS. Piramide de nivells econòmics.

ció dins una zona de menestrals ens fa suposar l'exemple típic de distribució en les professions del sector, conservant-se encara el nucli gremial primitiu. En la seva estratificació professional, que es pot veure en el Quadre 5 -figuren com curtidors, dins el grup de la pell-, s'aprecia alguna empresa que surt de l'estructura professional, on, recordem-ho, hi ha un percentatge de 0,6 oficials i aprenents per cada mestre agremiat.

Hi ha una serie de professions que es destaquen de l'estructura global del grup manufacturer; entre ells cal nomrar als fabricants de sabó i ceraires, encara que desconeixem el motiu concret, però son professions molt petites -8 i 12 membres respectivament- i tenen poca influència en el total. En canvi, els constructors de vaixells de Ribera, tot i ser igualment reduït, si mostren una interessant transformació; en llur piràmide, es nota un decidit avenç respecte 1823, quan s'els coneixia principalment com "mestres d'aixa", llur nom tradicional, i en els anys posteriors tornaran a canviar-lo per esdevindre navilers. (34). Joan Sisterè, el màxim contribuent del grup amb 690 rals, el 1852 figurà en el nombre 52 dels majors contribuents de Barcelona, confirmant una evolució que s'iniciava en aquests anys des de els sectors menestrals; al seu costat, Marià Gili, Geroni Vives o Pere Pau Torres es trobaven entre els notables de la ciutat.

En el metall també hi han varis oficis destacats; es lògica la estructura dels argenters que de fet sempre han sigut un grup econòmicament fort; Pere Moles els situa entre els oficis gremials que durant el segle divuit varen acumular capital (35) i varis dels seus membres com la familia Xurriquer, Josep Mas o Francesc de Asis Carreras tenen una plaça entre la burgesia i, inclús, aquest darrer va intervindre en política. El fonedor de ferro colat que destaca en el conjunt del metall es Valentí Esparó, un home procedent de una familia comercial de Llívia i que va ser el primer en muntar un taller siderúrgic modern a Barcelona, utilitzant les màquines de vapor de la desapareguda fàbrica Bonaplata en la que va ser accionista, i dedicant-se a la fundició de ferro i al muntatge de maquinaria tèxtil (36). El cas es aïllat entre el sector del ferro, que en conjunt presenta una proporció de empreses petites de tota la manufactura, i tan sols pot ser similar el cas del serraller Lluís Perarnau, fill, el que sí creiem procedeix de familia menestral.

Probablement l'ofici que presenta una major adaptació a les condicions de mitjats del dinou es el dels impressors, coneguts el 1823 encara per llibreters. En el Mapa 12 es pot apreciar la concentració

al entorn del carrer Llibreteria i de la zona central de la ciutat; entre els maxims contribuents trobem a la família Brusi i la de Piferrer a més de Antoni Sierra, Francesc Oliva i Antoni Bergnes, tots ells molt relacionats amb la societat barcelonina. De fet els llibre-
ters o impressors es van trobar davant una situació molt favorable al augmentar la publicació de llibres i al difondre la premsa diària, fenomen relacionat amb l'ascens polític de la burgesia; la família Brusi pagava 1.260 rals de contribució, que indica una important fortuna, i sorpren veure a Josep Piferrer en la Comissió Permanent dels Col·legis i Gremis, com ja hem indicat. Entre els Piferrer, s'ha de nombrar a Pau, autor de Las maravillas de España. I.- Cataluña, considerat l'iniciador de les corrents etnogràfiques al Principat (37).

Altres sectors de les professions menestrals havien seguit una evolució diferent: el grup serveis, on la majoria d'oficis com taverners, hostalers, xocolaters i les professions de l'alimentació pertanyien en aquests anys als gremis, presentant una estructura molt més estirada i son més freqüents les empreses que superen els 400 rals de contribució. Centrant la anàlisi en els semolers, en el Quadre 5 es veu una estructura professional on les empreses mitjes son un nombre important, superior a la del oficis de la manufactura. En el Mapa 11, es segueix la distribució per la ciutat, més en funció de les necessitats ciutadanes de mercat que per el manteniment de una distribució tradicional. No obstant, hi ha un clar nucli alrederor del mercat del Born, on probablement es trobava el gremi; però s'han dispersat per la ciutat, escollint zones com el carrer de Corders, pla de la Boqueria Rembles i carrer Hospital fins el Padró, que eren centres importants de població i on hi ha concentració de mercats al detall. Cosme Carsereny, Nicolas Garriga i altres tres semolers es troben entre els electors del 1836 i junt amb ells hi ha un grup que han obtingut l'ascens en la estructura social.

Creient que ha quedat prou definida la estructura socio-professional dels menestrals, es interessant fer unes reflexions sobre el paper dels mateixos com a grup, dins la societat barcelonina. Es evident la pèrdua d'influència social i de nivell econòmic davant el creixament dels grups burgesos. Durant el període 1835-1840 els menestrals es trobaran marginats del protagonisme polític a partir de les eleccions i llur influència des de els Col·legis i Gremis serà diferent de la que podien tenir la Junta de Comerç o la Comissió de Fàbriques. No obstant enviaren varis escrits a la Reina i a les Corts entre 1837 i 1839, la majoria apoiant reivindicacions dels sectors burgesos: s'insisteix sobre la necessitat del sistema prohibitiu i es demanarà la continuïtat del barò de Meer (38). Tot i així, es depreveu descontent en els sectors de més baix nivell econòmic i es probable que intervinguessin activament en les bullangues del període, encara que hi ha poques referències sobre l'origen social en els moviments populars.

Cal recordar la cita del decret de 1846 (39), on es vol utilitzar els Col·legis i Gremis com institució conservadora dels bons estats d'ànim, probablement com a inici de conflictes entre empresaris industrials i sectors menestrals-artesanals. El protagonisme polític dels menestrals es quelcom important d'esbrinar, doncs no sembla un sector tancat dins ell mateix i es de suposar que el programa polític burgès, que els marginava en la seva gran majoria, no els satisfes gens. Una recerca en la base social de les revoltes i conflictes d'aquests anys i de les grans bullangues de 1842 i 1843, podria donar més informació i inclús s'arribaria a conèixer un possible programa polític concret dels menestrals.

3.3.- El sector tèxtil.

Trectem les professions del sector tèxtil separatament dels altres grups manufacturers, doncs tan dés de la prespectiva de llur evolució hisròbrica com per la estructura socio-professional dels oficis tèxtils hi han importants diferències amb els sectors tradicionals. Seguirem l'estudi tractant els següents punts: la evolució del sector en els darrers anys fins al període estudiat, la Comissió de Fàbriques i la problemàtica interna del grup, i, finalment, es farà l'anàlisi de l'estructura professional del sector.

3.3.1.- L'evolució de l'indústria tèxtil.

Les fàbriques d'indianes del segle divuit s'han considerat com l'antecedent a la moderna indústria tèxtil del dinou (40), encara que recents estudis indiquin la poca correspondència entre els indians i els fàbricants del dinou (41). De fet, hi ha una gran diferència doncs les indianes es dedicaven a la estampació del teixit, mentre que la indústria de meitats del dinou es caracteritza per la mecanització de la filatura, un ofici gairabè nou, doncs en el segle anterior s'importava la major part dels filats (42). La discontinuitat entre les indianes i el tèxtil del dinou ens pot obligar a preguntar-nos sobre l'origen dels fàbricants, i en la possibilitat de una evolució a partir de l'inversió dels beneficis en la pròpia fàbrica o una evolució dés dels gremis, tesi apoiades per Ernest Lluch, Rafael Aracil i Marius Garcia Bonafé, i Angels Solà (43). Aquesta evolució dés del gremi, que encara cal provar, donaria un caràcter diferencial a la indústria catalana i ajudaria a entendre qüestions com el que no hi hagi un enfrontament directe entre els gremis i les fàbriques a Barcelona fins benavençat el segle XIX.

Partint de les referències de les contribucions de 1823 i del 1838, tots els oficis del ram tèxtil tendència, disminuint el nombre de contribuents, a la concentració, excepte els filats que es duplicaran. Els teixidors son el grup més estable, però els estampats, com els oficis de caire menestral -teixidors de vels, galoners, mitjaires-, tenen significatives reduccions del cens de contribuents. Al comperar el index mig que pagaven de contribució aquests oficis entre 1823 i 1838 (44), es nota un llauger augment del nivell econòmic de les professions de tipus tradicional mentre el teixit i la filatura, especialment, tenen un remercable augment, indicant l'engrandiment de l'empresa mitja i la creació de algunes fàbriques. Aquesta es la principal diferència amb els oficis com galoners o mitjaires, on no sobresurt cap empresa gran.

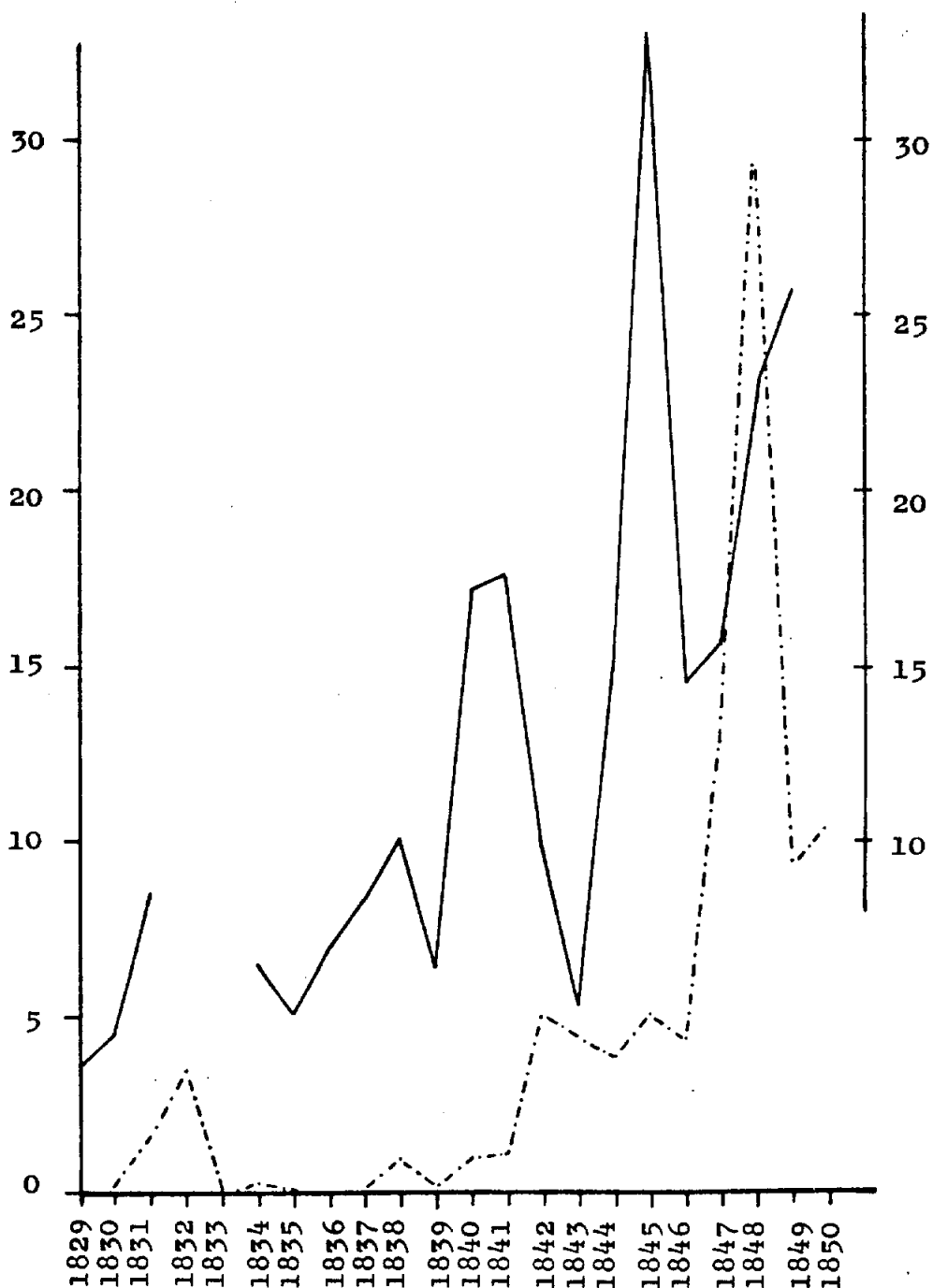
El 1823 l'única professió que te un index mig alt son els fabricants de pintats o estampadors, ben diferenciat de els altres oficis del ram; aqui si es podria parlar de una continuïtat de les fàbriques de indians del divuit. Els fàbricants de pintats seguiran creixent encara que amb index més reduïts que els teixidos i la filatura, però mentenint-se i de lluny, com la professió amb un nivell d'empresa més alt.

El període 1823-1830 es poc conegut. Segons Nadal, es produeix un cert estancament i es a partir del trieni 1830-1832 quan es produeix un significatiu canvi de tendència: entre 1824 i 1827 s'importa una mitja anual de 2.291, mentre que el 1831 aquestes pujaran fins a 3.902 tonelades (45); en la Gràfica 7 es pot veure l'augment de 1831, i probablement el 1832 seguirà creixent, encara que no tenim dades referents a aquest darrer any. S'inverteix en els sectors cotoners i es munta la primera màquina de vapor, a més de preparar-se noves compres de màquinaria moderna que indica la verdadera mecanització del sector. Però a la primera meitat de 1835 el panorama havia canviat radicalment; els coetanis ens diuen que hi ha crisi, i ens ho mostren d'una mener prou elocuent:

GRAFICA 7.- IMPORTACIO DE COTO EN FLOCA I INVERSIO DE CAPITALS A LA INDUSTRIA TEXTIL (1829-1850).

Fonts: L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, per les importacions de cotó, p. 306.
M. IZARD; Inversiones de capitales en la primera fase de la industrialización española, quadre II, s.p.

— importacions de cotó en floca, en millons de lliures
- - - - - inversions de capitals en la industria cotonera, en millons de rals

	cotò de Pernambuco pesos forts/quintal	prau peça teixida <u>Calicot o espesa fina</u> la vara en rals i maravedis
1832	26	3 rs. 22 mv.
1835	36	2 rs. 10 mv. (46)

Coincidint amb la crema de la fàbrica Bonaplata de l'estiu de 1835, s'ajornarà l'impuls modernitzador dels fàbricants barcelonins. Els fets del 5 d'agost de 1835 tenen influència en el mateix desenvolupament industrial català i s'ha de tractar més detingudament; no s'han de veure com un fet aïllat: "el incendio de la fábrica Binaplata y el de las poblaciones manufactureras de Ripoll, Manlleu, Moya, San Pedor y otras, durante la guerra civil, retrajeron por largo tiempo a los capitalistas a lanzarse á las empresas industriales" (47).

Es improbable que la fàbrica Bonaplata, la més important del moment s'hagi cremat per casualitat (48). Centrant-nos en la ciutat, es interessant tindre una idea de qui va participar en els incidents i quin era el seu caràcter; es podria antlitzar a nivells de mentalitats col·lectives, pensant amb la mala situació en que es trobaven els sectors artesanals. En El Catalán, el periòdic més liberal del moment, es comenten els fets d'aquesta manera: "¿y contra quien te has dirigido ciego Pueblo? Contra los mismos que te han dirigido, que te han conducido esta tarde al triunfo...!Insenstos! ¿Ignorebais acaso que los patriotas Vilaregut, Bonaplata y otros socios han sido los primeros en ponerse a la cabeza del justo movimiento que nos ha asegurado la libertad? ¿No os había de antemano advertido El Catalán que solo la industria estrangera podia hallar interés en la destrucción de nuestro medio de perfección y mejora? ¿Quienes os han arrastrado a cometer tamaño atentado? Reconocedlos y avergonzaos de haber sido bastante ciegos para servir a vuestros propios enemigos. No ignoramos que para mejor engañaros se os ha dicho que las fábricas de vapor servían para encubrir el contrabando..." (49). L'article, fet immediatament després dels successos, va dirigit a un ampli sector de la població i no ha un grup determinat.

Uns dies més tard es concretava més qui havia participat en l'in-cendi de la fàbrica: "si en momentos de aciaga improvisación pudieron incautos jornaleros, creyendose perjudicados, dejarse seducir para asociarse á la canalla (...) e intentar la destrucción de alguna otra (fábrica)" (50), reconeixent-se el protagonisme popular en els fets i entre ells a jornalers, que podien ser tan mestres-artesans arruinats del mateix tèxtil com obrers d'altres fàbriques. Els coneguts arti-cles firmats per El proletario, que apareixen a El Vapor l'any següent, també indiquen que aquesta bullanga s'ha de veure com un moviment lu-dista i com un enfrontament contra els industrials que introdueixen la mecanització . Probablement hi havia una vaga consciència del que su-posava, i molts sectors tradicionals no sembla que estiguessin dispo-sats a permetre aquestes transformacions sense resistència. La mateixa postura dels fàbricants, guardant màquinaria que havien comprat abans dels fets de l'agost de 1835 dins magatzems durant varis anys, indica que la resistència podia ser important.

Una cronologia de la mecanització del tèxtil durant aquests anys podria donar interessants indicacions sobre el desenvolupament indus-trial. Les dades que hem recollit parlen de l'introducció del vapor entre 1832 i 1841, sense masses indicacions precises però creiem que son suficients per donar una visió general. El maig de 1835 funcionaven les màquines de vapor de la fàbrica Bonaplata, Vilaregut, Rull i Cia., que feia les operacions dels tres rams del tèxtil: filatura, teixit i estampació, a més de tenir una secció molt important dedicada a la fun-dició i el muntatge de maquinaria. També funcionava amb vapor la fà-brica de Nicolas Tous i Scler, dedicada a la filatura. Jaume Ricart, Andreu Coy i Bernardi Martorell "poseen ya (...) maquinas de vapor que van a poner en actividad" (51), indicant el cronista que podia haber-hi alguna altre fàbrica en aquesta situació. També s'indica que hi han varies fàbriques que utilitzen energia hidràulica, encara que aquest tipus d'energia ja empleava a finals del divuit.

En la Guia urbana de 1841 hi ha una relació, creiem que bastant exacte, de les fàbriques que tenien vapor. En senyalen un total de 12, d'entre elles tan sols 7 es troben en el sector tèxtil i concretament en la filatura:

fabricants	nombre de màquines	força en cavalls	filatura	altres sectors
Andreu ODY	1	12	X	
Nicolas TOUS i SOLER	1	12	X	
Jaume RICART	1	40	X	
Hemeterio CAMPS i Cia.	1	20	X	
Bernardi MARTORELL	1	10	X	
Josep VALENTI	1	12	X	
FCNT, VILAREGUT i Cia.	1	24	X	(Gracia)
Valentí ESPERG	2	32 c.u.		fundició ferro/maquinaria
DOMENECH i de BERGUE	1	12		maquinaria(Barceloneta)
CASA DE LA MONEDA	1	6		fab. de monedes
Antoni JORDA	1	12		moldre blat/farina
Antoni DEU	1	1		fabricar cardes
en muntatge				
Pau MONTADES i germans	1	12	X	
Francesc PUIGMARTI	1	40	X	(Gracia)
Associació de FORNERS	1	12		moldre blat/farina
La Cia. BARCELONESA	1			(52)

Es evident que durant el decenni 1832-1841 s'havien fet molts pocs progressos, i que el 1841 funcionessin 7 màquines de vapor al principal centre manufacturer del Estat espanyol, indica poc més hi ha interès en la modernització de l'utilitatge i en el progrés. La indústria cotonera catalana estava enderredida i no era en absolut competitiva front els productes estrangers: el 1840, una peça de roba de 10 lliures de pes feta a Manchester costava 50 rals a fàbrica, que posada a Barcelona pujava fins a 71 rals, doncs tenia de pagar 2rs./lliure d'arancel més 1 ral de transport, mentre que la mateixa peça feta a Barcelona tenia un cost de producció entre 88 i 90 rals, cosa que indica per ella sola la poca competitivitat de la indústria indígena (53). Tal com mostra la Gràfica 7, el 1842 hi ha una tímida pujada en les inversions industrials, que entre 1846 i 1848 ja té una arrencada més important: ens sembla que es una esbranzida més decidida que la iniciada el 1832 amb

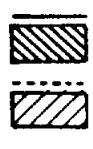
l'ambiciosa però frustrada empresa de Bonaplata i Cia., i altres empresaris importants del tèxtil. El brus augment de la producció i de la inversió en el sector a finals dels anys 40, podria indicar un verader "take-off".

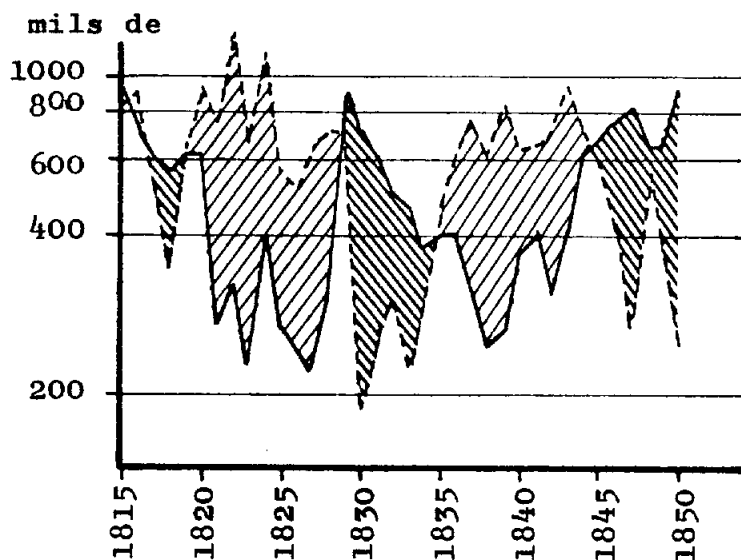
La indústria cotonera es trobarà durant el període de 1833 fins ben entrat el 1838 amb diverses dificultats. Ja hem esmentat l'aspecte social, que la burgesia mig solucionarà entre 1837 i 1839 amb la tutela política del Baró de Meer. Però cal afegir les dificultats pròpies de la crisi econòmica -que hem comentat en la part 2.3.-, encara que a partir de 1837 ja es disposen de preus normals per el cotó en floca i es nota una recuperació de la indústria, però el que seguia preocupant era el contraban estranger. Devant aquest darrer problema, la burgesia es decidirà a buscar solucions en el govern central i s'afermarà en les postures prohibicionistes. Així, doncs, la principal amenaça per la indústria cotonera d'aquests anys, i de bona part de la primera meitat del dinou, es la competència de la indústria estrangera, tan legalment com ilegalment des del contraban.

Joaquim Nadal i Farreras ha estudiat les relacions comercials entre Espanya i Anglaterra durant el segle dinou (54), tractant el tema de les importacions de teixits anglesos, que entraven en gran quantitat a la Península tan amb arancel com sense. Durant la primera meitat del dinou, la burgesia intentarà la formació del mercat nacional, dirigint els seus esforços a vendre per tot l'estat; als anys 30 aquests esforços s'intensificaran i la manufactura tèxtil era un producte important per vendre, doncs permetria el creixament de la indústria i l'augment de beneficis. Son nombroses les campanyes demanant arancels protectionistes en aquests anys, encara que aquests tan sols solucionaven parcialment el problema, doncs es produïa importants entrades de teixits pel contraban des de Gibraltar, tal com es pot apreciar en la Gràfica 8.

Nadal i Ferreras comenta la gràfica en aquets termes: "este tràfico y su envergadura debemos relacionarlo con el problema de la valoración de las dimensiones de la industria algodonera catalana y la polémica establecida en este campo entre diferentes autores. ¿Refuerza este volumen de contrabando la idea de una industria de simple sustitución de importaciones?" (55).

GRAFICA 8.- CONTRABAN DES DE GIBRALTAR, 1815-1850.

 Total d'importacions britàniques a Espanya.
Total importacions de manufactures de cotò britànic a Gibraltar.

Font: J. NADAL FARRERAS; Comercio exterior y subdesarrollo.
p. 191.

Certament, la indústria tèxtil del període 1835-1840 no creiem que pogues aspirar a gaire més, encara que hi ha una clara consciència del problema. Ens trobem de nou en el problema de valorar la magnitud de la indústria tèxtil catalana, i creiem que es interessant col·locar alguna opinió forànea. Lord Palmerston, primer ministra anglès, la

valorava en aquests termes: "there were also persons in Spain who imagined that Catalonia produced excellent manufactures, the fact being that the so-called domestic manufactures were imported from England and sold for the productions of Spain" (56), opinió que també compartia J.B. Remy, i en un article aparegut a La Revista de Madrid es dona una visió de una indústria tèxtil molt retressada i de dimensions reduïdes (57). Aquestes opinions contrasten amb les que es donen des de Barcelona, on sempre es parla de una indústria molt més important. Cap el 1839 i en motiu de la preparació de una exposició pública sobre maquinaria tèxtil que organitzava la Junta de Comerç, es fa el següent comentari: "se califica a nuestra industria de rutinaria (...); y hasta llega a propalarse que la industria es en su mayor parte una ficción, y que muchos artículos se hacen pasar por catalanes, no lo son más que en sus marcas, con las que se encubre el contrabando á la sombra de la prohibición" (58).

Durant el període es mantenen les barreres aranzelàries per la importació de tèxtils estrangers, encara que el contraban es mantenia. A la Comissió de Fàbriques no es parerà de clamar per la solució del problema, com es veu en aquest escrit: "La decadencia de nuestra industria causada principalmente por el ominoso contrabando que se hace por todos los angulos de la Peninsula, y la necesidad de sostener, en las actuales circunstancias, el trabajo a tantos brazos como se mantiene en los varios ramos de nuestra fabricación, ha motivado a la Comisión a reclamar del gobierno de S. M. en las varias exposiciones que le ha elevado, el remedio de estos males que tanto nos aquejan" (59).

Entre 1839 i 1841 es tornarà a debatre la qüestió aranzelària. El govern negocia un nou aranzel amb el govern anglès i a Catalunya hi ha un ampli moviment de protesta. Es multipliquen les exposicions a favor del manteniment de les barreres a la importació de cotó i la mateixa Comissió de Fàbriques ajudarà al manteniment de la Asociación Catalana a Madrid, formada per una colla de diputats i senadors que té la missió de defensar els interessos catalans a la capital (60). L'aranzel de 1841 té un caire més lliurecambista que l'anterior, encara

que no afecta a la indústria catalana, doncs s'obtéindrà el manteniment de la prohibició per els téixits.

La Comissió de Fàbriques era la gran institució dels fabricants de Barcelona. Creada en els anys 20, tenia en principi la missió de aplegar a tots els afectats en les qüestions del sector i donar un objectiu unitari a llurs reivindicacions. Sota la tutela de la Junta de Comerç, es feien reunions plenàries anuals per tractar els principals temes i es interessant veure els que assistien a aquestes reunions, conservant-se documentació entre 1832 i 1839:

data	nombre de fabricants o representants	observacions
23 gener 1832	68	en falten 91
28 agost 1832	181	en falten 101
29 juliol 1833	200	
21 juliol 1834	248	es fa una exposició a la Reina
3 setembre 1835	168	
29 agost 1836	33	
18 desembre 1837	20	
31 agost 1838	13	
30 setembre 1839	15	(61).

L'assistència a aquestes reunions pot indicar el nombre d'associats -que es completaria amb els fabricants que faltaven a les reunions-, o la identificació dels empresaris del tèxtil amb la temàtica tractada per la Comissió. És significatiu l'augment de representants entre 1832 i 1834, uns anys bons per la indústria cotonera on s'arriba a un màxim de 282 associats, cosa que representa la major part d'empreses del sector. En aquests anys assistiran tots els fabricants, siguent la major part representants de les empreses petites. Però entre setembre de 1835 i agost de 1836, la cosa varia totalment. Es redueix dràsticament el nombre de representants coincidint amb els pitxors anys del tèxtil, i són les dades on es frustren els primers intents d'introduir la mecanització en el sector. Creiem que succeeix quelcom dins la Comissió, que té de ser reflexe de les postures dels fabricants, i entre 1837 i

1839 tan sols assisteixen a les reunions plenàries els representants de les fàbriques més importants, com ens indique la relació per 1838 i 1839:

-assisteixen dues vegades: Jaume BOSCCH i QUER, Nicolas TOUS i SCLER, Josep SERRA i MARRUGAT, Esteva BUXÓ i Emeteri CAMPS.

-assisteixen una sola vegada: Domenec SERRA, SS. germans PRAT, Francesc ESTEVE i SANS, Vd. de PCNS i fill, Maties MUNTADAS, Nicolas PERICH, Salvador BONAPLATA, Pascual VILARÓ, Jaume CORDES, Jaume RICART, Pau VIDAL, Valentí ESPARÓ, Esteva BONAFONT, Joaquim BARBA, Ramón CANUDAS, Josep FOLCH, Joan CORTES i Jaume RIBAS (62).

La direcció de la Comissió de Fàbriques també estarà en mans dels grans fàbricants. El 1836 el president era Domenec Serra i els vocals eren, pels filats: Josep Illa i Nicolas Tous; pels teixits, Geroni Juncadella i Joan Vigo, i per els pintats, el mateix D. Serra i Francesc Esteva i Sans. A Domenec Serra el substituiria un parell d'anys després Valentí Esparó, un home que no té cap tipus d'enllaç amb els sectors gremials i que, al nostre entendre, es qui millor representa l'esperit industrialista d'aquests anys.

Aquest allunyament dels sectors gremials i, en contrapartida, l'intent de diferenciació dels grans fàbricants tenia de portar a enfrontaments amb altres sectors. Les disputes amb els obrers son freqüents, com "un desagradable incidente ocurrido en cierta fábrica de esta capital por la ingratitud de unos pocos de sus operarios, llamó vivamente la atención de la Autoridad Superior Política de la Provincia. Este Ilustre Gefe desplegó en aquella ocasión toda la actividad y celo que tanto le caracterizan en obsequio al orden y la tranquilidad pública. Consiguiose eficazmente el objeto con el infatigable y energico auxilio de la Comisión y por medio del bando del 8 de febrero último que se circuló por las fábricas de esta capital para fijarse en los cuadros de sus respectivos talleres" (63). Com es veu, els fabricants no conservaven masses veleitats liberals i confiaven sobre tot en les autoritats constituïdes. També hi han problemes amb els gremis el 1839,

principalment per que aquests darrers controlaven la entrada i repartició del fardatge, i va ser necessaria la intervenció del Baró de Meer amb el Ban del 12 de febrer que, no obstant mantenir-se el privilegi dels gremis, s'afavoria als fabricants (64).

Es pot dir que en aquests anys hi ha un trencament entre els petits fàbricants, probablement encara lligats als gremis, i els grans fàbricants o l'avançada industrial. Creiem que el motiu es per tindre nocions molt diferents del que significa el progres industrial: aquesta avençada industrial tenia de sortir dels limits de una petita industria tèxtil que en prou feines disposava de un mercat local i regional, i era de simple substitució de les importacions, legals o ilegals, a la resta de l'Estat espanyol. De fet, entre 1835 i 1840 s'amença al mateix mercat local i l'única possibilitat era una radical transformació de la empresa, de tal manera que fos competitiva a nivell de mercat nacional. Naturalment, la transformació implicava un canvi en les relacions de producció, i les condicions socials no sembla que estiguessin preparades.

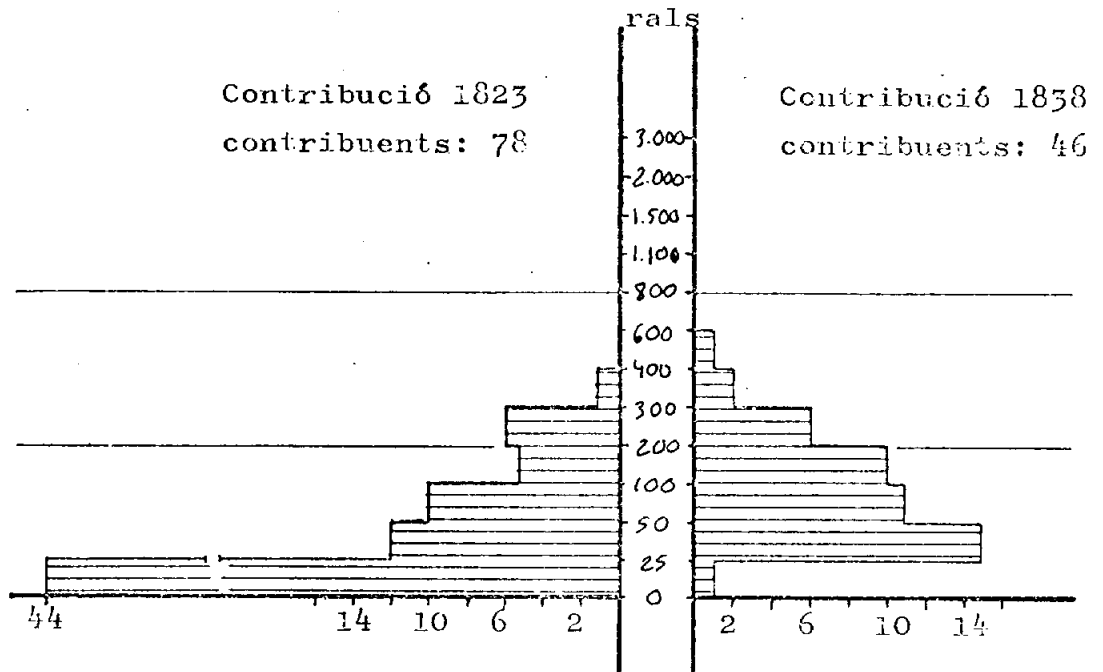
3.3.2.- Estructura professional del sector cotoner el 1838.

Una anàlisi de l'estructura professional del sector tèxtil el 1838 ens permetrà un major profundament en el sector . Al parlar del grup tèxtil, tenim present els oficis senyalats en aquesta denominació en el quadre 5, o sigui, una sobreposició de oficis menestrals (galoners, teixidors de vels, mitjaires, etc.) i els altres tres oficis on es produeix transformacions apreciables: els filats, teixits i pintats. L'esmentat quadre es prou clar en la diferenciació de les respectives professions, sobretot si prenem la cota de més de 400 rals per senyalar les empreses que comencen a ser importants. Pasem, doncs, a una anàlisi per separat de les professions.

Hem escollit als galoners com ofoci representatiu dels sectors .

menestrals dins el tèxtil, i certament la seva distribució pel sòl urbà i la seva piràmide de nivells econòmics es molt similar a la de oficis com blanquers i fusters. En el Mapa 16 sobre la distribució dels galoners, els principals punts de concentració estan el carrer

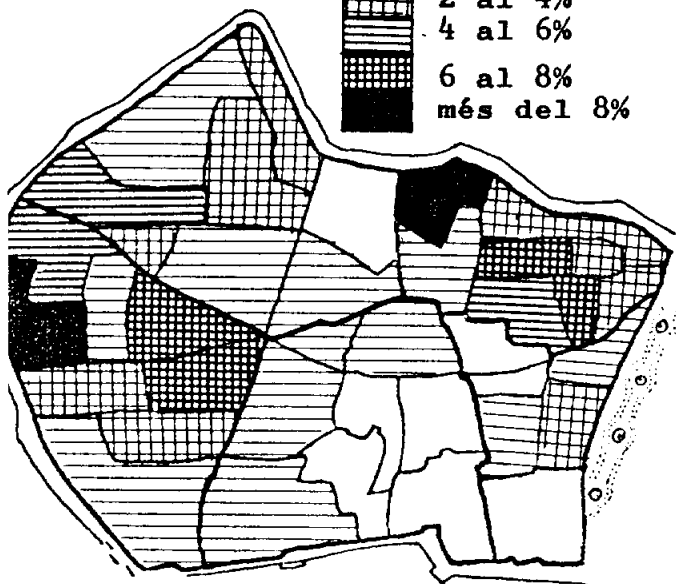
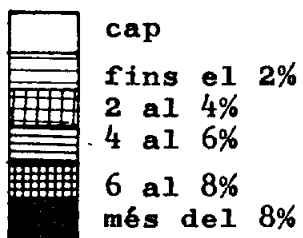
GRAFICA 6.- GALONERS. Piramide de nivells econòmics.

Ample, Bòria i mig dispersos entre altres barris propis dels menestrals, mentre pràcticament no n'hi ha cap als nuclis propiament industrials. En la piràmide de nivells de fortuna, es nota un estancament respecte el 1823, siguent notable la reducció de contribuents el 1838, principalment per ser més àmplia la Contribució del 1823, però també corresponen aquesta reducció a la perdua de nivell econòmic en relació al total de contribuents. La piràmide de 1838 s'acosta molt a la típica dels oficis menestrals: una àmplia base a baix que es va progressivament estranyent, fins que tan sols un galoner, Caietà Mas -de qui no en tenim cap notícia-, passa dels 400 rals de contribució.

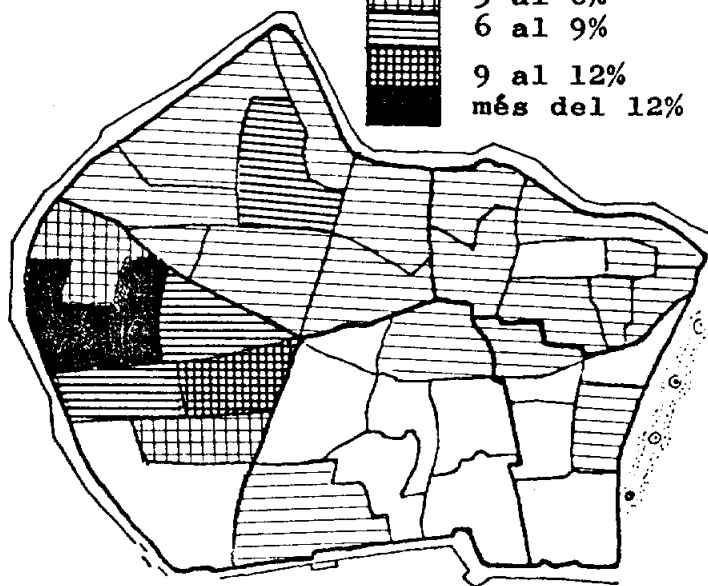
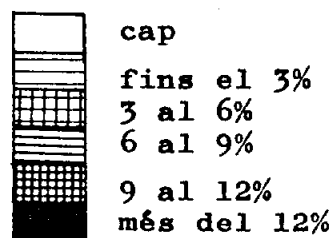
MAPA 13.- FABRICANTS DE TEIXITS

casos: 163

MAPA 14.- FABRICANTS DE FILATS

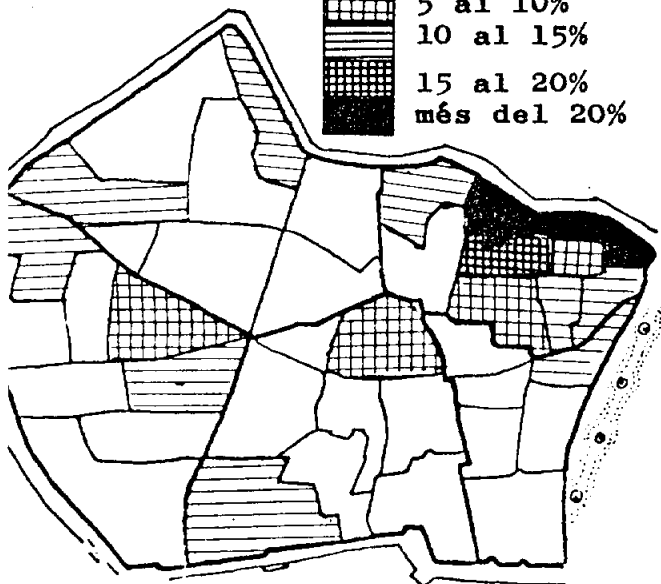
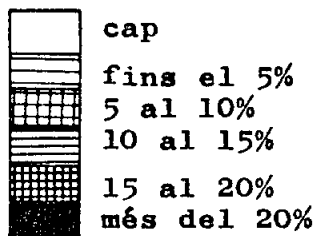
casos: 79

DISTRIBUCIO PROFESSIONAL A BARCELONA. OFICIS DEL TEXTIL.
Elaboració a partir de la Contribució de 1838.

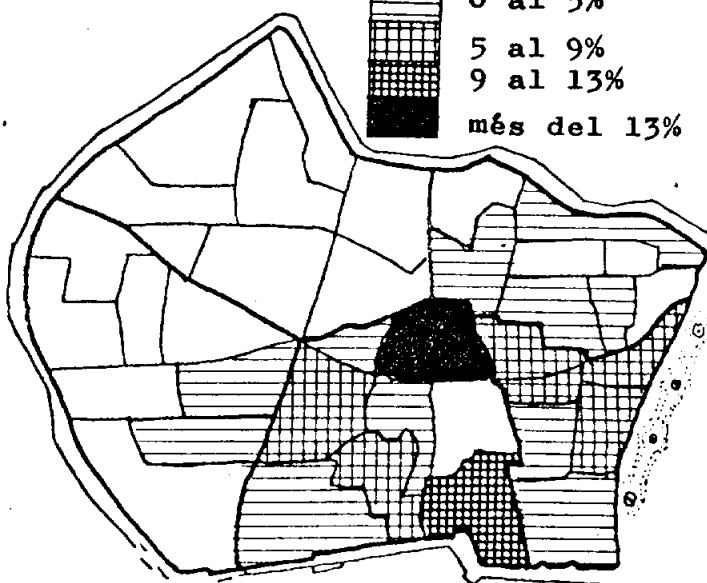
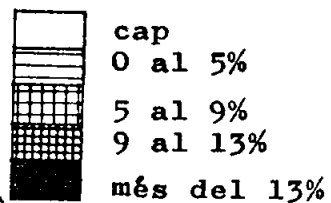
MAPA 15.- FABRICANTS DE PINTATS

casos: 43

MAPA 16.- GALONERS

casos: 44

Teixidors, fileadors i estampadors tenen estructures diferents; en elles es pot fer una diferenciació social: el pas dels sectors menestrals a la burgesia, que es situaria entorn als 300 o 400 rs. mínims de contribució. Una comparació conjunta de les tres professions ens senyalen les dos zones més importants de concentració de la indústria tèxtil: una entorn dels carrers de Sant Pere fins a la plaça Junqueras, al nord-est de la ciutat; l'altre al entorn del carrer de l'Hospital i del Conde del Asalto, precisament la zona que més s'ha edificat durant el segle XIX, tal com es pot veure en el Mapa. 3.

Els teixits estan dividits en les zones senyalades, tinguent els principals punts de concentració a la plaça Junqueras i pels vols del carrer Carretas, encara que hi ha un important nucli entre els carrers Alt i Baix de Sant Pere que s'exten cap els carrers de la Clavaguera i Jaume Giral, zones pròpiament menestrals. Es de suposar que el punt originari del gremi de teixidors es trobava pels carrers de Sant Pere, i es allà on precisament es troba una concentració important de fabricants amb un nivell econòmic prou important. No obstant, els grans fabricants tèxtils, Francesc Lloveras, Bernar-di Martorell, Ramon Nogués, R. Serra i Marrugat, i Miguel Vilaregut han instal·lat les fàbriques a la zona oest i tan sol s Pau Vidal en el carrer dels Còdols, i Geroni Juncadella al carrer Baix de Sant Pere han preferit la zona est. Hi ha doncs una important igualtat entre les dos zones, que podem diferenciar entre la tradicional, la nord-est, i la nova, al oest de la ciutat.

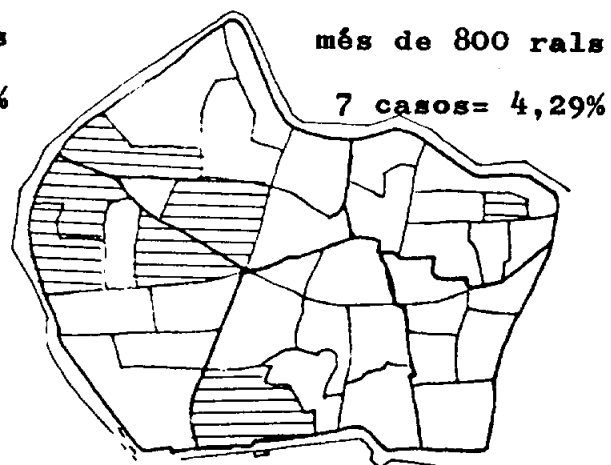
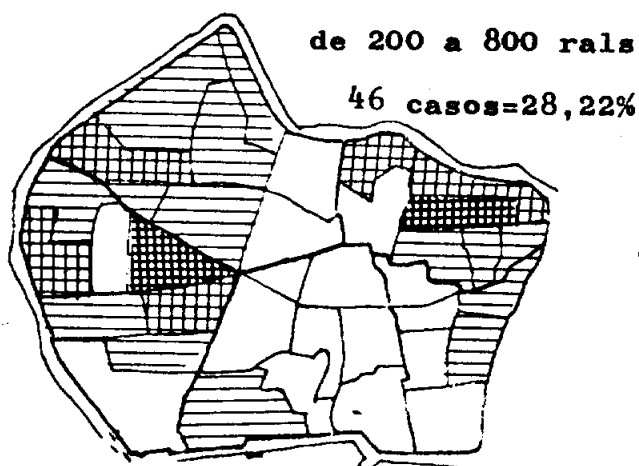
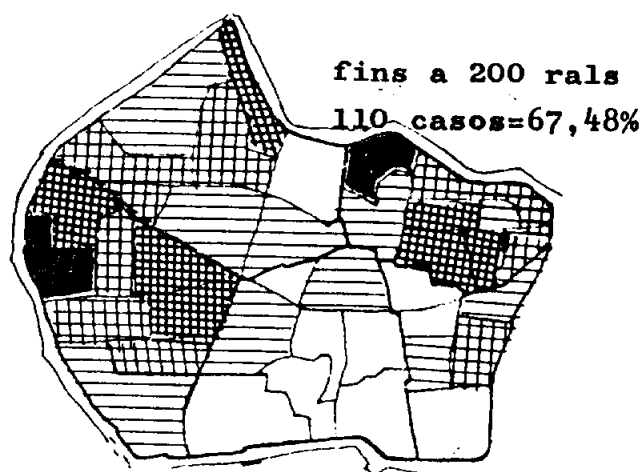
La Gràfica 9 mostra la piràmide dels teixidors, que no presenta una transformació important en la base- hi ha poca diferencia en els primers nivells- encara que per dalt es nota un remarcable augment dels contribuents, principalment a partir dels 400 rals; s'ha d'interpretar com el sorgiment de un grepat de fàbriques importants, precisament les que senyalem al comentar llur distribució en el mapa 17. Però el manteniment d'aquesta amplia base de petites empreses, es significativa en els teixidors, que de fet encare es fomentan en l'origen menestral.

MAPA 17.- FABRICANTS DE TEIXITS. Distribució per nivells econòmics.

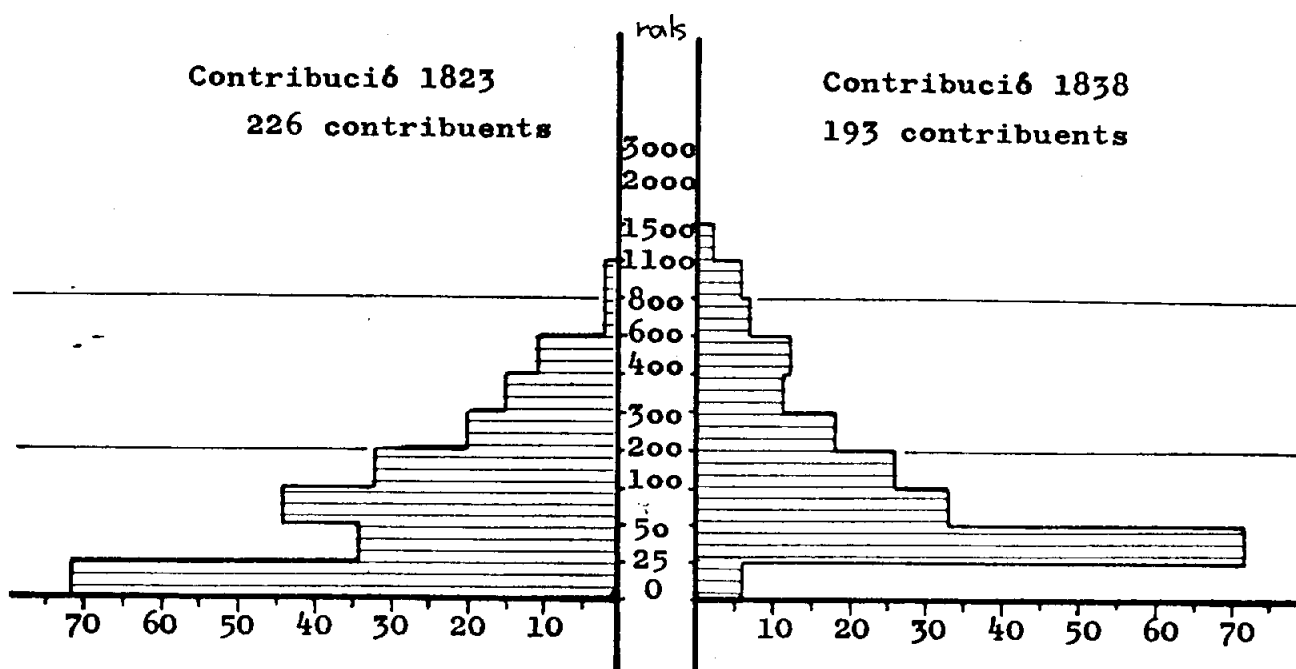
casos observats: 163 = 100%

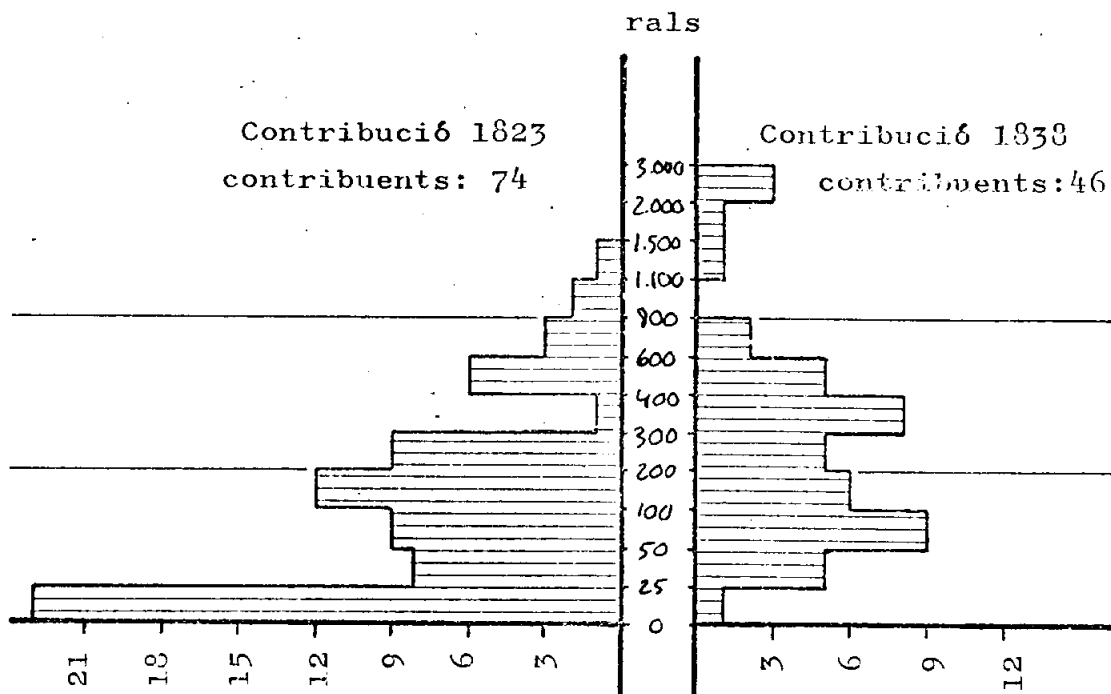
cap
fins a 2 casos
de 3 a 4
de 5 a 9
més de 9

GRAFICA 9.- FABRICANTS DE TEIXITS. Piramide de nivells econòmics.

GRAFICA 11.- FABRICANTS DE PINTATS. Distribució per nivells econòmics.

En els pintats la distribució es diferent: hi ha una important concentració, més del 15 % en el barri, que únicament comprén una part del carrer Alt de Sant Pere i la gran majoria es concentren per les rodalies d'aquest barri i dins la zona nord-est: 29 dels 43 d'aquest barri i dins la zona nord-est: 29 dels 43 casos estudiats. La majoria de les empreses mitjanes i grans es concentren en la mateixa zona i allà hi trobem les fàbriques de Doménech Serra, Salvador Boneplata, Francesc Ribas, Jaume Girona i Cia. i de la SS. Puigmartí, Aixón i Cia., mentre Valentí Esperó a muntat la fàbrica al carrer d'Escudillers. La piràmide dels fabricants de pintats, indica una important evolució des de 1823, encara que en aquesta dada ja es notava una diferenciació clara entre la base de la professió i els grans fabricants. El 1838 hi ha una diferenciació dels grans

fàbricats anteriorment nombrats mentre que a la resta del grup es nota una important concentració i una alça generalitzada del nivell econòmic molt clara. Tan els mapes com la piràmide indiquen la possibilitat de una evolució des de les fàbriques d'indianes o des de sectors gremials, encara que les fàbriques de Valentí Esparó o Jaume Girona s'han muntat recentment a partir de importants inversions de capitals procedents del comerç.

Els fàbricants de filats presenten una distribució molt diferent a la dels pintats, tenint un alt grau de concentració entre el carrer de l'Hospital i del Conde del Asalto, on es troben 55 de les 79 empreses localitzades. Els punts de més concentració es entre el carrer de Carretes i de Robadors, una zona que es va urbanitzar a partir dels anys 20. La major part de les empreses mitjanes i grans es troben entre el carrer de la Riereta i de Robadors i en la interjecció dels carrers Tallers i Valldoncella, on es on hi ha més empreses mitjanes i es separen varies empreses importants, indicant, de fet, l'expansió d'aquest ofici. Els fàbricants de filats també es l'únic grup que en contra de disminuir o concentrar-se té un apreciable augment d'empreses: es passa de 49 a 90, i encara que la mitja de montant que paga el grup encara queda lluny dels estampadors, es situa per sobre del dels teixidors. Els mapes i la piràmide ens indiquen una recent evolució de la filatura, que es tindria de col. locar cap a finals de la dècada dels 20 i primers anys dels 30, i mostren la estructura típica de un grup en transformació: hi ha 4 o 5 grans fàbriques. Però encara no son un grup prou ampli com per ser el motor de la transformació industrial, paper que els hi es reservat en els propers anys.

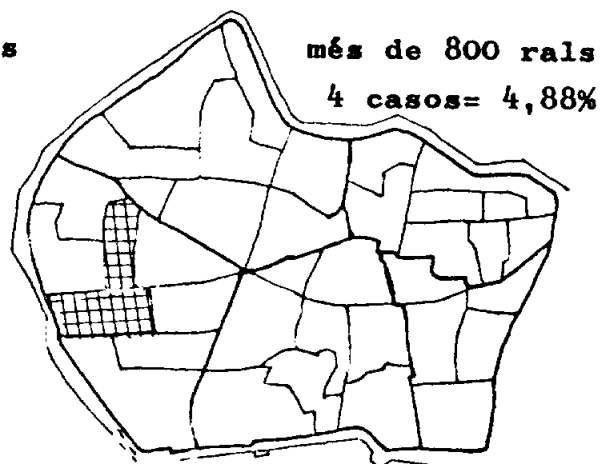
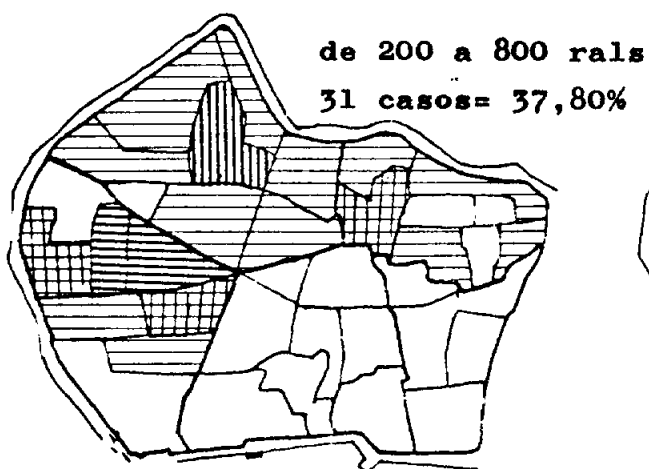
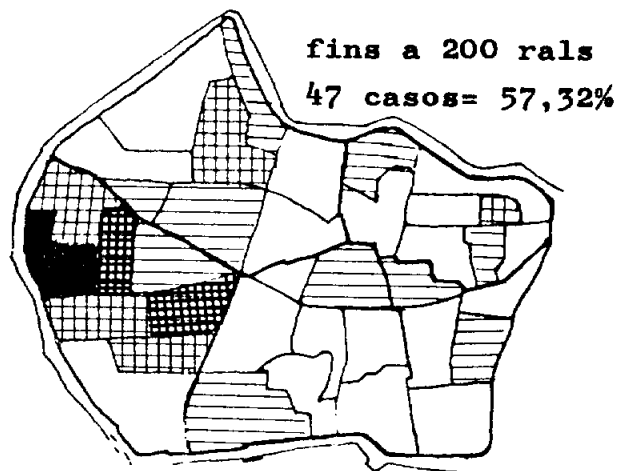
Tots aquets noms que sobressurten en el ram cotoner son els que Vicens ha definit com els de la generació romàntica (65). La majoria

MAPA 18.- FABRICANTS DE FILATS. Distribució per nivells econòmics.

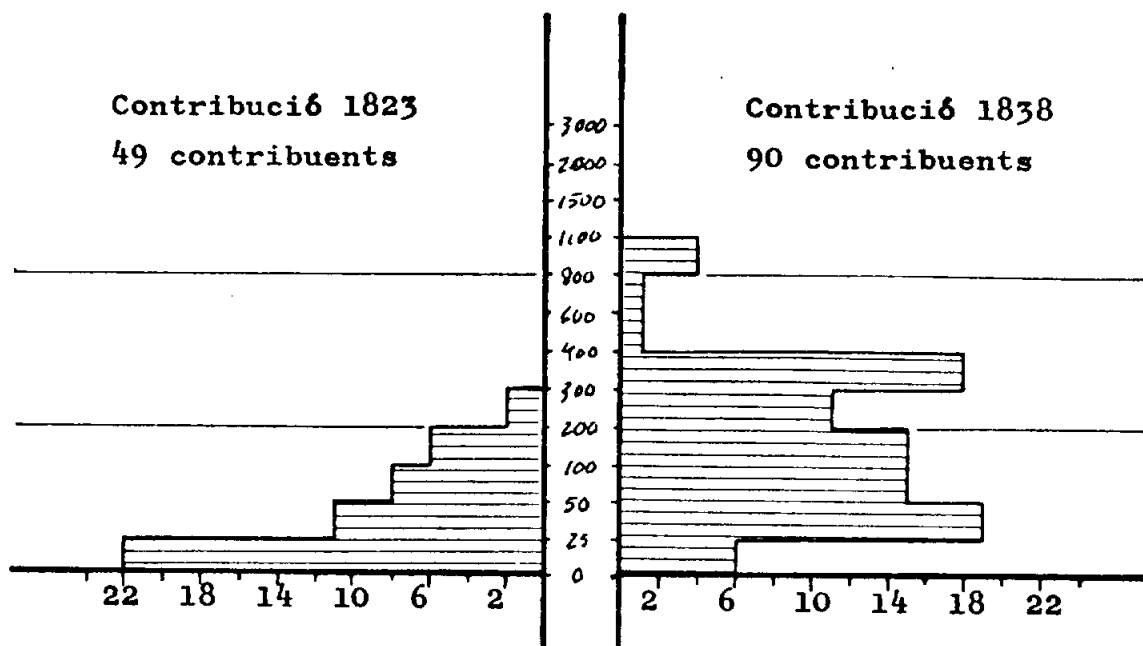
casos observats: 82 = 100%

cap
fins el 2%
2 al 4%
4 al 6%
6 al 10%
més del 10%

GRAFICA 10.- FABRICANTS DE FILATS. Piramide de nivells econòmics.

d'ells establiran les grans fàbriques durant la dècada dels anys 30 i durant els anys 40 i 50 es llisten a importants empreses, com la que aplega a Ramon Bonaplata, Joan Güell, un indià que va tornar a Barcelona el 1840, Jaume Ricart, Josep Mª Serra i Nicolas Tous amb la creació de la Maquinista Terrestre y Marítima. Els germans Muntades foren promotors de una altre gran empresa, la España Industrial, i de fet ten sols cal fer una mirada al quadre de Miquel Izard sobre alguns components de la gran burgesia catalana cap a principis de la dècada dels 70 (66) per veure la gran importància d'aquests homes que en els anys 30 iniciaven el procés industrialitzador a Barcelona.

Creiem que l'anàlisi de la estructura professional d'aquestes professions del grup tèxtil ens han confirmat varies de les hipotesis que anaven senyalat. Es entre aquests anys, i al llarg de un procés que s'inicia a l'entorn dels anys 1830-32 quan el grup tèxtil pren consciència de la necessitat de una transformació profunda de les seves estructures i després de uns intents d'introducció de la mecanització, frustrats per raons senyalades, cap el 1838 el trobem preparat per intentar de nou el "take-off" industrial, encara que cal notar la lentitut del procés: entre la instal·lació de la primera màquina de vapor el 1832 fins el 1841 que sabem que funcionaven 7 màquines hi van 10 anys i un augment important de cotò en floca i inversions a la indústria cotonera no es produirà fins 1846-48, 16 anys després d'iniciarse la mecanització.

3.4.- El Comerç.

Aquest sector productiu l'estructurarem de una manera diferent del que hem treballat en els menestrals i el tèxtil. No és possible fer un esquema complet sobre cap on es dirigien els esforços materials dels comerciants, doncs de fet el desconeixement de la mecànica mercantil de l'època limita molt qualsevol tipus d'anàlisi. De fet, pràcticament ens trobem davant les propostes que ja fa temps va fer Vicens i son pocs els estudis dirigits a una clarificació de l'empresa comercial i als problemes de mercat.(67)

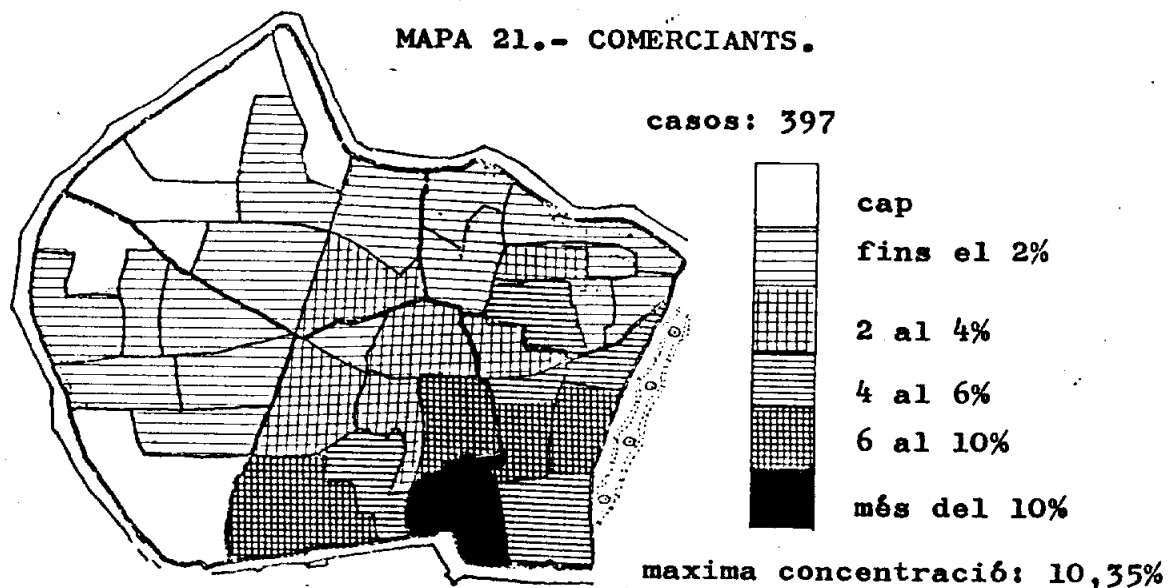
Davant d'aquesta deficiència, dirigirem el nostre estudi, primerament cap a un comentari de les estructures professionals del grup, partint de la Contribució de 1838 i tal com ja s'he fet en els menestrals i el ram cotoner, per centrar-nos en un esboç del que podríem dir la política dels notables. A partir de les postures polítiques de la gran burgesia, creiem que és possible aclarir alguna cosa més del grup.

3.4.1.- Estructures professionals del comerç.

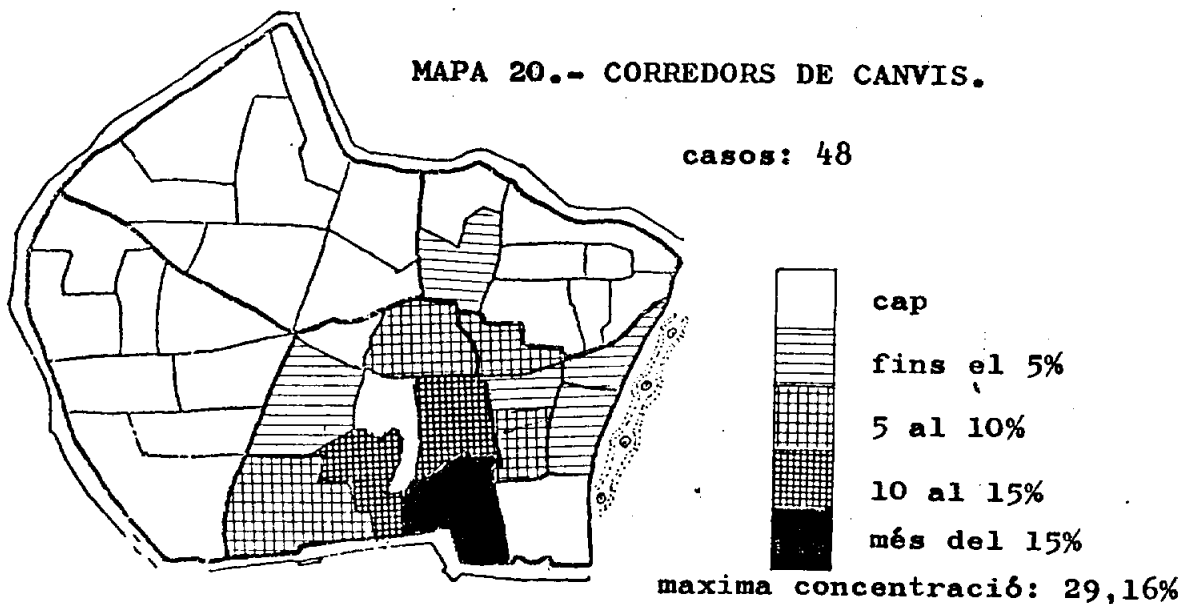
En el quadre 5 es distingeix perfectament el sector de comerç on es reu neixen les principals fortunes. En la subdivisió del comerç al detall hi han varies professions que es mereixen un comentari, principalment els botiguers, força nombrosos i amb un nivell mig d'empresa elevat: el grup paga una mitja de 341.73 rals de contribució, una de les més altes. Sobressurten fins un total de nou grans empreses - per damunt dels 800 rals - indicant remarcables fortunes i que ha sigut possible la acumulació de capitals en fases anteriors. Entre els majors contribuents es destaquen Joan Treperia i Ramon de Martí y Cia., amb 1620 i 1260 rals respectivament. En general, el grup sembla preparat en adap

DISTRIBUCIO PROFESSIONAL A BARCELONA. OFICIS DEL COMERÇ.
Elaboració a partir de la Contribució de 1838.

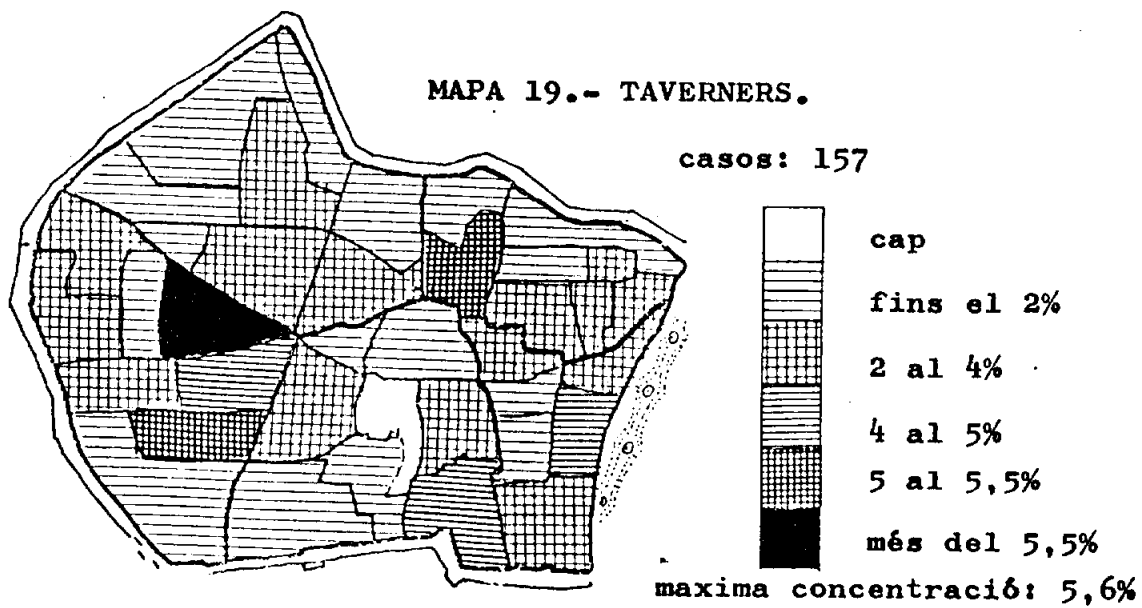
MAPA 21.- COMERCIANTS.

MAPA 20.- CORREDORS DE CANVIS.

MAPA 19.- TAVERNERS.

tar-se a les condicions burgeses, i de fet una bona part d'ells formen part de la mateixa burgesia. Els adroguers i mercaders de paper presenten estructures similars, mentre altres oficis les tenen més reduïdes. Els revenedors, l'ofici més nombrós de tota la contribució, presenten una àmplia base per sota els 100 rals, encara que hi han alguns individus que sobrepassen la cota dels 400.

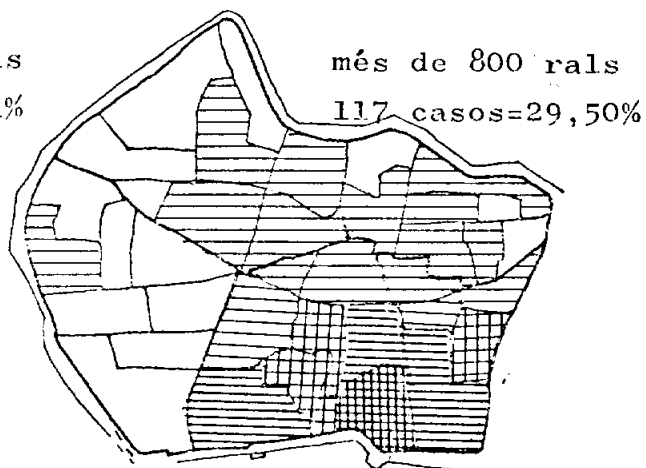
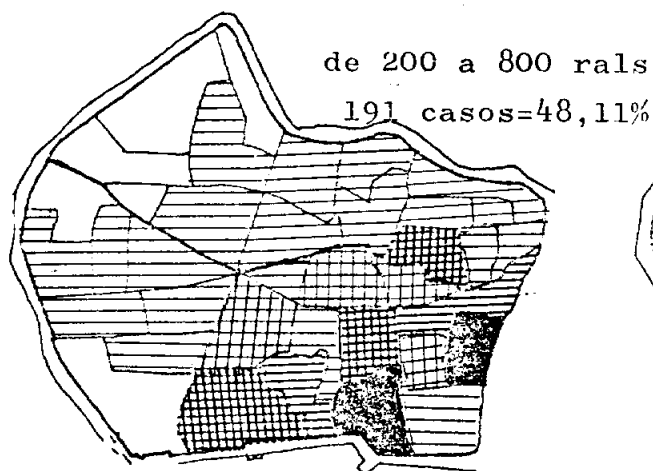
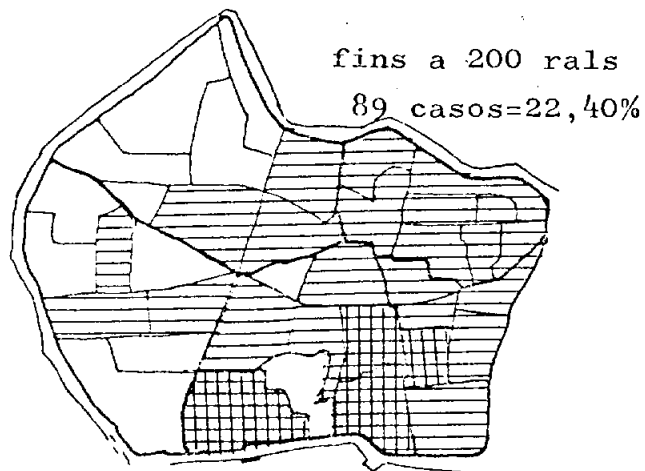
Hem escollit els taberners com a professió pont entre els grups serveis i comerç; en el mapa 19, es pot veure la seva distribució destacant la dispersió com a principal característica que, no obstant, és lògic doncs es deuen a una clientela específica, seguint una mica la imatge dels semolers, que s'ha comentat en una altra part del treball. S'ha de dir que una bona part de les tavernes de l'oest son de petits contribuents, mentre les tavernes que paguen més contribució es concentren entre el carrer de Raurich i Escudillers, al mig de la zona de residència de la gent rica de la ciutat. El plà de la Boqueria s'instalen recentment tavernes molt elegants, com la de Segismó Pagés, i al entorn de Santa Catalina, Bòria i Corders hi ha un altre nucli de concentració, coincidint amb la zona dels menestrals.

Centrat-nos en el comerç al engrós, cal dir que aquí s'hi apleguen els grans capitals de la ciutat: hi han 140 de les 178 empreses que la Contribució situa pel damunt dels 800 rals. Les quatre professions d'aquest grup es troben molt relacionades entre elles, existint una correspondència molt estreta entre comerç i finances com es pot veure en aquesta relació:

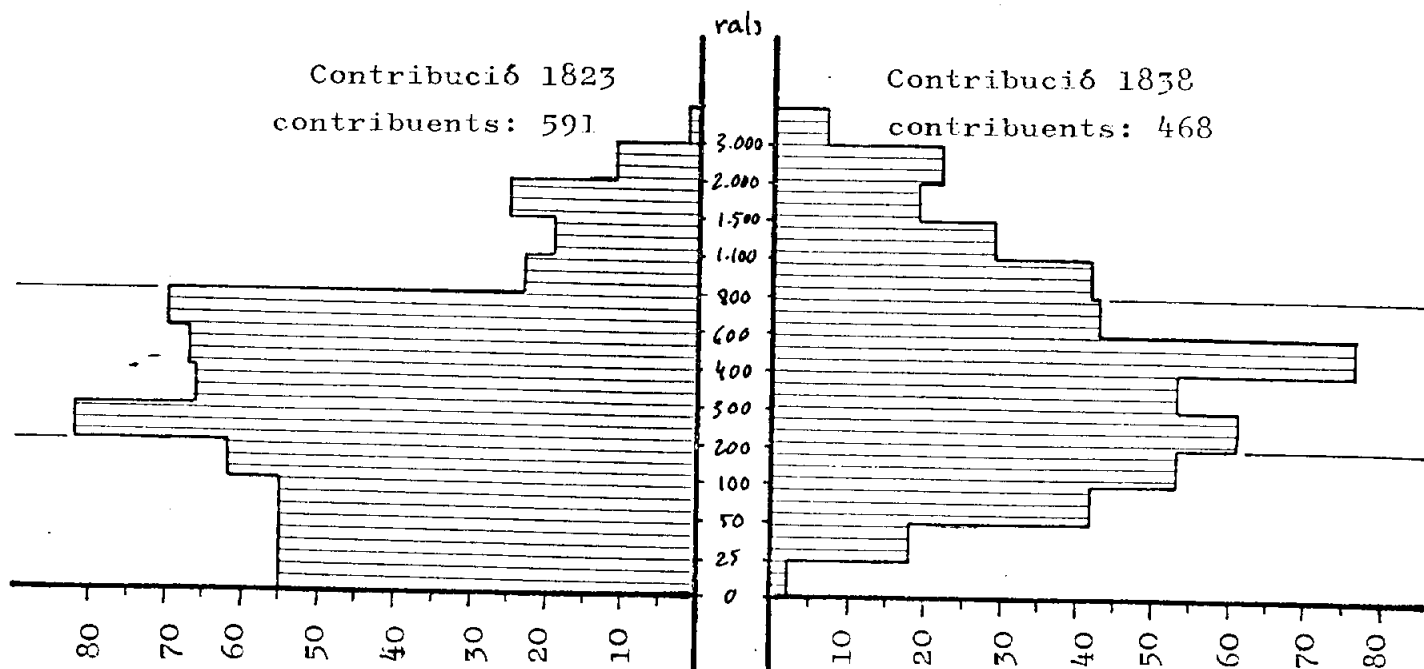
contribuents	professions/contribució			Total
	comerçiants	prestamistes	asentistes	
Francesc FONTANELLA	4.800	1.101	3.090	8.991
Rafael SABADELL	4.800	1.305	-	6.105
Miquel ELIAS	4.800	720	-	5.520
Joan TORRENS MIRALDA	4.800	459	-	5.259
Francesc PUIGMARTI	1.620	2.382	-	4.002
Ignasi GIRONA	2.040	1.796	-	3.836
Llorenç COCA	930	-	1.260	2.190
Gaietà OLIVERAS	2.580	469	-	3.049
Joan NADAL I FERRATER	2.040	787	-	2.827
Jaume SAFONT	2.040	442	-	2.482
Pere J. PUIG I ROIG	930	764	-	1.694
Francisco de CHAVES	1.260	403	-	1.663

MAPA 22 .- COMERCIANTS. Distribució per nivells econòmics.

casos observats: 397 = 100%

GRAFICA 12.- COMERCIANTS. Piràmide de nivells econòmics.

La gran burgesia es troba dins aquest grup i principalment dins el comerç es on s'hi concentren els majors contribuents. En el mapa 20 es veu la distribució dels corredors de canvi que presenten una gran concentració al entorn del carrer de la Mercé i de la plaça Palau, prop de Llotja, lloc on es desenvolupa el seu treball. El seu mapa es molt similar al dels comerciants que es pot veure en el 21; la seva distribució dins la ciutat marca la zona de més influència mercantil amb una clara tendència a acostar-se al port. El punt de major concentració es el mateix dels corredors de canvi, ja remarcats, però també s'extenen vers el carrer Montcada i el de Basea. En el mapa 22, en la distribució per nivells econòmics es nota el reagrupament de les firmes més importants en les zones esmentades, mentre que les empreses mitges, mantinguent la mateixa tendència, també se situen en centres de caràcter més neutral, com al entorn de la Bòria i en els carrers de Carders i de Corders.

En la gràfica 12 es comparen les estructures entre 1823 i 1838, sense notar-se transformacions importants, encara que es nota una pujada general del nivell econòmic; no obstant la contibució del 1823 reuneix a força més gent, que es situen preferentment per la zona baixa de la piràmide.

3.4.2.- La política a casa els notables.

Dins el període del 1835 al 1840, hi han dos fases ben diferenciades en la evolució política de la burgesia. La primera es centre al entorn de la crisi política del 1835 i, en part, és en aquest moment que s'inicia una segona fase en la mentalitat burgesa, que culminarà a meitats del 1837.

- Durant la bullanga de la crema de convents, el 25 de juliol del 1835, la burgesia va prendre una actitud d'espectativa i, probablement estava conforme amb els fets; després de tot, era qui més s'en podia beneficiar i qui, en realitat, s'en beneficiaria d'aquesta espontànea

"desamortització". Hi havia preocupació per la situació financera, tal com es senyala en aquest comentari de l'estat dels negocis a la Borsa de Madrid, el 31 de juliol: "la confianza no renace ni puede renacer mientras no se esperimenten hechos que garanticen la disminución de la deuda con el único recurso que para ello tenemos, la venta de bienes nacionales (...). Por otra parte, los sueldos, las pensiones, los gastos se aumentan cada día, y los productos de las rentas, dígase lo que se quiera, no suben en proporción..."(68). La cita és interessant i a més de donar-nos una visió del moment, ens mostre les aspiracions burgeses: era imprescindible la desamortització per disminuir la deuda exterior, molt elevada i que tenia a les finances en una situació ruïnosa i colapsava el món dels negocis.

Després de la bullanga es va formar una Junta Auxiliar, partint dels electors dels grups més representatius de la ciutat: hi han sis representants dels Col·legis i Gremis, tres de la Comissió de Fàbriques, tres comerciants, tres nobles hisendats i els oficials dels batallons de la Milícia Nacional i del esquadró de "lanceros" (69). Entre els membres de la Junta definitiva, a l'agost del 1835, hi ha Joan Antoni de Llinàs o Guillem Oliver, coneguts polítics progressistes, i la Junta va iniciar una colla de reformes a nivell local, molt al estil burges, com podia ésser la supresió del delme, demanant que " debían cesar los ~~banderios~~ banderios enormes y los cabreos derivados de las constituciones feudales, capaces por sí solas de arruinar el más bello país del mundo, en defensa de la verdadera propiedad y mejor industria."(70). Després de varis mesos d'absoluta soberania de la Junta a la ciutat, la pujada de Mendizábal va satisfer plenament, disolvent-se tot seguit la Junta.(71)

En les eleccions de l'agost del 1836 els progressistes varen guanyar àmpliament, tinguent votacions que oscilaven des d'un màxim de 993 vots a un mínim de 802, mentre els moderats tenien només des de 198 a 20 vots.(72) Però el predomini progressista s'acava per aquestes dades i el reste de l'any i principis del 1837 hi ha una gran efervescència

política: "los aristócratas amantes del privilegio conocían que oponerse al espíritu del siglo era una quimera; pero contentabanse para transigir en éste, y aparentando que los patriotas (el progresistas) querían destruir el gobierno monárquico y restablecer el republicano"(73) A principis del 1837, l'Ajuntament encapçalat per Guillel Oliver té de dimitir i pel maig hi ha una nova bullanga a la plaça Sant Jaume, reprimida brutalment pels militars i ajusticiant-se a Ramon Xaudaró com a responsable. Poc després el Baró de Meer serà nomenat Capità General del Principat.

Per aquestes dades es pot afirmar que la burgesia deixa de jugar el paper revolucionari que semblava tenir en aquests primers anys del període. S'enviarà a la Reina una exposició molt conservadora, apoiada per la Junta de Comerç, la Comissió de Fàbriques, els Gremis i altres institucions de la ciutat.(74) Mentre el Baró de Meer es a la ciutat es mantindrà l'ordre a base de expurgar la Milícia i nomenar un Ajuntament débil. Però el motor d'aquest canvi polític s'ha de veure en la burgesia com a grup, que ha tingut un ampli viratge conservador. En les eleccions de 1839 i 1840, quan al reste del Principat i a la major part de l'Estat espanyol vota a favor dels progressistes, a Barcelona guanyen àmpliament els moderats. Ens detindrem una mica en les del 1839.

Les eleccions del 1839 van veure un gran enrenou, principalment des de la premsa, multiplicant-se les baralles entre El Constitucional i El Guardia Nacional, que representaven respectivament a progressistes i a moderats. (75) Es va elegir la candidatura "monarquico-constitucional" o moderada a la reunió a Llotja el dia 19 d'octubre, en la que hi havia una majoria d'hisendats i militars, algun advocat, comerciant i un parell de fabricants. Els noms que sónen més son els de Carles de Martí, Josep Mª de Gisbert, Pau Galf i ramon de Bacardí. El seu programa polític comprén els següents punts:

- a.-volen la Constitució del 1837, "pero no que ella pueda servir de pretesto a otros fines."
- b.- la ràpida conclusió de la guerra civil.
- c.- "la más severa economía de los gastos públicos, la reanimación del crédito que recibió heridas tan profundas desde que se proclamaron célebres programas, y un arreglo fundamental y progresivo de las contribuciones y rentas del Estado."
- d.- "la conservación de nuestras industrias; y ya que en este punto nuestros intereses son muy sagrados, y no podemos prometer ser más en todas partes protectores, ni acaso tan solo defensores, es indispensable eliminar de nuestras candidaturas a los que por no estar identificados con la prosperidad de estas provincias, por ignorancia de los hechos o por erróneos principios económicos, sean capaces de mirar con indiferencia la suerte fabril de la laboriosa Cataluña."
- e.- "el sostenimiento del orden, sin el cual se arruina la industria y desaparecen los capitales."

Els progressistes o "próspero-legal", proposaven una candidatura bastant moderada, sobressurtint els comercients Guillem Cliver, Pau Torrens i Miralda i Manuel Matheu, l'advocat Manuel Pers, el catedràtic Agustí Yàñez, amb un fabricant d'Igualada, Gabriel Castells. Transcribim el seu programa o "profesión de fé que los electores esperarán adopten los diputados que nombre":

- a.- "el celo más activo por la observancia de la Constitución últimamente jurada."
- b.- "Reclamar con la mayor energía la responsabilidad contra quien convenga, si la guerra civil no concluye lo más antes posible, sin género de transacción con el pretendiente, y por el solo triunfo de las armas nacionales."
- c.- "Reclamar con el mayor vigor la responsabilidad contra los ministros por todos su actos contrarios a la Constitución y a las leyes, especialmente por todo lo que se llamen medidas governa-

mentales, que no sino abusos del poder."

d.- "Proponer a la deliberación del Congreso toda la libertad que supone la Constitución. En los siguientes puntos:

1º, en la libertad de imprenta.

2º, en la inamovilidad de los jueces todos, incluso los de 1ª Instancia.

3º, sobre la libertad individual, y contra el allanamiento de domicilio pasada la medianoche, como no sea por delito de infidencia, robos y asesinatos.

4º, la institución de un arbitrio para el culto, clero, etc. en lugar del diezmo.

5º, sobre el establecimiento de jurado en las causas criminales.

6º, ampliación sobre la milicia nacional y garantías contra los desarmes arbitrarios.

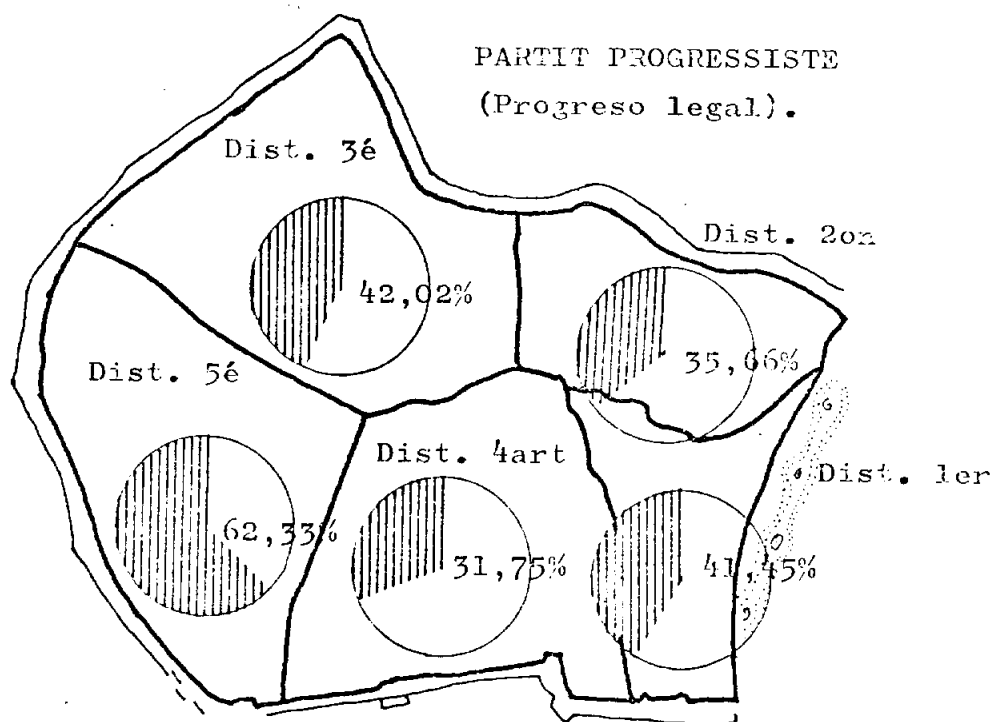
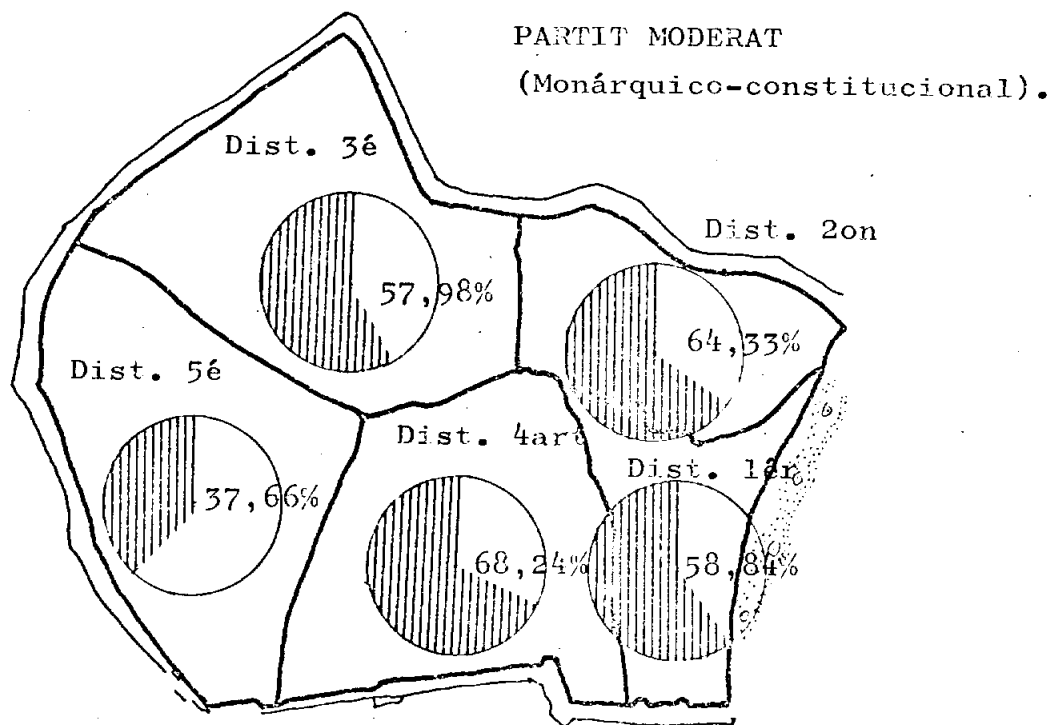
7º, la reposición del decoro Nacional y del Trono Español por parte de la Corte y Curia Romana.

8º, ampliación de la Ley electoral."

Els resultats van afavorir els moderats que obtingueren entre 1.747 i 1.435 vots, mentre que els progressistes tan sols en tingueren entre 1.206 i 1.144. Es confirmaven, doncs, els presagis d'orientació cap a posicions conservadores, encara que es pot fer una anàlisi més profunda, doncs la font dona dades de la repartició de vots per districtes civils. Amb elles s'ha elaborat la gràfica 15, on es pot seguir la distribució dels vots. Lògicament en el districte 4art és on hi va haver una major proporció de vots moderats, coincidint amb la zona on s'hi concentren els grans capitals. Els districtes 1er, 2 on i 3er tenen resultats similars i el que és remarcable es el triomf dels progressistes en el districte 5é, que es pot explicar en part per reunir en aquesta part a nombrosos militars, advocats i individus de professions liberals, més elevat que en altres sectors.(76)

No obstant, tota aquesta part no s'ha pogut treballar com calia i tan sols donem aquestes dades com a mostra de com es podrien utilitzar aquestes fonts en un treball futur. Seria necessari una anàlisi

GRAFICA 15.- RESULTATS DE LES EL.LECCIONS de 1839, a diputats a Corts. Distribució dels vots per districtes.

Font: Resultats electorals donats per el DIARIO DE BARCELONA entre el 26 i 30 de juliol de 1839.

més completa de la llista electoral del 1836, que dona una aproximació dels votants i un millor coneixement de la mecànica electoral de la época.

NOTES.-

- 1.- El títol de la Contribució es el següent: Industria y Comercio. Deficit de guerra de un diez por ciento sobre la anualidad del año 1838 exigido en mayo del año 1838 en adelante. AHCB, sense catalogar. A partir d'ara, ens referirem a ella simplement com Contribució de 1838.
- 2.- E. LABROUSSE; "Voies nouvelles vers une histoire de la bourgeoisie occidentale aux XVIIIème et XIXèm siècle (1700-1850)" a X Congresso internazionale de Scienze Storiche (Roma 4-11 settembre 1955), Pelazioni vol IV: Storia Moderna, Sansoni, Florencia, 1955, pp. 365-396.
- 3.- Ib. id., citat per CARDOSO i PEREZ BRIGNOLI; Los métodos de la historia, pp 296 i següents. En general, seguim l'exposició d'aquests darrers autors.
- 4.- A. DAUMARD; Les bourgeois de Paris au XIXe siècle, Paris, 1970
- 5.- M. GARDEN; Lyon et les lyonnais au XVIIIe siècle, Paris 1975 i "Ouvriers et artisans au XVIIIe siècle. L'exemple lyonnais et les problèmes de classification" a Revue d'Histoire Economique et Social, 1970, nº 1 , pp. 28-54. De F. BEDARIDA; "Londres au milieu du XIXe siècle: une analyse de structure sociale", a Annales, ESC, mars-avril, 1968, nº 2, pp.268-295.
- 6.- F. BEDARIDA; Op. cit. supra, pp. 273-276.
- 7.- Angels SOLÀ; L'èlit barcelonina a mitjans segle XIX. Tesi doctoral inedita. La Contribució de 1823 es troba en les pp. 57-62.
- 8.- BENET i MARTI; Barcelona a mitjans segle XIX (1854-1856). Es comenten les dades a pp. 120-121.
- 9.- LISTA ELECTORAL, formada por S.E. la Diputación Provincial de Barcelona con arreglo al Real decreto de 24 de mayo de este año, para los cuatro distritos electorales de la presente ciudad; y comunicado el día de hoy al Excmo. Ayuntamiento de la misma. Barcelona, 29 de julio de 1836. Suplemento del Diario de Barcelona del 29 de juliol de 1836, 15 pp.
- 10.- Veure especialment J. FONTANA; La Revolución Liberal (Política y Hacienda 1833-45), Madrid 1977, encara que les obres clàssiques de LA FUENTE; Historia General de España..., Vols 20, 21 i 22, Barcelona, 1890, i PIRALA; Historia Contemporanea, Madrid 1876, son igualment útils.

- 11.- Aquesta llista de majors contribuents apareix al Diario de Barcelona del 3 de gener de 1836.
- 12.- Sobre el cens de 1836, Diario de Barcelona, 6 d'agost de 1836 i la referencia de 1839, a la mateixa font, 27 de juliol de 1839.
- 13.- Hi ha una àmplia informació sobre el tema a el Suplemento del Diario de Barcelona, 11 de gener de 1840, sota el títol: CORRESPONDENCIA de la Excs. Diputación Provincial con el Exco. Ayuntamiento de esta ciudad sobre la formación de listas electorales, publicada en virtud de acuerdos de aquella Autoridad Superior, 18 pp.
- 14.- J. LEBRET; Guide pratique de l'enquête sociale, Vol. IV, Paris, 1958, pp. 106-107. Citat per BENET i MARTI; Op. cit., Vol. I, p. 120.
- 15.- A. SOLA; Op. cit., p. 57.
- 16.- Angels SOLA només indica l'ofici, el seu nombre de contribuents i el total de que pagaven -amb que?- , exepete en alguns oficis on fa una estratificació. Veure pp. 57-62 i Quadre sense numerar.
- 17.- J. NADAL i E. GIRALT; Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad pre-industrial, p. 15.
- 18.- G. RUDE; La multitud en la historia, Madrid 1978, va iniciar una metodologia propia de les masses pre-industrials; es important l'estudi de E.J. HOBBSAWM; "En Anglaterra: Revolution Industrielle et vie matérielle des classes populaires", Annales, nov. dec, 1962, pp. 1047 a 1061, i ja s'han comentat els de KAPLOW; Les noms des rois, i el d'AGULHON; Une ville ouvriere au temps du socialisme utopique, en la Introducció, part 1.1. Cal citar la complerta relació bibliografica que fan R. ARAÇIL i M. GARCIA BONAFAE; "Clase obrera y revuelta social: la identidad del cantonalismo alcoyano de 1873" a Estudios de Historia Social, nº 7, 1978, pp. 163-184, tractant la metodologia en certa profunditat i donant a coneixer molts estudis poc difosos a casa nostra.
- 19.- Seguim l'esquema proposat per KAPLOW; op. cit. supra, principalment en la introducció i part 2.
- 20.- Fonts Quadre 6: Contribució 1823, Al SOLA; op. cit., p. 57. Contribució de 1838 a partir de la classificació del Quadre 5, i Població Activa 1856, BENET i MARTI; op. cit., Vol. I, p. 120.
- 21.- L. FIGUEROLA; Estadística de Barcelona en 1849, p. 48.

Barcelona, 1978. 110 p. (Biblioteca de la Universitat de Barcelona, s. 110)

22.- Els estudis pioners foren els de M. REVENTÓS; Assaig sobre alguns episodis històrics dels moviments socials a Barcelona en el segle XIX, Barcelona 1925, i el de Josep Mª VILÀ; Els primers moviments socials a Catalunya, Barcelona, 1835 1^a ed. , que en tingut continuïtat en els de J. Mª GILLES ROMEU; El moviment obrer a Catalunya, 1840/43, Barcelona 1973 i J. MALUQUER DE MOTES; La crisi del model liberal en Espanya, Tesi doctoral, parcialment publicada.

23.- AGULHON; op. cit., especialment els capítols II i III de la 1ª part, i en concret pp. 81-85.

24.- ARRANZ HERRERO, Manuel; Los profesionales de la construcción en la Barcelona del siglo XVIII, Tesi doctoral inédita.

25.- Ib. id., pp. 15-16.

26.- Diario de Barcelona, 29 de juny de 1835. La cita pertany a l'article "La salut del pueblo debe ser la suprema ley", firmat per "Dos ciudadanos de Barcelona". El subratllat és nostra.

27.- ARRANZ; op. cit., supra, p. 136.

28.- Del manteniment d'aquestes associacions no s'en pot dubtar, doncs tan sols cal donar una ullada a les guies de l'època. Per exemple, a la GUIA ESTADISTICA de 1836..., pp. 220-227 es relacionen a un total de 37 "monte-pios" i cofredies, amb 2.590 individus associats (hi ha 5 "monte pios" que no indiquen els associats). Aquestes societats de beneficència mutua ajudaven als associats amb 6, 8, 10 o 12 rals diaris en cas de malaltia i segons les ordenances i estatuts propis.

29.- G. CLIVER; Memorias económico-políticas, p. 56, citat per E. LLUCH; El pensament econòmic català (1760-1840), p. 256.

30.- La supressió dels gremis es va fer en varis decrets entre 1834 i 1836.

31.- Per la informació de 1835, veure RAULL; Historia de la conmoción de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835..., p. 65, i per 1840, Diario de Barcelona, 16 de juny de 1840.

32.- Citat per PI i ARIMON; Barcelona antigua y moderna, Vol II, p. 112.

33.- Es facil trobar llistes dels gremis de Barcelona en el període 1835-1840. Utilitzem la que surt a la GUIA ESTADISTICA...de 1836, i la de PATXOT; Manual del viajero en 1840, pp. 181-183

34.- Per la Contribució de 1823, veure A. SALLA; La èlit barcelonina a meitats segle XIX, p. 176, i per la dels anys 50 i 60 ens ha facilitat l'informació Carles Casals, que treballa sobre contribucions d'aquests anys.

35.- Pere MOLES; Los Gremios barceloneses del siglo XVIII. La estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial. Madrid, 1970.

36.- GUIA DE FORASTEROS de 1841, p. 136.

37.- La referencia exacta es Pau PIFERRER; Recuerdos y bellezas de España, Vol. I Cataluña, Vol. II. Mallorca. Barcelona, 1839.

38.- Concretament les exposicions publicades al Diario de Barcelona del 6 de gener de 1837 i 1 de febrer de 1839 sobre ordre públic i sistema prohibitiu, i la del 9 de febrer de 1838 sobre la continuïtat del Baró de Meer.

39.- Veure nota 32., d'aquesta mateixa part.

40.- R. GRAU i M. LOPEZ; "Empresari i capitalista a la manufactura catalana del segle XVIII. Introducció a l'estudi de les fàbriques de indians", a Recerques 4 , 1974, pp. 19-57. La idea ja era de Vicens i Nadal també la segueix en línia generals.

41.- Principalment A. SOLA; op. cit., p. 176.

42.- Veure J. NADAL; El fracaso de la Revolución industrial en España. p. 189 i següents. Nadal també parla de l'existència de una indústria de filats.

43.- Citat per A. SOLA; op. cit., p. 176.

44.- S'ha reduït a uns índexs la mitja que pagen els contribuents d'algunes professions:

	1823	1838	% creixament
Fab. de pintats	119	243	104,2
Filatura	29	122,8	323,4
Teixit	39,6	106,3	168,4
Teixidors de vels	60,3	88	45,9
Galoners	47,5	66,9	40,8
Mitjaires	29,2	75,9	159,9
Fusters	42,7	58	35,8
Comerciants	316,7	386,7	22,10

45.- J. NADAL; op. cit. supra., p. 195. Per les dades de importacions entre 1824-27 i 1831, Apendix 7.

46.- El Catalán, 16 de maig de 1835.

47.- PI i ARIMON; Barcelona antigua y moderna, Vol. II, p. 98.

- 48.- S'han donat varies opinions sobre els fets, encara que ha sigut MALUQUER DE MOTES; La crisi del modelo liberal en España, Vol. I, pp. 312-320, qui ha investigat més sobre el tema.
- 49.- El Catalan, 6 d'agost de 1835. Amb tota seguretat, l'article el va escriure Ramón Xaudaró director del diari i home molt influent i actiu en la vida política de la ciutat.
- 50.- Ib. id., 10 agost de 1835.
- 51.- Ib. id., 16 de maig de 1835. Es contesta a un article aparegut a La Revista, de Madrid, el 11 de maig, a on es deia que no hi havia màquines de vapor a Catalunya.
- 52.- L'informació referent a 1841 a GUIA DE FORASTEROS de Barcelona..., 1841, pp. 136-137.
- 53.- Diario de Barcelona, 21 de maig de 1840.
- 54.- J. NADAL i FARRERAS; Comercio exterior y subdesarrollo. España y Gran Bretaña de 1772 a 1914: política económica y relaciones comerciales, Madrid, 1978,
- 55.- Ib. id., p. 193.
- 56.- Parliamentary Debats, 22 juliol de 1839, Vol. XLIX, Col. 623. Citat per Nadal i Ferreras; op. cit. supra, p. 153.
- 57.- L'article es reproduït al Catalán, iniciant-se una polèmica. Veure nota 51 d'aquesta mateixa part.
- 58.- Diario de Barcelona, 14 de juny de 1839.
- 59.- Escrit que es fa després de la reunió de la Comissió del dia 29 d'agost de 1836. AJC-BC, lligall 78.
- 60.- AJC-BC, llig. 78. Reunió del 30 de setembre de 1839. Altres gremis fàbricants com Gironi Juncadella, Bernardi Martorell, Joan Casamitjana, Rull, Remoneda o Joan Vigo figuren en les reunions de 1836 i 1837.
- 61.- AJC-BC, llig. 78.
- 62.- Ib. id. Reunions del 31 d'agost de 1838 i del 30 de setembre de 1839.
- 63.- Ib. id., reunió del 31 d'agost de 1838.
- 64.- Es parla dels enfrontaments amb els gremis a la reunió del 30 de setembre de 1839 i el Ban apareix el mateix dia 12 de febrer de 1839 al Diario de Barcelona.

- 65.- VICENS VIVES; Industrials i polítics, p. 127.
- 66.- M. IZARD; Manufactureros, industriales y revolucionarios, Barcelona, 1979, Quadre 4, pp. 64 a 75.
- 67.- VICENS VIVES; op. cit. supra, principalment en la part "Comerç, diners i política econòmica", pp. 80 i següents. Angels SOLA; L'èlit barcelonina..., toca el tema en aquests anys encara que no ha profunditzat en les activitats i orientació del comerç. Sabem que J. Mª Fradera prepara la Tesi doctoral en un estudi sobre una empresa comercial en el primer quart del segle dinou.
- 68.- El Catalán, 7 d'agost de 1835.
- 69.- RAULE; Historia de la conmoción de Barcelona..., p. 65
- 70 MANIFIESTO DE LAS OPERACIONES de la Junta ..., pp. 36 i 37
- 71.- J. RCIG CBICL; "Actuación política del progresismocatalán en la crisis del verano de 1835", a Homenaje a Vicens Vives, Vol. II, pp. 547-561, fa un bon resum de l'actuació de la burgesia en aquests mesos.
- 73.- C(ASTILLO) y M(AYANE); Las bullangas de Barcelona o sacudimiento de un pueblo oprimido por el despotismo ilustrado, p. 123
- 72.- Diario de Barcelona, 6 de agost de 1835
- 74.- ESPOSICION elevada a S.M. por las comisiones de la Junta jeneral... en enero de 1837. Citat per FONTANA; La Revolución Liberal, p. 341.
- 75.- La informació sobre aquestes eleccions, a Diario de Barcelona entre el 10 de juliol i el 15 d'agost, quan surten els resultats definitius.
- 76.- Amb el Quadre 8 (llista electoral) es podria mirar d'esbrinar alguna cosa més del cens electoral, completan l'informació que donen els resultats electorals.

CONCLUSIONS.

Al llarg del treball hem anat coneixent la Barcelona dels anys 1835 a 1840. S'ha iniciat l'estudi amb una aproximació a la realitat morfològica i institucional de la ciutat, aturant-nos breument pels principals carrers i aspectes més rellevants del medi urbà, analitzant les principals organitzacions col·lectives dels ciutadans, com poden ser l'Ajuntament o la Milícia nacional. S'ha intentat copsar la tendència de la ciutat cap a un creixement o evolució morfològica i s'ha fet una breu anàlisi demogràfica, intentant lligar les condicions de la població en el seu medi. El repartiment dels habitants dins el sòl urbà es en certa manera l'inici de una diferenciació entre barris o sectors urbans, que s'anirà completat en altres parts del treball. Es un nivell més per on es poden mostrar aspectes dels ciutadans.

El marc econòmic ens permet entrar dins la dinàmica històrica i situar-la en el període escollit, connectar amb les principals qüestions de l'època, potser ja insinuades, i que es reproduiran al llarg del text. No es vol donar en aquesta part una visió estrictament econòmica, sino, en certa manera, veure com es mou aquesta ciutat, un poc estàtica descrita a partir dels comportaments demogràfics i de la situació morfològica. Començem a parlar de les activitats productives dels barcelonins i es fa una pincellada a les actituds polítiques i socials. Es, en part, el pont per situar-nos en el estudi de les activitats materials i la estructuració social dels ciutadans, que s'inicia en la part següent.

Una investigació de la societat barcelonina d'aquesta època porta una gran complexitat, doncs com ja diem de bon principi, es tracta de una societat en transformació. Per que una ciutata pre-industrial? Certament no es la ciutat que ens descriuen Jordi Nadal i Emili Giralt de principis del divuit, que es pot considerar com el model de ciutat pre-industrial. Però tampoc es tracta de una ciutat industrial o de una societat capitalista, doncs, com s'ha pogut seguir al llarg del treball, els seus comportaments s'acosten més a una societat tradicional que a una moderna. Però ni la ciutat ni la societat permaneixen estàtiques i, en general, el període es extremadament conflictiu expresant-se aquesta actitud en nombroses formes. Precisament l'interés d'aquests anys radica en que ens trobem dins una fase de canvi, com senyalen la majoria d'indicadors que hem anat mostrant: expansió cap a zones no edificades i augment de les edificacions; crexament de la població a partir de l'emigració; una atípica corba de preus amb índexs d'inflació apreciables; augment de les importacions de cotó, etc., encara que la principal característica d'aquests indicadors son els freqüents accidents que tenen, i normalment son aquests accidents més protagonistes que les mateixes tendències generals. Dins aquesta perspectiva, l'any 1835 es en molts sentits destacable i representatiu de les actituds polítiques i socials.

La anàlisi dels sectors productius i de les professions, ena ha permetes un major aprofunditzament en la ciutat i, naturalment, en la mateixa societat. S'ha treballat amb una font limitada, però que recull el 25% dels caps de familia de la població i suficient per el que ens proponiem: donar una visió de les activitats materials de la ciutat, de cara a esbrinar la estructura social, principalment en les capes altes de la població. S'ha estructurat intrinsecament la societat en aquests sectors: les classes treballadores, que queden marginades en les fonts investigades, els menestrals, la burgesia i els grans capitals. La anàlisi de les professions i dels nivells econòmics a mostrat

diferències entre aquests sectors i s'han donat algunes visions de les principals institucions que els representen, com són els Col·legis i Gremis i la Comissió de Fàbriques, encara que les actituds polítiques no s'han pogut tocar prou ampliament, i el sector del comerç, el més desconegut, a quedat bastant coix. Són aquests aspectes prou importants com per mereixer un treball més profund, que es pot fer més endavant, i que creiem mostrarien més evidentment les contradiccions i antagonismes entre els que es mou la societat barcelonina.

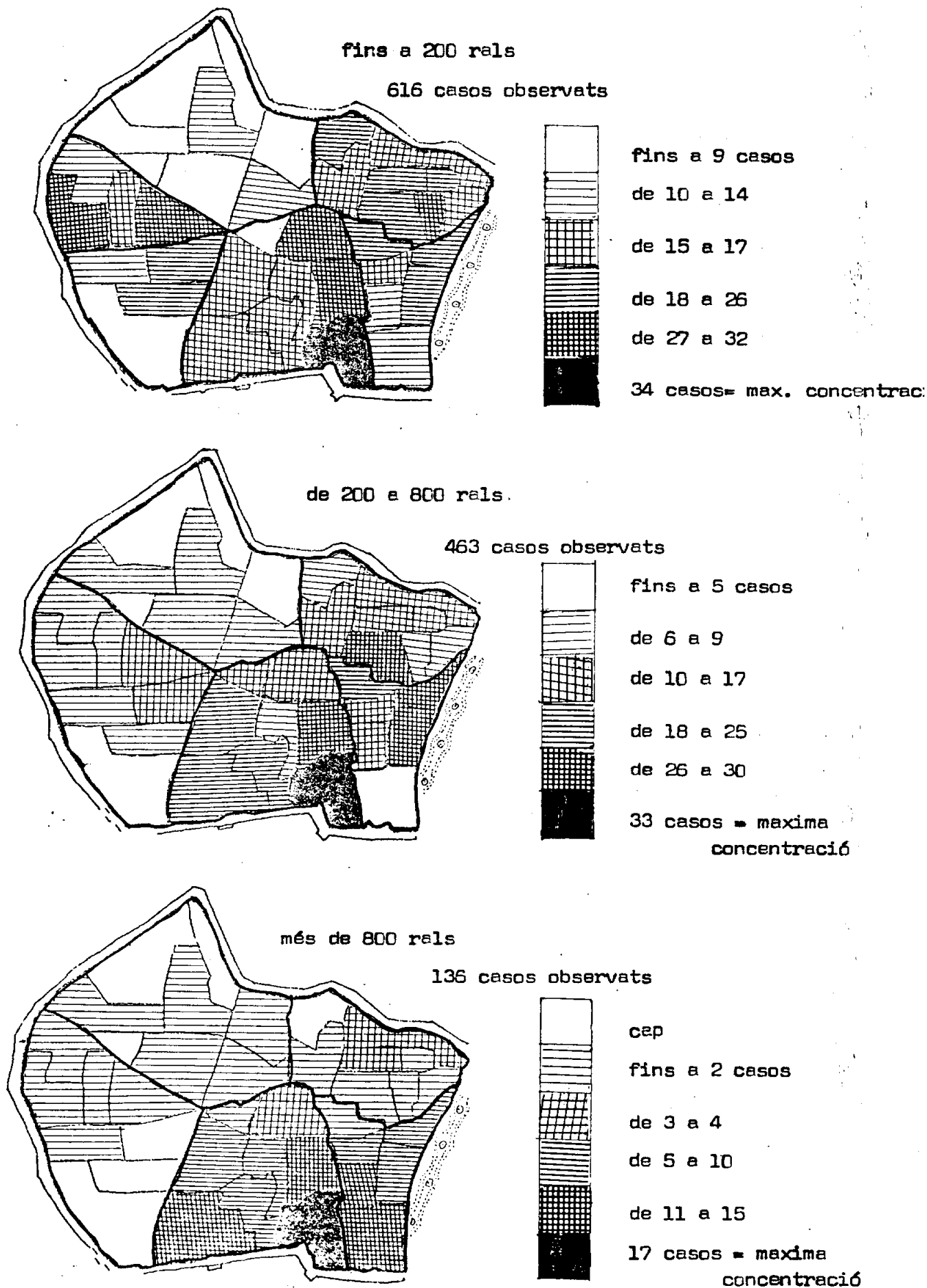
Es ara el moment de fer un resum global d'aquesta població que s'ha tractat per parts durant el treball, confeccionant per aquesta finalitat les següents gràfiques i mapes.

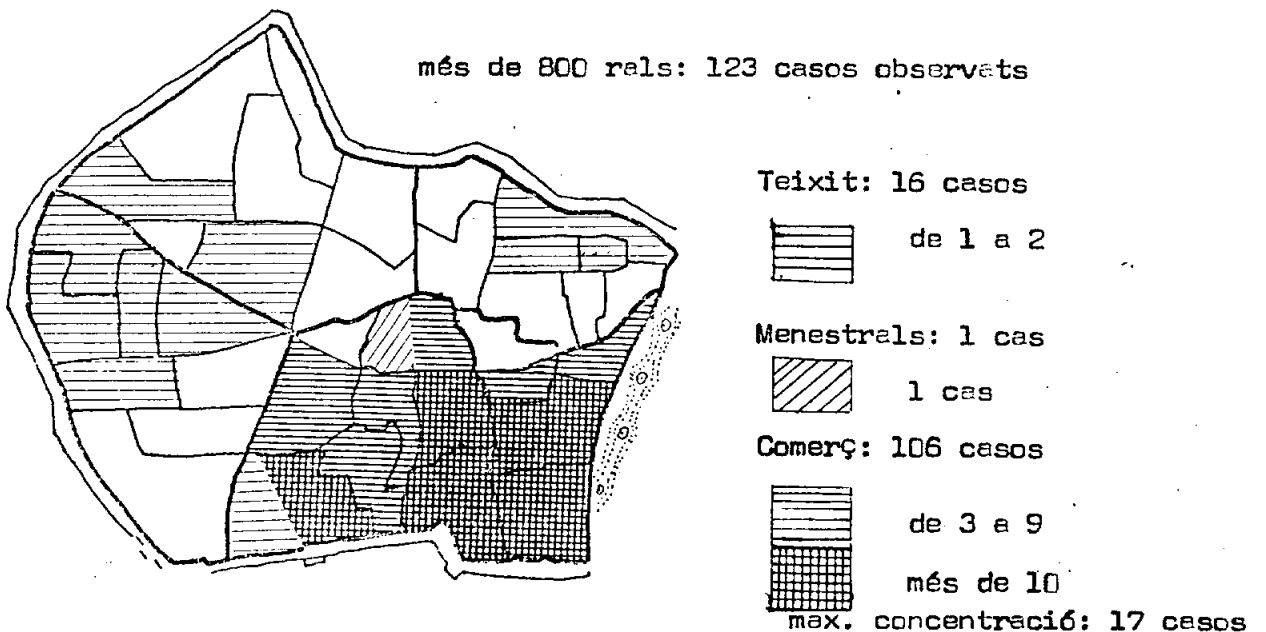
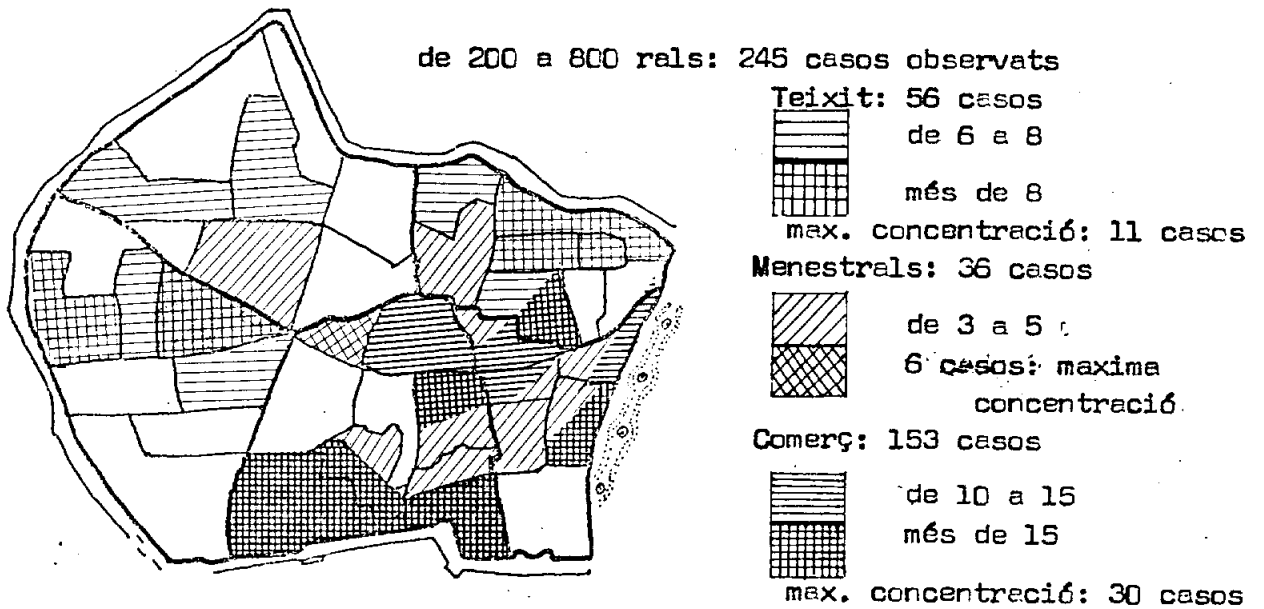
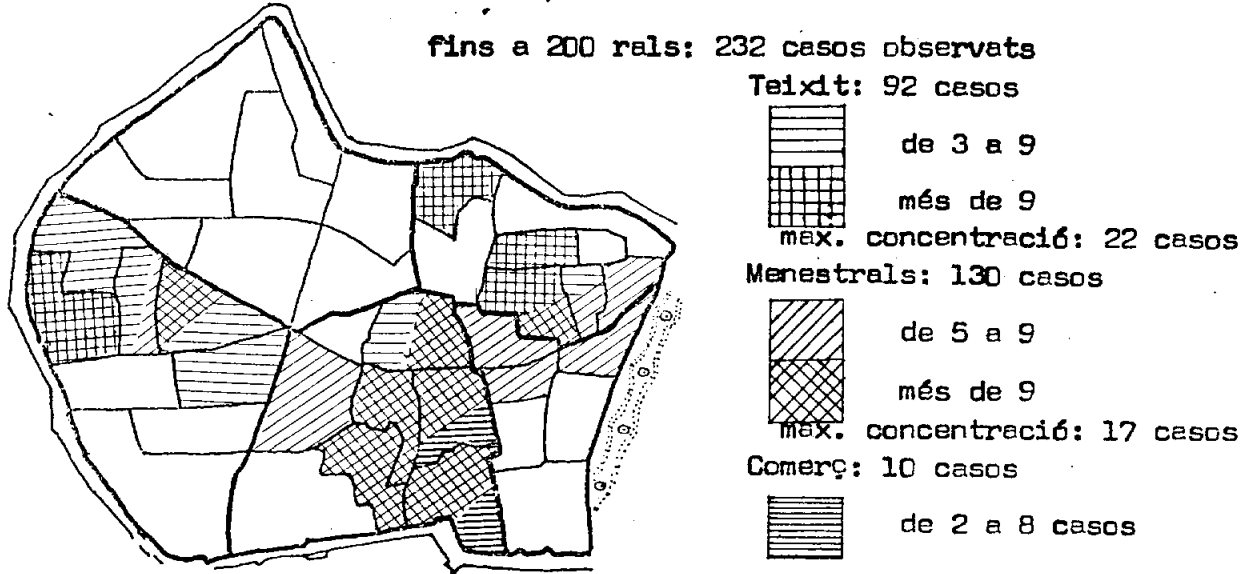
En el Mapa 23 es pot veure la distribució dels contribuents per nivells econòmics. La mostra és bastant àmplia i indica la concentració dels casos per les zones urbanes; les empreses més petites es troben repartides per tota la ciutat, encara que hi ha més concentració en un tros del districte 4art, al 5é, en el Rabal, i el 2on. En el mapa de contribuents entre 200 i 800 rals, el districte 4art es veu de nou on hi ha més concentració, junt amb el 1er. i el 2on. En el darrer mapa destaquen els districtes 4art i 1er, principalment en els barris més propers al mar.

El Mapa 24 completa el Mapa 23, marcant-se els principals grups productius en la distribució dels contribuents per nivells econòmics. Aquestes mostres es podrien prendre com representatives dels sectors socials: el mapa de fins a 200 rals és el de la menestralia, el de 200 fins a 800 rals el de la burgesia, i el de més de 800 rals, el dels grans capitals. La tendència a reunir-se cada sector productiu en un mapa és força clara: les professions menestrals es trobaran més representades en el mapa de fins a 200 rals, mentre que en els altres cada cop són menors els seus contribuents, fins tindre'n tan sols un el

MAPA 23.- DISTRIBUCIO DELS CONTRIBUENTS PER NIVELLS ECONOMICIS.

Font: Contribució de 1838. S'han observat un total de 1.215 casos.

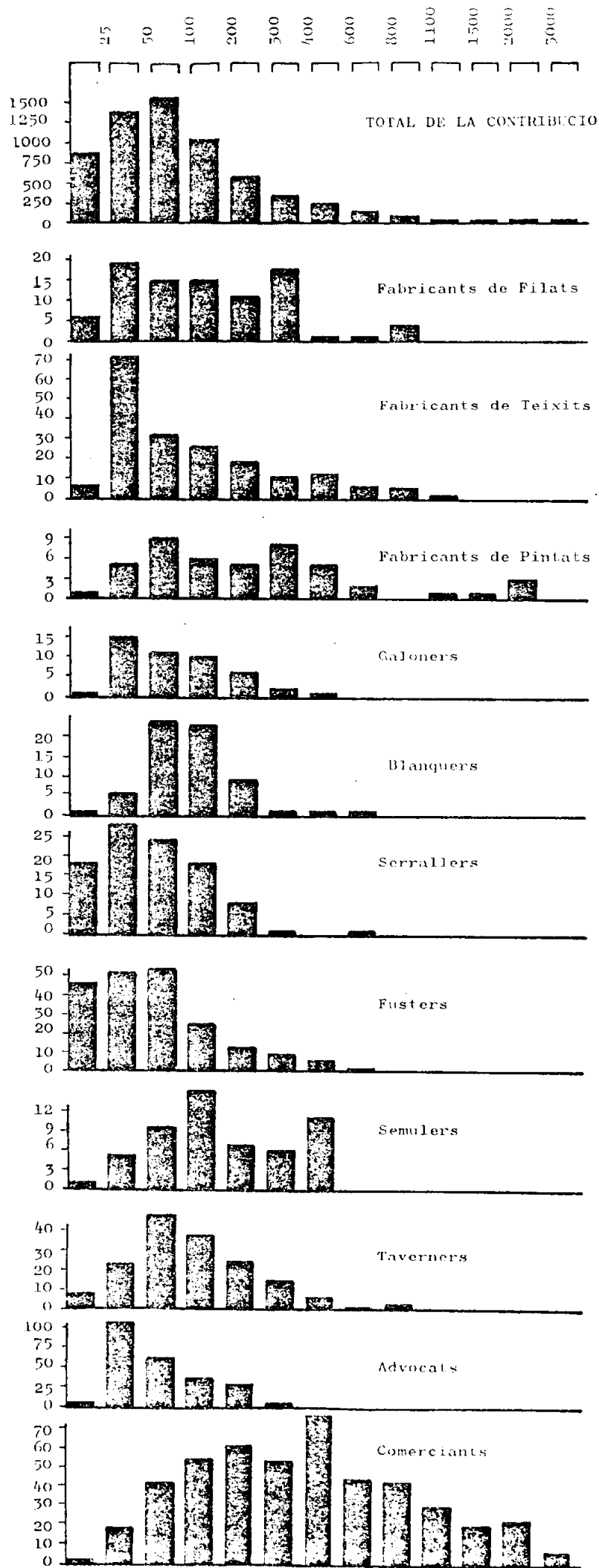

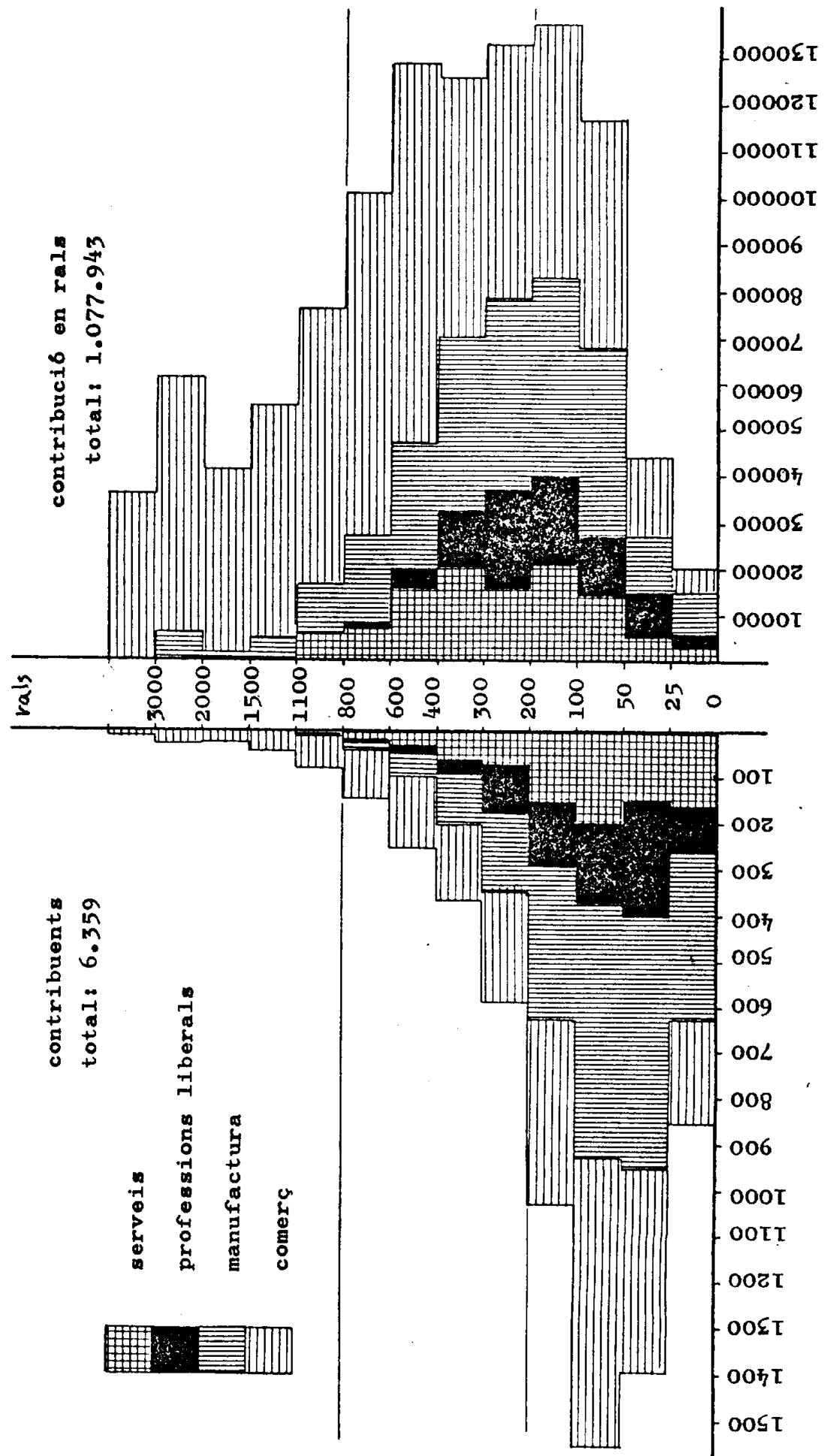
Font: Contribució de 1838. San observat un total de 600 casos, eliminant els més dispersos. Els galoners s'han colcat junt amb els Menestrals.

mapa de més de 800 rals. Aquestes professions es centraran en la diagonal que va des del nord-est fins als barris del centre de la ciutat, o partin de la Porta Nova, seguint pels carrers de Corders i Carders, la Bòria fins als barris del districte 4art. Els fabricants del tèxtil ocupen unes zones ben diferenciades, al Rabal i preferentment en el districte 5é, i en el nord-est de la ciutat, entre els carrers de Sant Pere fins a la Plasa Junqueres. Es reparteixen per els tres mapes, amb el grup més nombrós reunit entre les petites empreses, però és important el nombre dels que perteneixien a la burgesia i hi ha una representació entre els grans capitals. Es nota bé les diferències entre menestrals i fabricants, tan en la seva distribució per el sòl urbà, i recordem que el Rabal fou la zona poblada més recentment, com en els nivells econòmics. Els comerciants també tenen unes zones concretes de concentració i el repartiment en els nivells econòmics es molt diferent a la dels menestrals i fabricants. Pràcticament tots els casos observats els trobem entre els mapes de la burgesia i grans capitals, i la zona preferida es el sud-est de la ciutat, entre els districtes 1er i 4art. Una interpretació global dels mapes ens portaria una diferenciació social per sectors productius: la menestralia, amb una colla de oficis tradicionals, de la burgesia de comerciants i amb alguns fabricants. No s'exclou la pujada dels menestrals en la escala social, encara que son pocs els casos coneguts i no sembla ser una tendència general, com ja s'ha pogut comprovar en la part 3.2. d'aquest treball. La burgesia la formaran els comerciants i les finances, però el sector tèxtil sembla ser un bon negoci i trobem a fabricants en nivells força alts de la estructura social, com ens demostren aquests representats en el mapa dels grans capitals, no obstant ser comerciants el 90% dels casos.

- En les Gràfiques 12 i 14 es pot veure, respectivament, la estructura de una serie de professions que representen a tots els sectors inclosos en la Contribució de 1838, mentres que en la Gràfica 14 hi ha la piràmide de tots els contribuents, dividida per els diferents grups

GRAFICA 14.- CONTRIBUTIO DE 1838. PIRAMIDE DE NIVELLS ECONOMICS PER GRUPS PROFESSIONALS.

professionals. En les dos gràfiques es diferencien els comerciants i el grup del comerç en les zones altes, i de fet confirmen les apreciacions que indicavem al comentar els Mapes 23 i 24. Ens semblen prou clares com per comentar-les, i creiem que ens confirmen la estratificació social que s'ha esboçat al llarg del treball.

Creiem que s'ha cobert una bona part dels nostres objectius. S'ha presentat a una ciutat i s'ha conegut la seva societat, tan a nivell professional com en el seu peu dins l'estructura social. Tot i així, encara falten molt temes per investigar abans d'arribar a conèixer en profunditat aquest medi urbà. Desconeixem una bona part de la població, les classes treballadores, i es necessari fer un estudi a nivell de mentalitats col·lectives i actituds polítiques. Com ja hem dit, es un moment de transformació, i junt amb les estructures socials, es poden pendre noves postures polítiques.

Brunyola i Gelida, estiu de 1980

FONTS I BIBLIOGRAFIA.-

I.- Fonts manuscrites.

1.- Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB).

Industria y Comercio. Deficit de guerra de un diez por ciento sobre la anualidad del año 1838 exigido en mayo del año 1838 en adelante.

sense catalogar.

en el text, es nomenarà per Contribució de 1838.

Diario de mis viajes desde que sali de Barcelona en el dia 18 de Agosto de 1835.

Ms. A-103

PADRÓ, Cecilio : Elecciones Municipales, Barcelona 1820-1936.

Ms. B-224

(PUJALS, José) : Libro de cuentas de entradas y salidas de José Pujals, teniente graduado de Capitan. Años 1814-1867.

Con dibujos coloridos y relación de piezas de vestir de hombre, de mujer y gastos de la casa.

Ms. B-14

Plaza de Palacio. Años 1833-1846.

Cbreria, caixes 159-160

2.- Arxiu de la Junta de Comerç-Biblioteca de Catalunya (AJC-BC).

Comissió de Fàbriques.

Lligall 78

Escoles de la Junta de Comerç. Agricultura i Botànica

Lligall 108

II.- Treballs d'investigació inèdits.

ARRANZ HERRERO, Manuel : Los profesionales de la construcción en la Barcelona del siglo XVIII.

Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. 2 Vols

MALUQUER DE MOTES, Jordi : La crisis del modelo liberal en España: el nacimiento del movimiento obrero y las primeras formulaciones socialistas (1835-1868).

Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, setembre de 1975. 3 Vols.

RISQUES I CORBELLA, Manuel J. : La insurrecció de Barcelona el novembre de 1842: orígens i desenvolupament.

Tesina de llicenciatura, Universitat de Barcelona, febrer de 1978

SOLA PARERA, Mª Angels : La desamortització eclesíastica en Barcelona (1841-1851).

Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, juny 1972

L'èlit barcelonina a mitjans segle XIX.

Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, setembre de 1977. 2 Vols.

III.- Fonts impreses i bibliografia de l'època.

1.- Diaris:

DIARIO DE BARCELONA, 1835 a 1840

S'ha fet una vuidada sistemàtica de tot el període

EL CATALAN, març de 1835 a gener de 1836.

2.- Guies i estadístiques.

ANGELON, Manuel: Guia satírica de Barcelona, Ilustrada por Moliné y Ferran. Grabados por ABADAS. Bromazo topogáfico-urbano burlesco.

Eds. Libreria Milà, Barcelona, 1ª edi. 1854, 2ª edi. 1946.

CERDA, Ildefonso : "Teoría de la urbanización (amb un apèndix: "Monografía estadística de la clase obrera de Barcelona en 1856")".
Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 2ª edi, 1971.

COLL, Sebastián : Breve noticia de la fábrica y construcción del nuevo barrio en la playa de Barcelona, llamado vulgarmente Barceloneta.

Barcelona, 1755.

FIGUEROLA, Laureano : Estadística de Barcelona en 1849.-

Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 2ª edi. 1968 ed. fascimil
1ª edi, 1849, Barcelona.

GUIA ESTADISTICA DE BARCELONA y Manual de forasteros para el año 1836.
J. Verdager, Barcelona, 1836.

GUIA DE FORASTEROS EN BARCELONA: Manual de agentes y de curiosos
Dáse a luz conforme al estado actual de ésta ciudad en 1841
Imp. de M. Sauri, Barcelona, 1841.

GUIA DE FORASTEROS EN BARCELONA: Judicial, gubernativa, administrativa,
comercial, artística y fabril. Dividida en dos partes...
Imp. de M. Sauri, Barcelona, 1842.

ITINERARIO: de la mayor parte de los caminos y veredas de las cuatro
provincias de Barcelona, Tarrassa, Lérida y Gerona, con los
pueblos y posadas situados en sus carreteras y las horas
que a paso de tropa distan unas de otros...

Ed. M. Téxero, Barcelona, 1838.

PATXOT, D. Fernando: Manual del viajero en Barcelona.

Ed. Francisco Oliva, Barcelona, 1840.

SOLA, Don José: Guia de forasteros en Barcelona, para el año de 1840
ó sea "El Amigo del Forastero en la misma y sus cercanias".
Dáse a luz con arreglo al estado de dicha ciudad en 1840.
J. Solà, Barcelona, 1840.

SARRABAL : de la Ciudad de Barcelona para el año de 1792.
Ed. J. Solà, Barcelona, 1835.

3.- Bibliografía d'obres antigues.

BALMES, Jaime : Obras completas La sociedad. Revista religiosa, filosófica, política y literaria.
Diario de Barcelona, Barcelona, 1867. Vol. IV.

BARCELONA en julio de 1840: Sucesos de este periodo, con un apéndice de los acontecimientos que siguieran hasta el embarque de S. M. la Reina Gobernadora en Valencia. Vindicación razonada del pueblo de Barcelona.
Imp. de José Tauló, Barcelona, 1844.

BEGIN, Emile : Voyage pittoresque en Espagne et en Portugal.
Ed. Belin-Leprieur et Morizot, Paris, 1852.

BORDAS, Luis : Memoria acerca de la tracción y progresos de la Junta de Comercio de Cataluña y de su casa lonja, que por disposición de la misma Junta ha redactado.
Imp. J. Oliveras y C^a, Barcelona, 1837.

BORROW, George: The Bible in Spain
Ed. J. Murray, London, 1899.

C(ASTILLO) y M(AYANE), J(oaquín) : Las bullangas de Barcelona o sacudimientos de un pueblo oprimido por el despotismo ilustrado.
Ed. A. Gaspar y C^a, Barcelona, 1837.

Los exterminadores o planes combinados por los enemigos de la libertad para dominar la especie humana, bajo el mentido pretexto de defensores del altar y del trono, por
Imp. de D. R. M. Indor, Barcelona, 1835.

COLUMBRI, Alberto: Memorias de un presidiario político (1857)
Ed. I. Lopez, Barcelona, 1864.

COROLEU, José : Memorias de un menestral de Barcelona, (1792-1854)
Ed. "Betis". Barcelona, 1946.

DIDIER, Charles: Une année en Espagne.
Librairie de Dumont, Paris, 1837. 2Vols.

ESPOSICION: elevada a S.M. por las comisiones de la Junta jeneral de comercio y fábricas, del Colegio de abogados, del de procuradores, del de corredores de cambios, de sesenta colejos y gremios industriales y artísticos, y de los individuos de la clase de Hacendados y propietarios, en 27 de enero de 1837.
Imp. de A. Bergnes, Barcelona, 1837.

: elevada a S.M. la Reina Gobernadora por la Diputación Provincial de Barcelona en justificación de las medidas adoptadas por el Excmo. Sr. Capitan General del Ejército y Principado de Cataluña de acuerdo con las Diputaciones de sus cuatro provincias.
Imp. A. Bergnes, Barcelona, 1839.

dirigidos al gobierno y a las Cortes por el Ayuntamiento Constitucional de Barcelona que cesó en sus funciones el 20 de enero de 1837.
Imp. de Miquel Borrás, Barcelona, 1837.

FRAILES : !Podíase prever lo que les ha sucedido! Preguntas que hizo días atrás un curioso, y contestación que se le dá, presentándole muchas ideas luminosas sobre esta materia...
a "Guía Estadística de Barcelona, 1836", después de l'index;

GRAS Y ELIAS, F. : Pedro de Rovellat. (Memorias de un liberal del año 1835)
Imp. de Enrích y C., Barcelona, 1893.

GAUTIER, Teófilo : Viaje por España
Ed. Mediterráneo, Madrid, 1944.

LIBRO : Everde de Barcelona. Añalejo de costumbres populares...
Imp. de Tomas Gorchs, Barcelona, 1848.

MANIFIESTO : de las operaciones principales de la Junta de Barcelona, creada en 16 de Agosto y disuelta en 22 de octubre de 1835.
Imp. de Tomas Gaspar, Barcelona, 1835.

MONLAU, Pedro Felipe : Abajo las murallas!!! Memoria sobre las ventajas que reportaría Barcelona y especialmente su industria, de la demolición de las murallas que circuyen la ciudad,
Imprenta del Constitucional, Barcelona, 1841.

- OLIVER, Guillermo : Testimonio de verdad, gratitud y confianza que en obsequio de estas prendas consigna a la memoria de los honrados barceloneses su postrer Alcalde Constitucional primero.
Imprenta Juan Gaspar, Palma, 1837.
- PERS, Mannel : Memoria razonada de los trabajos practicados por la comisión de revista para organizar la Milicia Nacional de la Provincia de Barcelona.
Imp. J. Boet y C^a, Barcelona, 1841.
- PI y ARIMON ; Andrés Avelino: Barcelona antigua y moderna o descripción e historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días.
Barcelona, 1854, 2 vols.
- PIRALA, Antonio : Historia de la Guerra Civil y de los partidos liberal y carlista.
Imp. Dionisio Chantie, Madrid, 2ª edi. 1868.
- P(USALGAS), D(On) Y(gnacio) i D.M.G.: Acontecimientos políticos e históricos desde el 2 de setiembre de 1843 hasta la entrada de las tropas nacionales, con las medidas oportunas que tomó el gobierno militar y municipal después de haber entrado en el goce de sus legítimos derechos. Por unos literatos que permanecieran en ella durante aquella desgraciada temporada.
Imp. de D. Ramón M. Indar., Barcelona, 1843.
- RULL, Francisco : Historia de la conmoción de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835: causas que la produjeron y sus efectos hasta el día de esta publicación.
Imprenta de Ignacio de Estvill, Barcelona, 1835.
- REVOLUCION : de Barcelona proclamando la Junta Central. Diario de los acontecimientos de que ha sido teatro esta ciudad, durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843. Redactado por un testigo de vista.
Imprenta de D. Manuel Sauri, Barcelona, 1844.
- XAUDARO i FABREGAS, Ramón : Bases de una constitución política ó principios fundamentales de un sistema republicano.
Ed. Ramirez y C^a, Barcelona, 1866.
- XAUDARO, Ramón : Manifiesto de las injustas vejaciones sufridas por D.
Imp. M. Calero, Madrid, 1836.

IV.-Bibliografia general.

- AGULHON, Maurice : Una ville ouvrière au temps du socialisme utopique Toulon de 1815 à 1851.
Mouton, Paris-Lahaye, 1ª edi. 1970. 2ª edi. 1977.
- ARACIL, Rafael i GARCIA BONAFRE, Màrius : Clase obrera y revuelta social: la identidad del cantonalismo alcoyano de 1873.
Estudios de Historia Social, nº 7, oct.-dic. 1978
Lecturas de Historia económica de España.
Oikos-Tau, Barcelona, 1977
- ARMSTRONG, Alan : Stability and change in an English country town. A social study of York, 1801-1851
Cambridge University Press, Cambridge, 1974.
- BEDARIDA, François : Londres au milieu du XIX siècle: une analyse de structure sociale.
Annales, ESC, mars-avril, 1968.
- BENET, Josep i MARTI, Casimir : Barcelona a mitjans segle XIX. El moviment obrer durant el bienni progressista (1854-1856)
Ed. Curial, Barcelona, 1976.
- BERNAL, Antonio-Miguel, COLLANTES DE TERAN, Antonio y GARCIA VAQUERO, A
Sevillas de los gremios a la industrialización.
Estudios de Historia social, nº 5-6, abril- spb, 1978
- CARRERA PUJAL, Jaume : Historia política de Cataluña en el siglo XIX
Ed. Bosch, Barcelona 1957-58, VII Vols.
La Universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX.
Ed. Bosch, Barcelona, 1957.
- CARRERAS i VERDAGUER, Carles : La evolución morfológica de los suburbios industriales de tipo intersticial del siglo XIX. El barrio de Hostafranchs (Barcelona)
Revista de Geografia, vol VIII, nº 12; I-XII, 1974
- CHASSAGNE, S. : L'histoire des villes: vue, une operation de renovation historiographique ?
Demographie urbain, XV-XX, Lyon, 1977

- CHEVALIER, Louis : Classes laborieuses et classes dangereuses à Paris pendant la première moitié du XIX siècle.
Ed. Plon, Paris, 1re ed. 1958, 2e edi. 1973.
- CURET, Francesc : Rebombris i bullangues de Barcelona.
Ed. Bruguera, Barcelona, 1971.
- DAUMARD, Adeline : Les bourgeois de Paris ou XIX siècle.
Ed. Flammarion, Paris, 1970.
- Une reference pour l'étude des sociétés urbains en France aux XVIII et XIX siècles: projet de code socio-professionnel
Revue d'histoire moderne et contemporaine, 1963.
- DYOS, H.J and WOLFF, M. : The Victorian City: Image and Realities.
London, 1973. rreed. 1976-78
- ELORZA, Antonio, seleccion de : Socialismo utópico español
Alianza Editorial, Madrid, 1970.
- ESTAPE, Fabián : El derribo de las murallas y la Barcelona del siglo XIX
Miscellaneas Barcinonencia, XVIII-XI, 1967.
- FONTANA LAZARO, Josep : "Comercio colonial e industrialización: una reflexión sobre los orígenes de la industria moderna en Cataluña".
J.Nadal i G.Tortella, eds.: "Agricultura, comercio colonial y crecimiento económico..." pp.358-365.
- La revolución liberal. Política y Hacienda, 1833-1845
Inst. de Estudios Fiscales, Madrid, 1977
- Els successos de novembre del 1842 a València. Notes per una història del republicanisme valencià.
Separata del "primer Congreso de Historia del País Valenciano"
vol. IV, Valencia, 1974
- FOSTER, John : Class Stroggle and the Industrial Revolution. Early industrial capitalisme in three English towns.
Methven and Co. Ltd., London, 1re edi. 1974, 2e edi. 1977.
- Nineteenth century towns. a class diversion.
H.J.Dyos, ed., London, 1968

FURET, François : Pour une définition des classes inférieures à l'époque moderne.
Annales, ESC XVIII, 1963

GAILLARD, Jeanne : Paris, la ville (1852-1870). L'urbanisme parisien à l'heure d'Haussman. Des provinciaux aux parisiens. La vocation ou les vocations parisiennes.
Editions Honoré Champion, Paris, 1977

GARDEN, Maurice : Lyon et les Lyonnais au XVIIIe siècle.
Ed. Flammarion, Paris, 1975.

"Ouvriers et artisans au XVIIIe siècle. L'exemple lyonnais et les problèmes de classification."
Revue d'Histoire Economique et Sociale (1970). Vol XLVIII N° 1.; pp.28-54

GIRALT, E., TERMES, J i BALCELLS, A. : Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes.
Ed. Lavinia, Barcelona, 1972.

HOBBSBAWM, Eric J. : "En Angleterre: Revolution et vie matérielle des classes populaires."
Annales, XVII, nov.-dec, 1962, n°6; pp 1047-1061

IZARD, Miguel : Industrialización y obrerismo. Las tres clases de Vapor, 1869-1913.
Ed. Ariel, Barcelona, 1973.

"Inversión de capitales en la primera etapa de la industrialización catalana."
Primer Simposio Nacional sobre Industria Textil, Tarrassa, 1973, pp. 17-32.

Manufactureros, industriales y revolucionarios.
Editorial Crítica, Barcelona, 1979

El Sigle XIX. Burgesos i proletaris.
Ed. Dopesa, Barcelona, 1978.

JONES, Gareth Stedman : Outcast London. A study in the relationship between classes in Victorian society.
Clarendon Press, Oxford, 1971

KAPLOW, Jeffrey : Les noms des rois. Les apuvres de Paris a la vielle de la revolution.
Ed. François Maspero, Paris, 1974.

LLUCH, Ernest : El pensament económic a Catalunya (1760-1870) Els orígens ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana. Ed. 62. Barcelona, 1973

- LABROUSSE, Ernest : "Voies nouvelles vers une histoire de la bourgeoisie occidentale aux XVIIIème et XIXème siècle. (1700-1850)"
X Congresso Internazionale de Scienza Stotiche (Roma 4-11 settembre 1955) Relazian, Vol IV: Storia Moderna, Sansoni, Florencia, 1955, pp.365-396.
- MALUQUER DE MOTES, Jordi : El socialismo en España, 1833-1868
Ed. Crítica, Barcelona, 1977
- "La estructura del sector algodonero en Cataluña durante la primera etapa de la industrialización (1832-1861)"
Hacienda Pública Española.- 38 (Madrid) 1976 pp.133-148
- MOLAS RIBALTA, Pedro : Los Gremios barceloneses del Siglo XVIII. La estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial.
Confederación Española de Cajas de Ahorro. Nº 17
Madrid, 1970
- NADAL, Jordi : El fracaso de la revolución industrial en España 1814-1913.
Ed. Ariel, Barcelona, 1ª edi. 1975, 2ª edi. 1977
- "Les grandes mortalités des années 1793-1812: effects a long terme sur la demographie catalane."
Problèmes de mortalité. Méthodes, sources et bibliographie historique. Lieja, 1965 pp. 409-421
- NADAL, Jordi i GIRALT, Emili : Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad pre-industrial
Sociedad de Estudios y Publicaciones, Madrid, 1963
- NADAL, Jordi i RIBAS, Enric : "Una empresa cotonera catalana. La fábrica"de la Rambla", de Vilanova, 1841-1861"
Recerques, 3 (Barcelona) 1974 pp. 47-80
- NADAL, Jordi i TORTELLA, Gabriel : Agricultura, comercio colonial y crecimiento económico en la España Contemporánea.
Ed. Ariel, Barcelona, 1974
- NADAL FARRERAS, Joaquim : Comercio exterior y subdesarrollo. España y Gran Bretaña de 1772 a 1914: política económica y relaciones comerciales.
Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1978.

- OLLE i ROMEU, Josep M^a : "Balmes i el moviment obrer a Catalunya del 1840 al 1843."
Serra d'Or. (Barcelona, Juliol, 1968)
- Introducció al socialisme utòpic a Catalunya (1835-1837)
Edicions 62, Barcelona, 1969
- El moviment obrer a Catalunya 1840-1843. Textos i Documents
Ed. Nova Terra, Barcelona, 1973.
- REVENTOA, Manuel : Assaig sobre alguns episodics històrics dels moviments socials a Barcelona en el segle XIX.
Ed. La Revista. Barcelona, 1925
- ROIG OBIOL, Juan : Actuación política del progresismo catalán en la crisis de 1835.
Homenaje a Vicens Vives. Barcelona, 1957
- RUCABADO, R. : Recordatori del 1835
Ed. Poliglota, Barcelona, 1935.
- RUDE, George : La Multitud en la historia. Los disturbios populares en Francia e Inglaterra, 1730-1848.
Ed. Siglo XXI, Madrid, 1978
- SANCHEZ ALBORNOZ, Nicolás : "Innovaciones técnicas y resistencia gremial. El vapor en Valencia en 1842."
Cuadernos de Historia de España. XXXIX-XL, Buenos Aires, 1964, pp.365-369.
- SARDA, Juan : La política monetaria y las fluctuaciones de la Economía española en el siglo XIX.
C.S.I.C. Inst. de Economía Sancho de Moncada, Madrid, 1948
- SECO SERRANO, Carlos : Barcelona en 1840: los sucesos de Julio.
(Aportaciones documentales para su estudio.)
Real Academia de Buenas Letras, Barcelona, 1971.
- TATJER MIR, Mercedes : "El impacto de la industrialización en la morfología de un barrio del siglo XVIII: la evolución de la Barceloneta."
Revista de Geografía.- Vol VI, nº 1 I-VI, 1972, pp.55-109

- TERMES, Josep, CIRICI, Alexandre i ALCOLEA, Santiago : La Universi-
dad de Barcelona. Estudio histórico-artístico.
Ind. Graf. F. Casamajó.
Barcelona, 1971
- THOMPSON, F.M.L. : Hampstead: Building a borough. 1650-1964
Routledge and Keegan, Kondon, 1974.
- TORTELLA CASARES, Gabriel : Los orígenes del capitalismo en España
Banca, industria y ferrocarriles en el siglo XIX.
Ed. Tecnos. Madrid, 1973.
- VICENS VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat : Industrials i Política
del segle XIX.
Ed. Teide, Barcelona, 1958
- VILA, Josep M^e : Els primers moviments socials a Catalunya
Ed. Nova Terra, Barcelona, 1972
- VILA, Pau i CASASSAS, Lluís : Barcelona i la seva rodalia al llarg
dels temps
Ed. Aedos, Barcelona, 1974
- VILAR, Pierre : "La Catalunya industrial. Reflexions sobre una
arrencada i un destí."
Recerques, 3 (Barcelona) 1974, pp.7-22.
- WOLFF, Philippe sous la direction de : Guide Internationale d'histoire
urbaine. I: Europe.
Ed. Klincksiecle, Paris, 1977